

ปีที่ 4 ฉบับที่ 2

ประจำเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2564

วารสารบริหารรัฐกิจ

สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

School of Public Administration Chiang Rai Rajabhat University

ISSN : 2287-0725

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราดวง สมณาคัดดี

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว

กองบรรณาธิการ

1. ศาสตราจารย์ ดร.อัมพร อารังลักษณ์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.วนิดา สัจพันธุ์	มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญศรี ฉิรินัง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
4. รองศาสตราจารย์สมชาย ปรีชาศิลปกุล	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา

ที่ปรึกษาประจำวารสาร

1. ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ วงษ์บูรณาวาทย	นักวิชาการอิสระ
3. รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา	มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รองศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง	ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์หอปรัชญารัชกาลที่ 9
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรชัย มุ่งไธสง	อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
6. อาจารย์เนรมิตร จิตรรักษา	คณบดีสำนักวิชาบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

คณะกรรมการประจำวารสาร

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราดวง สมณาคัดดี	บรรณาธิการ
2. อาจารย์ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว	ผู้ช่วยบรรณาธิการ
3. อาจารย์สมินตราพร สุรินทร์	กรรมการ
4. อาจารย์ชุตินา ปัญญาหลง	กรรมการ
5. นายประกาศิต แซ่เฮ่อ	กรรมการ
6. นางสาวจรรุวรรณ คำโม่	เลขานุการคณะกรรมการและผู้ประสานงาน
กองบรรณาธิการวารสาร

บทบรรณาธิการ

“วารสารบริหารรัฐกิจ สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางด้านการวิจัยและด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องในประเด็นทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมานุษยวิทยา ตลอดจนสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผลงานวิชาการได้รับการเผยแพร่ในวงกว้างและเป็นที่ยอมรับในแวดวงวิชาการ โดย “วารสารบริหารรัฐกิจ สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” เป็นวารสารทางวิชาการที่มีการพิจารณากลั่นกรองคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบัน มีกำหนดเผยแพร่ปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม ซึ่งมีการเผยแพร่ในรูปแบบเล่มวารสารและรูปแบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ (Online journal)

กองบรรณาธิการและคณะกรรมการประจำวารสาร ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการประเมินบทความ ทำให้บทความวิจัยและบทความวิชาการที่ได้รับการเผยแพร่มีคุณภาพเป็นที่ประจักษ์ต่อนักวิชาการที่มีความใฝ่รู้สนใจองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ บรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับปัจจุบันที่ได้รับการเผยแพร่ จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านวิชาการต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วราดวง สมณศักดิ์
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย	หน้า
ประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปูในด้านการจัดการบริหารโครงการ จรรยา วัตสว่าง	1
การจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ สมพิศ บุญชินวุฒิกุล	13
บทความวิชาการ	
มิติเชิงนโยบายในความคาดหวังกับความจริงด้านการจัดการสวัสดิการของผู้สูงอายุ ทศพล พงษ์ดี๊ะ	25
ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และความรับผิดชอบต่อสังคมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ฮันนาน กาหลง	41
บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)	
ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ วชิรวิชญ์ วรชิณพงศ์	53

ประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปูในด้านการจัดการบริหารโครงการ

An Evaluation of Pattaya-Hua Hin-Bang Pu Ferry Project

in Terms of Project Management

(วันรับบทความ: 10 เมษายน 2564; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 30 เมษายน 2564; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 5 พฤษภาคม 2564)

จรูญ วัดสว่าง *

Jaroon Watsawang *

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ และเพื่อ ศึกษาประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและทำการวิเคราะห์จากกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้รูปแบบการจัดสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู รวมจำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้ กลุ่มที่หนึ่ง เป็นผู้เชี่ยวชาญในผู้ประกอบการเดินเรือ จำนวน 3 คน และกลุ่มที่สอง หน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี จังหวัด เพชรบุรี และจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 6 คน

ผลการศึกษา 1) ข้อมูลโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ ในโอกาสการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวยุคนี้ เป็นโอกาสสำหรับธุรกิจ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ต้องการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยว ประกอบกับนโยบายผลักดันท่องเที่ยวของทางภาครัฐ ก็น่าจะเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจเรือโดยสาร ให้เติบโตเพิ่มขึ้น ส่วนอุปสรรค การทำธุรกิจเรือโดยสาร จะต้องเผชิญกับปัจจัยด้านต้นทุนค่าดำเนินการต่างๆที่ปรับเปลี่ยนตามสภาพโดยธุรกิจขนส่งผู้โดยสารมักจะต้องอาศัยพลังงาน เช่น น้ำมัน เป็นวัตถุดิบที่สำคัญ การที่ราคาน้ำมันยังคงผันผวนอยู่ ย่อมจะทำให้ธุรกิจนั้นได้รับผลกระทบไปด้วย 2) การวิเคราะห์ ประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ มาตรฐานเรือด้านสภาพทางกายภาพ (ตัวเรือ, อุปกรณ์ช่วยชีวิต) ด้านบุคลากร (คนขับ, ช่างเครื่อง, พนักงานและเจ้าของเรือ) ด้านความเป็นธรรมในให้บริการของผู้ประกอบการ และพนักงาน ด้านสิทธิมนุษยชน (ผู้ประกอบการ, พนักงาน) ด้านมาตรการเกี่ยวกับเรือ ด้านมาตรการเกี่ยวกับแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยว มีต่อแนวโน้มความต้องการใช้บริการเรือเฟอร์รี่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ในขณะที่ด้านคุณภาพการให้บริการของพนักงานและด้านมาตรการเกี่ยวกับกิจกรรมสังคมและชุมชน

คำสำคัญ: ประเมินโครงการ, เรือเฟอร์รี่, การจัดการบริหารโครงการ

* คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทองสุข

Abstract

This research aims to study the opportunities and obstacles encountered in its project management of Pattaya–Huahin–Bang Pu ferry project, and to determine the project evaluation in terms of its project management. This research is a qualitative research in which focus group discussion was used to collect and analyze focus group data. 9 key informants who were regarded as experts in the area of the Pattaya – Huahin – Bang Pu ferry project were purposively selected for participating in focus group discussion. The two focus groups consisted of 3 ferry entrepreneurs and 6 local officials in Chonburi, Petchburi and Prachuap Khiri Khan provinces.

The results found that 1) the information to identify the opportunities of the ferry project based on its project management showed that there are more opportunities for business expansion in this moment. The business opportunities are embarking on a new era of tourism since today's tourists desire to have a break from their regular daily environments and the current policy of public sectors also plays a part in driving the tourism industry of Thailand. These help to increase the business expansion (or growth) for such ferry operations. Regarding the obstacles, the ferry business is also encountering the factors of operating costs associated with the environmental costs. The ferry operations need to depend on the total energy from oil as a raw material in transportation. Meanwhile, the impact of oil price volatility on the ferry transportation is inevitable as well. 2) The analysis of the project evaluation in terms of its project management indicated that the standards of their ships' physical areas (hulls, life-saving appliances), of personnel (helmsmen, engineer officers, seafarers, ship owners), of services provided by staff, service equity for employees and entrepreneurs, of human rights (entrepreneurs, employees), of travel activities and plans, and of social and community activities are required [for improvement]. These tend to respond the growing needs of Both Thai and foreign tourists towards their use of Pattaya – Hua Hin – Bang Pu ferry service.

Keywords: Project Evaluation, Ferry, Project Management

1. บทนำ

ตามที่รัฐบาลมีนโยบายในการเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ส่งเสริมการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว ตลอดจนมีนโยบายการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการขนส่งทางน้ำ รัฐบาลกำหนดให้มีการพัฒนาการขนส่งทางน้ำ

และกิจการพาณิชย์นำสินค้าขึ้นส่งเดินเรือชายฝั่งทะเลทั้งด้านทะเลอันดามันและฝั่งด้านทะเลอ่าวไทย กระทรวงคมนาคมเห็นความสำคัญของการเชื่อมโยงนโยบายด้านการท่องเที่ยวและนโยบายการพัฒนาระบบ บริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการเข้าด้วยกัน โดยจัดทำโครงการท่าเรือเฟอร์รี่เพื่อเชื่อมเส้นทางการขนส่งนักท่องเที่ยว ผู้โดยสาร และสินค้าระหว่างพัทยา (จังหวัดชลบุรี) ชะอำ (จังหวัดเพชรบุรี) และหัวหิน (จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) เพื่อลดระยะเวลาในการเดินทางและระยะเวลาขนส่ง พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ สร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวของจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในฝั่งด้านทะเลอ่าวไทย โดยกระทรวงคมนาคมมอบหมายกรมเจ้าท่า โดยสนับสนุนให้มีการเปิดการเดินทางเรือเฟอร์รี่และการพัฒนาท่าเรือเฟอร์รี่อย่างเป็นรูปธรรม (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557)

จุดหมายสำคัญประกอบด้วย พัทยาซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประเภทชายทะเลที่ได้รับความนิยมทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศมาเป็นเวลานานกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการบริการ จนติดอันดับเมืองท่องเที่ยวระดับโลก ในปี พ.ศ. 2550 ทำรายได้ให้กับประเทศถึง 547,500 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550) ได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภาคตะวันออก กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จึงเป็น โดยประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 87 ประกอบอาชีพด้านการค้าและการบริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนของชาวจังหวัดชลบุรี และของประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้มีการเคลื่อนย้ายของประชากรเข้ามา เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และมีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดชาวต่างชาติและคนไทย อาทิเช่น เกาะล้าน, ตลาดน้ำ 4 ภาค, วอล์กิ้ง สตรีท เป็นต้น

จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดที่มีสถานท่องเที่ยวที่หลากหลายเนื่องจากความเป็นเมืองแห่งความงามของธรรมชาติและอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรีแบ่งออกได้เป็น ชายหาด น้ำตก อุทยานแห่งชาติ เขตประวัติศาสตร์ เขตพื้นที่ป่าฝนและแม่น้ำ เช่น อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน และหาดชะอำ เป็นต้น ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่ของจังหวัดเพชรบุรี ดังนั้นจังหวัดเพชรบุรีจึงมีแหล่งท่องเที่ยวให้เลือกเที่ยวและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก โดยชะอำเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเพชรบุรีและมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอยู่หลายแห่งที่ได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติในระดับต้น ๆ ของประเทศไทย อีกทั้งยังเป็นแหล่งเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ธุรกิจการโรงแรม ธุรกิจการค้าขายของที่ระลึก ร้านอาหาร การประมง เป็นต้น อำเภอชะอำตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดเพชรบุรีเป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทาง 200 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 660.66 ตารางกิโลเมตร อาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอยาง จังหวัดเพชรบุรี ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับทะเลอ่าวไทยทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอยาง จังหวัดเพชรบุรี มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย ได้แก่ ชายหาดชะอำ พระราชนิเวศน์มฤคทายวัน วนอุทยานเขานางพันธุรัต สวนอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าห้วยทรายเหนือ อันเนื่องมาจากพระราชดำริอ่างเก็บน้ำห้วยตะแบก และอ่างเก็บน้ำห้วยทราย เกษะท่าไทร ถ้ำค้างคาวนางาย สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี ซานโตรีนีพาร์ค สวิส ชีฟฟาร์ม (การปกครองอำเภอชะอำ, 2555)

หัวหินเป็นอีกอำเภอหนึ่งของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นเมืองท่องเที่ยวที่ ดากอากาศที่มีชื่อเสียงที่รู้จักระดับนานาชาติแห่งหนึ่งของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวตลอดทั้งปี อาทิเช่น ไม่มีคลื่นลมแรงในฤดูมรสุมและระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก ประกอบกับความมีเสน่ห์และมนต์ขลังตั้งแต่อดีต ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและพักผ่อนจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ส่งผลให้การเจริญเติบโตของชุมชนเมืองหัวหินเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการลงทุนทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม ธุรกิจโรงแรมที่พัก ร้านค้าร้านอาหาร ธุรกิจบันเทิง บริษัทนำเที่ยว รวมถึงมุ่งเน้นส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขยายตัวที่จำนวนมากขึ้นของนักท่องเที่ยวในอนาคต สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวยังเมืองหัวหิน

ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการซึ่งงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาศักยภาพของการให้บริการเดินเรือเฟอร์รี่ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 ศึกษาโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

2.2 ศึกษาประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

3.1 ทราบศึกษาโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

3.2 สามารถประเมินในการลงทุนเพื่อพัฒนาการเดินเรือเฟอร์รี่และการพัฒนาท่าเรือเฟอร์รี่เพื่อให้บริการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าในเส้นทางระหว่างพัทยา-หัวหิน-บางปู ได้ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการเดินเรือและท่าเรือเพื่อรองรับ

4. ขอบเขตการศึกษา

4.1 ศึกษาโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการให้บริการของการเดินเรือและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการให้บริการในปัจจุบันตลอดจนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของภาครัฐและเอกชนในการให้บริการเดินเรือเฟอร์รี่ในเส้นทางดังกล่าวข้างต้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการสอบถามภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

4.2 ประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการและเสนอแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาการเดินเรือและท่าเรือเพื่อรองรับ โดยมีการรวบรวมข้อคิดเห็นด้วยการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประกอบการ

เดินเรือ ผู้ใช้บริการ และหน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี จังหวัด เพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ก่อนร่วมกันผลักดันให้มีการพัฒนาและสนับสนุนให้มีการเปิดการเดินเรือเฟอร์รี่ และการพัฒนาท่าเรือเฟอร์รี่เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

5. วิธีการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้คัดเลือกสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ (Key informant) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกแบบเจาะจงนี้จะอาศัยหลักเกณฑ์ที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวความคิดในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู รวมจำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีคัดเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนดดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นผู้เชี่ยวชาญในผู้ประกอบการเดินเรือ จำนวน 3 คน

กลุ่มที่สอง หน่วยงานท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี จังหวัด เพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 6 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำโครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ มาเปรียบเทียบ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) การวิเคราะห์โครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ ด้วยการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อศึกษาโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากรูปแบบการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

6. ผลการวิจัย

6.1 โอกาสการให้บริการโครงการเรือเฟอร์รี่ พทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ไทยเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยว โดยฝั่งพทยาเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคตะวันออก ขณะที่หัวหิน/ชะอำเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 กรณีของพทยาทำรายได้จากการท่องเที่ยวในแต่ละปีไม่น้อยกว่า 60,000 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างชาติร้อยละ 80 และนักท่องเที่ยวชาวไทยร้อยละ 20 โดยนักท่องเที่ยวมีอัตราค่าใช้จ่ายเฉลี่ยคนละประมาณ 3,000 บาท/วัน จำนวนวันพักเฉลี่ย 5 วัน โดยลักษณะของนักท่องเที่ยวที่มาพทยาส่วนใหญ่จะต้องการ บรรยากาศของความสนุก กีฬา และบันเทิง และเน้นการทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในวันหยุด กลุ่มนักท่องเที่ยวสำคัญของพทยา ได้แก่ รัสเซีย จีน อินเดีย โดยสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่เป็นที่

นิยมของนักท่องเที่ยว ได้แก่ หาดพิทยา หาดนาจอมเทียน หาดวงพระจันทร์ เขาพระตำหนัก ศูนย์ฝึกสอนลิง อันเดอร์วอเตอร์เวิลด์ บ้านสุขาวดี ปราสาทสัจธรรม อุทยานหินล้านปี ฟาร์มจระเข้พิทยา สวนนงนุช เมืองจำลองพิทยา หมู่บ้านช้าง สวนกล้วยไม้ศิริพร อุทยานสามก๊ก พิพิธภัณฑ์ศิลปะในขวดแก้ว พิพิธภัณฑ์ริบลิยส์ (เชื่อหรือไม่) อัลคาซาร์คาบาร์เรต์ ทิฟฟานีโชว์ สวนสนุกพิทยา ปาร์ค วัดญาณสังวรารามวรมหาวิหาร เกาะล้าน และหมู่เกาะเฝ้า นอกจากนี้พิทยาและชลบุรียังเป็นแหล่งทำงานของนักธุรกิจต่างชาติจำนวนมากที่มีความต้องการในการเดินทางไปพักผ่อนเปลี่ยนบรรยากาศในสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น หัวหิน และชะอำ ที่มีสภาพการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากพิทยา

กรณีของหัวหิน/ชะอำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง 2 ซึ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และวิถีชุมชน โดยจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ชูจุดเด่นเรื่องการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ อาทิ ชายหาดหัวหิน อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด โดยในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนหัวหิน (ประจวบคีรีขันธ์) ปีละไม่น้อยกว่า 2.3 ล้านคน ทำรายได้ปีละ 10,500 ล้านบาท โดยประมาณร้อยละ 50 เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนจังหวัดเพชรบุรีชู จุดเด่นด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติบริเวณชายหาดชะอำและพื้นที่ป่าชายเลน รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บริเวณอุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ศิลปวัฒนธรรมและชนมไทย โดยเพชรบุรี (ชะอำ) มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาแต่ละปีไม่น้อยกว่าปีละ 4.5 ล้านคน ทำรายได้ปีละ 8,200 ล้านบาท โดยร้อยละ 80 เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย

ปริมาณสินค้าที่ขนส่งที่เพิ่มขึ้น ปัจจุบันไทยมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นตามขนาดการค้าและการลงทุนภายในประเทศ และระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ทำให้ขนาดตลาดของสินค้าที่จะมีการเคลื่อนย้ายระหว่างฝั่งภาคตะวันออก (จังหวัด ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด) มายังฝั่งภาคกลางตอนล่าง 2 (เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และ สมุทรสงคราม) และภาคใต้มีเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดโอกาสต่อการพัฒนาด้านการขนส่งเชื่อมโยงระหว่างภาค จากข้อมูลสถิติ ปริมาณสินค้าบริเวณเมืองท่าชายทะเลที่มีการบรรทุกโดยเรือค้าขายฝั่งที่จัดทำโดยกรมเจ้าท่า พบว่า ในปี 2562 พบว่า สินค้าสำคัญที่มีการค้าทางชายฝั่งทะเลของไทย ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม เคมีภัณฑ์ สินค้าเบ็ดเตล็ด ผลผลิตเกษตร อาหารสัตว์ ซีเมนต์ ข้าว และข้าวโพด

หากพิจารณาจากลักษณะของเรือเฟอร์รี่แล้วคาดว่า ในเบื้องต้น กลุ่มสินค้าเป้าหมายของเรือเฟอร์รี่อาจเข้าทำการตลาดเพื่อเพิ่มสัดส่วนการขนส่ง ได้แก่ สินค้าเบ็ดเตล็ด (เช่น เครื่องแต่งกาย สิ่งทอ กระจาด) และผลผลิต เกษตร (ผลไม้ อาหารแปรรูป ผลิตภัณฑ์ประมง) ที่มีการขนส่งเชื่อมโยงระหว่างภาค เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีน้ำหนักไม่มาก ซึ่งเรือเฟอร์รี่และที่จอดเรือมีสมรรถวิสัยที่รองรับได้

6.2 อุปสรรคการให้บริการโครงการเรือเฟอร์รี่ พักยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

การแข่งขันจากระบบการขนส่งรูปแบบอื่น ปัจจุบันการขนส่งทางถนนระหว่างพัทยากับชะอำ/หัวหินมีความถี่ในการให้บริการที่มากกว่าและมีราคาถูกกว่า การให้บริการโดยเรือเฟอร์รี่ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำการตลาดบริการเรือเฟอร์รี่

	รถบัส	6 ชั่วโมง	455 บาท
	รถตู้	5 ชั่วโมง	400 บาท
	เรือ Speed Boat	3 ชั่วโมง	750 บาท
	เรือ Catamaran	3.30 ชั่วโมง	1,500 บาท

รูปภาพที่ 1 ตารางเปรียบเทียบประเภทพาหนะในการเดินทาง ระยะเวลา และราคาค่าโดยสาร

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม การก่อสร้างท่าเรือและการเดินเรือย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อาทิ ผลกระทบต่อการกัดเซาะ ชายฝั่ง ผลกระทบต่อวิถีชีวิตต่อชาวประมงพื้นบ้าน และผลกระทบต่อการจราจรในพื้นที่ตั้งของท่าเรือ ตัวอย่างของข้อห่วงใยที่เกิดขึ้นในกลุ่มชุมชนในพื้นที่ศึกษา เช่น

ชุมชนฝั่งเพชรบุรี (อ.ชะอำ) มีความห่วงกังวล พื้นที่อำเภอลำสนธิเป็นทะเลน้ำตื้นระดับน้ำลึกไม่ถึง 10 เมตร เมื่อสร้างท่าเรือแล้วเรือเฟอร์รี่ โดยเฉพาะเรือเฟอร์รี่ที่มีขนาดใหญ่ที่ใช้ขนส่งสินค้าเข้ามาเทียบท่าบริเวณท่าเรือต่าง ๆ ในอำเภอลำสนธิ จะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ทำลายบรรยากาศความเป็นเมืองท่องเที่ยว และสภาพโครงการสร้างพื้นฐานถนนที่มีลักษณะแคบจะไม่เอื้อต่อการขนส่งสินค้าทางถนน ตลอดจนก่อให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัดและถนนพังเพิ่มขึ้น

ชุมชนย่านบางละมุง จังหวัดชลบุรี มีความห่วงกังวลและมีการต่อต้านการก่อสร้างท่าเรือ โดยเฉพาะท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 3 และการก่อสร้างท่าเรืออื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงกับบางละมุง เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชนชาวประมงชายฝั่งบริเวณแหลมฉบังประมาณ 30,000 คน แจ้งว่าได้รับความเดือดร้อนจากการประกอบอาชีพทำประมงชายฝั่งจากการพัฒนาท่าเรือแหลมฉบังระยะที่ 1 และ 2 โดยเฉพาะช่วงการก่อสร้างทำให้ฟาร์มหอยแมลงภู่ที่ชาวประมงเลี้ยงไว้ตายจำนวนมากจากการถมทะเล ทำให้เกิด ตะกอนและน้ำขุ่น รวมทั้งทิศทางการไหลของน้ำเปลี่ยน มีการพัดพาโคลนเลนมาทับถมจนทำให้หาดบางละมุงไม่สามารถลงเล่นน้ำและทำประมงได้

คลื่นลมมรสุม ในส่วนของมรสุมกับความปลอดภัยในการเดินเรือฝั่งอ่าว ไทย พบว่า มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเกิดช่วงกลางเดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์ ทำให้เกิดคลื่นลมแรงและฝนตกในอ่าวไทยด้านตะวันตก (ภาคใต้) ทำให้เกิดคลื่นขนาดใหญ่กว่าปกติในบริเวณอ่าวไทยด้านตะวันตก (เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์) ส่วนมรสุมตะวันตกเฉียงใต้เกิดช่วงเดือนพฤษภาคม - ตุลาคม พัดพาความชื้นจากอ่าวไทยเข้าฝั่งทำให้ฝนตกด้านอ่าวไทยตอนบนและฝั่งตะวันออกทำให้เกิดคลื่นขนาดใหญ่กว่าปกติในบริเวณอ่าวไทยด้านตะวันออก (ชลบุรี) อ่าวไทยตอนบน ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พัดผ่าน มีกำลังอ่อนและเกิดช่วงสั้นๆ ทำให้คลื่นบริเวณนี้ขนาดไม่ใหญ่นัก โดยปกติคลื่นในอ่าวไทยจะมีขนาดเล็ก ความสูง 1-2 เมตร และมีคลื่นลมสงบในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน

6.3 สรุปประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ

ในการบริหารจัดการโครงการ ความปลอดภัยมีความจำเป็นมากและต้องครอบคลุมในหลายด้าน รวมถึงสุขอนามัย ความสะอาด และความปลอดภัยของท่าเรือ ควรตรวจสอบเรือก่อนออกจากท่าทุกครั้งเพื่อลดความเสี่ยงในด้านความปลอดภัย และอุปกรณ์ประจำภายในเรือต้องมีครบและใช้งานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และครบตามจำนวนผู้โดยสารวางในจุดที่พร้อมใช้งาน และพนักงานประจำเรือควรมีทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษ ภาษาอื่นๆ 1 ภาษา และความรู้ในด้านการปฐมพยาบาลช่วยเหลือเมื่อเกิดเหตุ ซึ่งควรฝึกอบรมอย่างน้อย ปีละ 2 ครั้ง และสิ่งที่อยากให้พัฒนาควรมีท่าเทียบเรือเฟอร์รี่มากขึ้น ในหลายๆสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยว ในการท่องเที่ยวช่วงเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งการมีท่าเทียบเรือมากจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจทางน้ำ และยังสามารถลดการใช้รถยนต์ ลดปัญหาจราจรติดขัด ลดอุบัติเหตุบนท้องถนนอย่างสุดท้ายที่สำคัญที่สุดคือ การให้บริการที่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสเสมอ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้รวดเร็ว บริการอย่างเต็มที่ และสมัครงใจ ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้ใช้บริการเกิดความประทับใจและกลับมาใช้บริการอีก

7. อภิปรายผล

7.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโอกาสและอุปสรรคของโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ ในโอกาสการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวยุคนี้ เป็นโอกาสสำหรับธุรกิจ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ต้องการเปลี่ยนบรรยากาศการท่องเที่ยว ประกอบกับนโยบายผลักดันท่องเที่ยวของทางภาครัฐก็น่าจะเป็นโอกาสสำหรับธุรกิจเรือโดยสาร ให้เติบโตเพิ่มขึ้น ส่วนอุปสรรค การทำธุรกิจเรือโดยสาร จะต้องเผชิญกับปัจจัยด้านต้นทุนค่าดำเนินการต่างๆที่ปรับเปลี่ยนตามสภาพโดยธุรกิจขนส่งผู้โดยสารมักจะต้องอาศัยพลังงาน เช่น น้ำมัน เป็นวัตถุดิบที่สำคัญ การที่ราคาน้ำมันยังคงผันผวนอยู่ ย่อมจะทำให้ธุรกิจนั้นได้รับผลกระทบไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานเรือสำเภา (กรมท่องเที่ยว, 2554) ที่ระบุว่า เรือสำเภาที่มีมาตรฐานควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ด้านบุคลากร (คนขับ, ช่างเครื่อง, พนักงาน และเจ้าของเรือ) คนขับ ต้องมีความรู้ ความสามารถ และมีประกาศนียบัตรประเภทการเดินเรือ พร้อมบัตรประจำตัวที่หน่วยราชการออกให้ มีความเป็นธรรมในให้บริการของผู้ประกอบการ และพนักงานปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายการคมนาคมทางน้ำอย่างเคร่งครัด มีมาตรการเกี่ยวกับเรือ คุณภาพการให้บริการของพนักงาน สนทนาอย่างสุภาพ และเป็นมิตรต่อผู้โดยสาร มีมาตรการเกี่ยวกับแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยว จัดโปรแกรมและสถานที่การนำเที่ยวให้สอดคล้องกับฤดูกาล และตารางน้ำขึ้น-ลง หลีกเลี่ยงฤดูการผสมพันธุ์ และการวางไข่ของสัตว์ มีมาตรการเกี่ยวกับกิจกรรม สนับสนุนสิ่งที่ดึงดูดของชุมชน เช่น ศิลปวัฒนธรรม หัตถกรรม และมีสภาพทางกายภาพ (ตัวเรือ, อุปกรณ์ช่วยชีวิต) มีใบอนุญาตให้ใช้เรือที่ออกโดยกรมเจ้าท่า

7.2 การวิเคราะห์ ประเมินโครงการเรือเฟอร์รี่ พัทยา-หัวหิน-บางปู ในด้านการจัดการบริหารโครงการ มาตรฐานเรือด้านสภาพทางกายภาพ (ตัวเรือ, อุปกรณ์ช่วยชีวิต) ด้านบุคลากร (คนขับ, ช่างเครื่อง, พนักงาน และเจ้าของเรือ) ด้านความเป็นธรรมในให้บริการของผู้ประกอบการ และพนักงาน ด้านสิทธิมนุษยชน (ผู้ประกอบการ, พนักงาน) ด้านมาตรการเกี่ยวกับเรือ ด้านมาตรการเกี่ยวกับแผนและกิจกรรมการท่องเที่ยว มี

ต่อแนวโน้มความต้องการใช้บริการเรือเฟอร์รี่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ในขณะที่ยังคงคุณภาพ การให้บริการของพนักงานและด้านมาตรการเกี่ยวกับกิจกรรมสังคมและชุมชน มีอิทธิพลต่อแนวโน้มความต้องการใช้บริการเรือเฟอร์รี่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เพราะนักท่องเที่ยวคาดหวังในการ บริการของพนักงานที่จะปฏิบัติตนอย่างสุภาพ และเป็นมิตรต่อ ผู้โดยสาร มีความรู้เกี่ยวกับสถานที่เส้นทางของ สถานที่ที่น่าเที่ยวตามความเหมาะสมกับลักษณะการประกอบการ มีทัศนคติและทักษะในการทำงานที่ดี สามารถรับผิดชอบในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมจากชุมชนมีความสำคัญ การสนับสนุนสิ่งที่ดึงดูดใจของชุมชน เช่น ศิลปวัฒนธรรม หัตถกรรม เสริมสร้างกิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์ร่วมกัน เช่น การปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การจัด อบรบบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างความเข้าใจ และให้ความร่วมมือกับชุมชน เช่น เข้าร่วมกับองค์กรของพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว งานวิจัยสอดคล้องกับ คณิงนิตย์ เมฆดี (2550) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริหารจัดการเรือท่องเที่ยว ในเขตเกาะเมือง ผลงานวิจัยพบว่า การที่ลูกค้ากลับมาเที่ยวอีกเพราะลูกค้ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ด้านการวางแผน ด้านการจัดการเรือท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาริยา พนมไพร (2558) ศึกษาเรื่องพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจุดบริการส่งเรือแม่น้ำโขง (ไทย-สปป.ลาว) อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อบริการส่งเรือแม่น้ำโขง (ไทย-สปป.ลาว) ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านความปลอดภัย ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านสถานที่

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะด้านมาตรฐานเรือนำเที่ยว มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

8.1.1 ด้านคุณภาพการให้บริการของพนักงาน

8.1.1.1 ควรอบรมให้พนักงานเห็นความสำคัญกับการปฏิบัติตน สนทนาอย่างสุภาพ และเป็นมิตรต่อผู้โดยสาร

8.1.1.2 อบรมพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารได้ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ อย่างน้อย 1 ภาษา

8.1.1.3 กำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานให้พนักงานมีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ สร้างสำนึกให้สามารถรับผิดชอบในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการประเมิณการทำงานอย่างต่อเนื่อง

8.1.1.4 อบรมและส่งเสริมให้พนักงานเฝ้าหาความรู้เกี่ยวกับสถานที่ เส้นทางของสถานที่ที่น่าเที่ยวเพื่อเป็นประโยชน์ในการแนะนำนักท่องเที่ยว

8.1.2 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวการให้บริการด้านมาตรการเกี่ยวกับกิจกรรมที่สอดคล้องกับสังคมและชุมชน ควรส่งเสริมนโยบายต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยว เช่น นโยบายเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างโอกาสให้คนในชุมชนบริเวณท่าเรือได้สามารถประกอบอาชีพ รวมถึงการส่งเสริมอาชีพใหม่ ๆ ให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้มากขึ้น

8.2 ข้อเสนอแนะด้านการตลาดจากปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านการส่งเสริมการขาย ควรส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สื่อหนังสือพิมพ์ เคเบิลท้องถิ่น รวมทั้งการจัดโปรโมชั่น ประกอบด้วย การซื้อตั๋วเรือมีส่วนลดค่าที่พักอาหารและเครื่องดื่ม การซื้อตั๋วเรือมีส่วนลดค่ากิจกรรมทางทะเลดำน้ำ-ชมปะการัง การจัดโปรโมชั่นวันจันทร์-วันศุกร์ที่อาจมีนักท่องเที่ยวน้อยกว่าวันหยุดหรือช่วงเทศกาล การซื้อตั๋วเรือ 10 ใบ แลมฟรี 1 หรือลดพิเศษในกิจกรรมเฉพาะกิจ เช่น เฉพาะคู่รักวันวาเลนไทน์

8.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

8.3.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการว่า ผู้ประกอบการจะมีส่วนช่วยเหลือชุมชนอย่างไรที่เป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจแก่ผู้ประกอบการและชุมชนได้รับประโยชน์แบบ Win-win ทั้งสองฝ่าย

8.3.2 ควรศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวชาติอื่น ๆ นอกเหนือจากนักท่องเที่ยวชาวไทย ชาวอินโดนีเซีย ชาวมาเลเซีย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศจีน รัสเซีย และยุโรป ที่เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมากในแต่ละปี

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมท่องเที่ยว. (2554). *โครงการปฏิญญารักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. ม.ป.ท.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2550). *การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การปกครองอำเภอชะอำ. (2555). *รายงานสถิติจำนวนประชากร และบ้านทั่วประเทศ และรายจังหวัด ณ เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2555*. สืบค้นมาจาก <https://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดเพชรบุรี>
- คณินนิตย์ เมฆดี. (2550). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของลูกค้าที่มีต่อการบริหารจัดการเรือท่องเที่ยวในเขตเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการทั่วไป, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). *โครงการศึกษาความเป็นไปได้เบื้องต้นของการพัฒนาการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าทางน้ำโดยเรือเฟอร์รี่ในเส้นทางพญา ชะอำ และหัวหิน*. ม.ป.ท.
- อารียา พนมไพร. (2558). *พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจุดบริการส่งเรือแม่น้ำโขง (ไทย-สปป.ลาว) อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย*. รายงานวิจัยคณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

การจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

Waste Management in Muang District, Samutprakarn Province, Thailand

(วันรับบทความ: 15 พฤษภาคม 2564; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 5 กรกฎาคม 2564; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 12 กรกฎาคม 2564)

สมพิศ บุญชินวุฒิกุล*

Sompit Bunchinwutthikul*

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการกับปัจจัยส่วนบุคคล ประชากรที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรโดยใช้ การคำนวณของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความผิดพลาดที่ยอมให้เกิดร้อยละ 5 หรือ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 376 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t- distribution (t-test), F-distribution (F-test) ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการอยู่ระดับ มาก 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกันมีผลต่อการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันไป ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 Solid waste recycling

คำสำคัญ: การสำรวจ, องค์ประกอบ, การกำจัดขยะ

Abstract

This research aimed to investigate the components of waste management (or waste disposal) in Muang district, Samutprakarn province, to analyze and compare the factors affecting its waste management in the Muang community with personal factors. Yamane formula was used as a tool to calculate the sample size on 95 percent confidence interval and 5 percent acceptable error or 0.05. The sample groups studied in this research were 376 residents living in this area. The questionnaire were used as a research instrument to collect data. Percentage, means, average percentage value of T-distribution, standard deviation (t-test), and F-distribution (F-test) were employed in statistical analysis. The results found that 1) the level of waste management in Muang district, Samutprakarn province was very

* คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยทองสุข

high; and 2) the factors of gender, education, occupation, household income, period of residents living in the community, and the number of household members affecting waste management were different at a statistically significant level of 0.05.

Keywords: Survey, Components, Waste Management (or Waste Disposal)

1. บทนำ

ปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยนับวันแต่จะเพิ่มปริมาณมากขึ้นทุกปี ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากชุมชนทั่วประเทศ ในปี 2561 พบว่า ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นปีละ 14.3 ล้านตัน ขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเกิดขึ้นประมาณวันละ 11,976 ตัน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมด ซึ่งเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยตรงและเริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ แต่การจัดการทั้งทางด้านการจัดเก็บและการทำลายขยะมูลฝอยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ จึงทำให้มีขยะมูลฝอยตกค้างไม่ได้รับการจัดเก็บและการกำจัดอย่างไม่ถูกต้องลักษณะจากปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มขึ้นและคาดการณ์ว่า จะมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นในอนาคต ส่งผลให้สิ้นเปลืองงบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บด้านขยะมูลฝอยเป็นจำนวนเงินที่สูงขึ้น ซึ่งจะต้องเพิ่มงบประมาณ เพิ่มบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดการขยะมูลฝอย ดังนั้น การพัฒนาและการให้ประชาชนมีพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยที่ดีจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะลดปริมาณขยะและแบ่งเบาภารกิจของภาครัฐได้

การกำจัดขยะให้ได้ผลดีและเกิดประโยชน์สูงสุดนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดแยกวัสดุจากขยะมูลฝอย ก่อนที่จะนำไปกำจัดในขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการกับขยะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดด้วย ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ที่เกิดจากการนำวัสดุที่แยกออกมานั้น ไปจำหน่ายได้ด้วย ซึ่งวิธีการคัดแยกขยะที่มีประสิทธิภาพที่สุด คือ การคัดแยกจากแหล่งกำเนิดของขยะนั่นเอง เพราะทำได้ง่ายค่าใช้จ่ายน้อยเพียงให้แต่ละบ้านจัดภาชนะรองรับขยะแยกกันไว้แต่ละส่วน (ปรีดาแย้มเจริญวงศ์, 2550, น. 130) ซึ่งนอกจากจะเป็นการกำจัดขยะโดยตรงแล้ว ยังเป็นการฝึกหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางขยะของประชาชนให้เป็นที่ที่เป็นทางอีกด้วย ในด้านการกำจัดขยะนั้น ในท้องถิ่นส่วนใหญ่ใช้วิธีกองทิ้งไว้ให้เน่าเปื่อยผุพังไปเองตามธรรมชาติ มีการจุดไฟเผาบ้างเป็นครั้งคราว สำหรับขยะที่เผาไหม้ได้ ซึ่งทำให้เกิดปัญหามลพิษต่อสภาพแวดล้อมอย่างมากมาย เช่น การปนเปื้อนของดิน การปนเปื้อนของแหล่งน้ำ และการปนเปื้อนของอากาศ ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปเกือบทุกชุมชนทั่วประเทศ ทำให้พบเห็นความสกปรกและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองอยู่ทั่วไป สำหรับชุมชนในระดับหมู่บ้านปรากฏว่า หลายแห่งได้พยายามปรับปรุงในด้านการรักษาความสะอาด ทำให้หมู่บ้านสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีขึ้น แต่มักทำกันเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อจะมีการประกวดเพื่อรางวัลจากทางราชการ ส่วนวิธีการกำจัดนั้น ก็มักจะกระทำโดยการเผากลางแจ้งซึ่งง่ายและสะดวก มีบางแห่งได้พยายามนำขยะไปหมักทำปุ๋ย ซึ่งบางแห่งก็ใช้มูลสัตว์หมักรวมเข้าไปด้วย แต่ในการหมักก็มักทำแบบกองรวมกันไว้โดยไม่มีการพลิกกลับจึงทำให้กองปุ๋ยหมักหลายแห่งกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์พาหะนำโรค

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องมีการดำเนินการจัดการให้ถูกวิธีและจะต้องมีการให้การศึกษาอบรมชี้แจงแก่ประชาชนให้เข้าใจในพิษภัยและอันตรายอันเกิดจากขยะมูลฝอยทั้งในด้านการเก็บขน การจัดเก็บ การกำจัด ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำของประชาชนทั้งโดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ การแก้ไขปัญหา จึงต้องแก้ที่การกระทำของประชาชนเพื่อที่จะทราบว่าปัจจัยใดที่มีส่วนทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์บ้าง ย่อมทำให้สามารถหามาตรการที่จะควบคุมพฤติกรรมของคนได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น จากความสำคัญและความจำเป็นของปัญหาดังกล่าว เป็นเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาถึงการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลจากการศึกษาเป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีให้กับประชาชนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

2.2 เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการกับปัจจัยส่วนบุคคล

3. ประโยชน์ของการวิจัย

3.1. สภาพการดำเนินงานเพื่อนำมาแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

3.3 เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับองค์การในชุมชนใช้เป็นแนวทางในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนต่อไป

4. ขอบเขตการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีทั้งหมด 66 ชุมชน จำนวน 27,729 ครัวเรือน คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรจำนวน 376 คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1967 , p. 99) โดยให้มีความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหาเกี่ยวกับการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ในการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ ด้านการลดการเกิดขยะมูลฝอย ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ และด้านการคัดแยกขยะ

5. วิธีการวิจัย

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีทั้งหมด 66 ชุมชน จำนวน 27,729 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พนักงานของวิทยาลัยทองสุข คำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนของประชากรจำนวน 376 คน โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1967 , p.99) โดยให้ค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับร้อยละ 5

วิธีการสุ่มตัวอย่าง (Stratified Random Sampling) ผู้ศึกษาได้ออกแบบมาเพื่อทำการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (Field Data Collection) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตัวอย่างมีระบบ (Systematic) หรือ Simple Random Sampling) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำแบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างที่ได้จัดเตรียมไว้ไปทำการจัดเก็บข้อมูลจากพนักงานของวิทยาลัยทองสุข จำนวน 376 คนที่ได้คำนวณจากสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบบสอบถามในการวิจัยแบ่งคำถามออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน รายได้ในครัวเรือนต่อเดือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ส่วนที่ 2 การสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

5.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษานำคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นโปรแกรมสำเร็จรูปโดยมีการวิเคราะห์ผลการศึกษาดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ค่าร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequency)

2) ค่าเฉลี่ย (Mean) ของกลุ่มตัวอย่าง

3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division)

4) T-test (Independent Sample Test) ใช้วิเคราะห์ ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยทองสุข

5) F-test หรือ One Way ANOVA ใช้วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งงานปัจจุบัน และประสบการณ์การทำงาน ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรวิทยาลัยทองสุข

6. ผลการวิจัย

6.1 ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนฐานของระดับการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

การจัดการขยะ	$\bar{X}$	SD	ความหมาย
ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่	.54	.43	มาก
ด้านการลดการเกิดขยะมูลฝอย	.37	.36	ปานกลาง
ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย	.64	.24	มาก
ด้านส่วนร่วมการจัดการขยะมูลฝอย	.23	.36	ปานกลาง
ด้านพึงพอใจการจัดการขยะมูลฝอย	.08	.37	ปานกลาง
โดยรวม	.37	.35	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อระดับการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.37 โดยเรียงลำดับการจัดการขยะมูลฝอย จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 ด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54 ด้านการลดการเกิดขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 ด้านส่วนร่วมการจัดการขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.23 และด้านพึงพอใจการจัดการขยะมูลฝอย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.08ตามลำดับ

6.2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1. ปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน ส่งผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการแตกต่างกัน

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ของบุคลากรวิทยาลัยทองสุข

ตัวแปรที่ทำการศึกษา	t-test	F-test	p-value
เพศ	-2.560		0.011*
อายุ		2.741	0.053
ระดับการศึกษา		5.755	0.003*
อาชีพ		4.300	0.002*
รายได้ในครัวเรือนต่อเดือน		20.348	0.000*
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน		22.635	0.000*
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		2.803	0.040*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐานปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ สถานภาพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงานและอายุงาน โดยรวมมีค่า p-value ซึ่งน้อยกว่า 0.05 ซึ่งหมายความว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ในครัวเรือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

7. อภิปรายผล

7.1 เพศแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ (ผลการศึกษาของ วิจักษ์ คันธะมาลย์ (2552) การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยศึกษาจากประชากร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม มี 3 ลักษณะ คือ แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และแบบคำถามปลายเปิด (Open – ended Form) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.9739 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2. ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขต

เทศบาลตำบลสตึก คือ เห็นควรสร้างความเข้าใจให้ความรู้กับประชาชน เพื่อให้ทราบถึงการกำจัดขยะมูลฝอย ที่ถูกต้อง ถูกวิธี ถูกสุขลักษณะตามหลักสุขาภิบาล เห็นควรให้มีการแบ่งเวลาการจัดเก็บตามระยะเวลาที่เหมาะสม อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง เห็นควรให้มีการเพิ่มสถานที่รองรับขยะในชุมชนให้มากขึ้น และเห็นควร ส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกถึงความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการดำเนินการกำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองให้มากขึ้น

7.2 ระดับการศึกษาแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันในระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ กระบวนการจัดการมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา (ผลการศึกษาของ รอมสัน หมาดมานัง (2554) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา (2) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา จำนวน 398 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการมูลฝอยของเทศบาลนครยะลา จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.8430 สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและทดสอบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟต์ และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า 1. มูลฝอยในเขตเทศบาลนครยะลา มีปริมาณมากที่สุดในปี พ.ศ. 2553 ช่วงเดือนสิงหาคม มีค่าเท่ากับ 75.71 ตันต่อวัน การจัดการมูลฝอยในครัวเรือนส่วนใหญ่ประชาชน ไม่คัดแยกมูลฝอย ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมูลฝอยและการจัดการมูลฝอย ความตระหนักในการลดปริมาณมูลฝอย และการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยอยู่ในระดับปานกลาง 2. จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า อายุ อาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่รวมกันต่างก็มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 3. ความตระหนักในการลดปริมาณมูลฝอยมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย ประชาชนเห็นว่าสาเหตุของปัญหามูลฝอยในเขตเทศบาลนครยะลามาจากการเพิ่มจำนวนของประชากร และการขยายตัวของสังคม เศรษฐกิจ ประชาชนขาดความรู้ ความตระหนักในการจัดการมูลฝอย โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของเทศบาลโดยตรง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้คือ เทศบาลต้อง จัดรูปแบบในการจัดการมูลฝอยอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานหลักวิชาการ ด้วยการนำนโยบายการจัดการมูลฝอยแบบครบวงจรไปสู่การปฏิบัติ โดยยึดหลักประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย

7.3 อาชีพแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเทศบาลเมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ผลการศึกษาของ สมควร กาฬรัตน์ (2555) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เทศบาลเมืองนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน 3) เพื่อประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยเก็บข้อมูลจากการสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 144 คน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษานำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เทศบาลเมืองนาสาร โดยใช้กระบวนการ AIC ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของผู้เข้าร่วมปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC จำนวน 32 คน สรุปได้ว่า ผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้วิเคราะห์สถานการณ์ แสดงความคิดเห็นที่จะจัดการกับขยะมูลฝอยใน ชุมชน ร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนา โดยการจัดทำเป็นแผนงานโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน สำหรับผลของการประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน โดยการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน และทดสอบ เจตคติที่มีต่อกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมทั้งก่อนและหลังการประชุมปฏิบัติการ พบว่า หลังจากการประชุมปฏิบัติการ ผู้เข้าประชุมมีความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะมูลฝอย และมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนมากขึ้น ส่วนการทดสอบทักษะความสามารถในการปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน พบว่า ผู้เข้าประชุมมีทักษะและความสามารถในการปฏิบัติการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในระดับปานกลางขึ้นไป

7.4 รายได้ในครัวเรือนต่อเดือนแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ วิจักษ์ คันธะมัลย์ (2552) การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง 2) ข้อเสนอแนะอื่นๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลตำบลสตึก คือ เห็นควรสร้างความเข้าใจให้มีความรู้กับประชาชน เพื่อให้ทราบถึงการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้อง ถูกวิธี ถูกสุขลักษณะตามหลักสุขาภิบาล เห็นควรให้มีการแบ่งเวลาการจัดเก็บตามระยะเวลาที่เหมาะสม อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง เห็นควรให้มีการเพิ่มสถานที่รองรับขยะในชุมชนให้มากขึ้น และเห็นควรส่งเสริมให้ประชาชนรู้สึกถึงความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมในการดำเนินกำจัดขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเองให้มากขึ้น

7.5 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของการพัฒนากิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลมหาราช อำเภอ มหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ผลการศึกษาของ กัลยรัตน์ ดารา (2551) การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาระดับความรู้ของผู้นำชุมชนก่อนและหลังการเข้าร่วมกระบวนการศึกษา เพื่อศึกษาระดับทัศนคติของผู้นำ ชุมชนก่อนและหลังการเข้าร่วมกระบวนการศึกษา และเพื่อการพัฒนา กิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยของผู้นำชุมชน เทศบาลตำบลมหาราช อำเภอ มหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชนจากภาคต่าง ๆ ในเทศบาลตำบลมหาราชจำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตการณ์ กระบวนการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ คือ ระยะแรกเตรียมการศึกษาเอกสารและข้อมูลจาก การสัมภาษณ์ร่วมกับการสำรวจพื้นที่ ระยะที่สอง เข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมด้วยเทคนิค การระดมความคิดและแผนผังความคิด ระยะที่สาม นำเสนอแผนกิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยที่คาดว่าจะเกิดขึ้นนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปฏิบัติ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณและใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation method) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการสร้างข้อมูลสรุปแบบอุปนัย ทดสอบสมมติฐานด้วยค่าสถิติ t-test ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับความรู้ของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยก่อนและหลัง เข้าร่วมกระบวนการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2. ระดับทัศนคติของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยก่อนและหลัง เข้าร่วมกระบวนการ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. หลังจากกระบวนการศึกษาเสร็จสิ้นลงผู้นำชุมชนได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย คือ ธนาคารขยะและกองทุนรับซื้อขยะ และได้นำเสนอผลกิจกรรมดังกล่าว เข้าในแผนพัฒนาสามปี (2551-2553) ของเทศบาลตำบลมหาราชในโครงการรณรงค์ส่งเสริม ให้ประชาชนคัดแยกประเภทขยะก่อนทิ้งเรียบร้อยแล้ว ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้ ภาครัฐและภาคประชาชนควรเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.6 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนแตกต่างกันมีผลต่อการสำรวจองค์ประกอบของการกำจัดขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ แตกต่างกันว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาของปิยภัทร สายนรา (2552) การศึกษาเรื่อง การจัดการปัญหาขยะของชุมชนเมืองมาบตาพุด การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 และ 3) ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี ระหว่างประชาชนที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ต่างกัน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี จำนวน 117

ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสอบถาม จำนวน 42 ข้อ ทำการเก็บตัวอย่างระหว่างเดือน เมษายน- พฤษภาคม 2551 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1.การจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น การคัดแยกขยะมูลฝอย เช่นกล่องกระดาษ ถุงพลาสติกที่มีการดำเนินการน้อย 2. การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นการติดตามข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับปัญหาขยะมูลฝอยวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และการนำขยะที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ซ้ำ ซึ่งอยู่ในระดับ น้อย 3. การเปรียบเทียบวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยจากคุณลักษณะ ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ที่ส่งผลต่อวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้ 3.1 ด้านการจัดการขยะ มูลฝอย พบว่าคุณลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีวิธีการจัดการขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นคุณลักษณะด้าน อายุ อาชีพ และรายได้ ที่มีวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่แตกต่าง กัน 3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมใน การจัดการขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

8.1 การให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนทุกระดับ รวมทั้งผู้นำท้องถิ่น โดยให้มีความรู้ความเข้าใจใน เรื่องของความสำเร็จที่ต้องมีการจัดการขยะมูลฝอย ปัญหาและผล กระทบที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัยและคุณภาพชีวิตของประชาชน การเข้าถึงความรู้ดังกล่าวโดยผ่านขบวนการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหน่วยงานหรือท้องถิ่นอื่นๆ

8.2 การประชาสัมพันธ์ ประชาสัมพันธ์และรณรงค์ด้านการจัดการขยะมูลฝอยทั้งการคัดแยกขยะและ ลดขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด โครงการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โครงการทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ เพื่อชี้ให้เห็นว่าขยะมูล ฝอยอินทรีย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้

8.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริม เทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการควรริเริ่มทำ โครงการเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นชุมชนอยู่เสมอ โดย ให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ เช่นจัดทำโครงการขยะ Recycle และควรประสานความ ร่วมมือกับทางโรงเรียนในพื้นที่

8.4 ส่งเสริมการคัดแยกขยะมูลฝอยจากครัวเรือน การคัดแยกขยะจากครัวเรือนหรือจากแหล่งกำเนิด เป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปกำจัดได้อย่างมี ประสิทธิภาพและทันต่อเวลา ไม่มีขยะมูลฝอยตกค้างเกิดขึ้น

8.5 ธนาคารขยะ วิธีการนี้ถือเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน เยาวชน หรือนักเรียนใน สถานศึกษา มีส่วนร่วมในการรวบรวมขยะมูลฝอยในชุมชนหรือสถานศึกษา เพื่อจำหน่ายให้ร้านรับซื้อต่อไป

8.6 ในการศึกษาครั้งนี้ เห็นว่า เทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการโนนเมืองพัฒนา จำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในสังกัดให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของขยะมูลฝอย เพื่อที่จะนำความรู้ไปอธิบายให้กับประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าใจ

9. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

9.1 ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพหรือการศึกษาเจาะลึก ในกลุ่มที่มีการปฏิบัติตัวที่ไม่เหมาะสม เช่น กลุ่มที่ทิ้งขยะไปทั่ว ไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมในส่วนรวม

9.2 ควรมีการศึกษาเชิงทดลอง เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับความรู้ มีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสม ยั่งยืน

9.3 ควรศึกษาถึงวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยในแต่ละวิธี พื้นที่หรือสถานที่ทิ้งขยะของชุมชน รวมถึงประมาณราคาค่าก่อสร้างหรือค่ากำจัดขยะในแต่ละวิธี

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัลยรัตน์ ดารา. (2551). *การพัฒนากิจกรรมคัดแยกประเภทขยะมูลฝอยของผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลตำบลมหาราช อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ปรีดา แยมเจริญวงศ์. (2550). *การจัดการขยะมูลฝอย*. ขอนแก่น: ภาควิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปิยภัทร สายนรา. (2552). *การจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 เทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- รอมสัน หมาดมานัง. (2554). *กระบวนการจัดการมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- วิจักษ์ คันธะมัลย์. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาล ตำบลสตึก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- สมควร กาฬรัตน์. (2552). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเทศบาลเมืองนาสาร อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ภาษาอังกฤษ

- Yamane. (1967). *Taro Statistic: An Introductory Analysis*. New York: Harper & row.

มิติเชิงนโยบายในความคาดหวังกับความจริงด้านการจัดการสวัสดิการของผู้สูงอายุ
Policy Dimension of Expectation and Truth in the Welfare Service Management
for the Elderly Persons

(วันรับบทความ: 17 มิถุนายน 2564; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 30 กรกฎาคม 2564; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 7 สิงหาคม 2564)

ทศพล พงษ์ตะ*
Thotsapon Pongta

บทคัดย่อ

ตามเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2548 โดยผู้สูงอายุมีจำนวนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า รัฐบาลมีมาตรการสำหรับเตรียมความพร้อมต่อสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุผ่านรูปแบบต่าง ๆ อาทิ กฎหมาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และนโยบาย โดยมีการปรับปรุงเพื่อพัฒนาทั้งในแง่ของสิทธิหรือสวัสดิการต่าง ๆ ของผู้สูงอายุในการเข้าถึงการให้บริการสาธารณะของรัฐ นอกจากนั้นสถาบันครอบครัวและชุมชนนับเป็นกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง แต่ทว่าปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โรคที่เกิดกับผู้สูงอายุ ขาดกำลังทรัพย์ที่จะจ่ายค่ารักษาพยาบาล ยังปรากฏให้เห็นตามสื่อต่าง ๆ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่ามาตรการของรัฐที่เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันจึงยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, นโยบาย, สวัสดิการ, ความคาดหวัง

Abstract

According to the criteria of the United Nations [Principles for Older Persons], Thailand has entered an aging society since 2005 and continues to experience steady increase in the number of older persons. With regard to the literature review chapter, it was found that Thai government had implemented measures to prepare readiness for the aging society situations by adopting various forms of laws, national economic and social development plans, and policies, for instance. The government policies were developed continually into the rights and welfare of the elderly persons in terms of access to other state public services. In addition, the family and community institutions were the underlying mechanisms to play a role in providing care and support for them. Although the policy development has occurred

* อาจารย์ประจำ, โปรแกรมวิชาการปกครองท้องถิ่น สำนักวิชาการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย,

E-mail: thospon123@hotmail.com

continually in health services, the problems are meanwhile encountered with respect to elderly neglect, diseases among elderly adults, and financial hardship in paying for medical care wherein these issues are explicitly exposed on social media as well. Therefore, it can be said that the current implementation of government measures is not effective in solving the problems and responding to the needs of elderly persons appropriately.

Keywords: The elderly, policy, welfare, Expectation

1. ส่วนนำ

องค์การสหประชาชาติ (United Nations : UN) ได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีมากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ 2) ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือสังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ และ 3) ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปี ขึ้นไปมากกว่า ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2558 : ออนไลน์) ซึ่งประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 (ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา, 2560 : 132) และจากข้อมูลสถิติผู้สูงอายุของประเทศไทยเมื่อ 31 ธันวาคม 2561 พบว่า ประชากรทั้งประเทศมีจำนวน 66,413,979 คน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ 10,666,803 คน คิดเป็นร้อยละ 16.06 (กรมการปกครอง, 2561) กล่าวได้ว่า ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตามเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ พบว่า ประเทศไทยจะก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุนะดับที่สอง คือ ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขเปิดเผยข้อมูลว่าจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยจะมีจำนวนประมาณ 14.4 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นเกินร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.), 2557)

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นข้างต้นนี้ ในส่วนของภาครัฐได้มีกำหนดแนวทางเพื่อตั้งรับต่อสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ทั้งในลักษณะของสิทธิตามกฎหมายและรูปแบบเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับสังคมผู้สูงอายุ ดังที่ปรากฏในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 6 แผนนโยบายแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 71 บัญญัติว่า “...พึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ” ประกอบกับ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี 2561-2580 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ข้อ 2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัยประกอบด้วย ... (4) ช่วงวัยผู้สูงอายุส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ และภายใต้วิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนประเทศของรัฐบาล คือ “มุ่งมั่นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในศตวรรษที่ 21” สำหรับในเชิงนโยบายนั้น รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน 12 ด้าน ในด้านที่ 9 คือ การพัฒนาระบบสาธารณสุข

และหลักประกันทางสังคม เพื่อพัฒนาและยกระดับความรู้ด้านสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในทุกครัวเรือนทุกพื้นที่โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนสามารถเข้าถึงหน่วยบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และนโยบายเร่งด่วน คือ การปรับปรุงระบบสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยปรับปรุงระบบบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและเบี้ยยังชีพของประชาชน อาทิ ผู้สูงอายุและคนพิการที่มีได้น้อย ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, 2562, น. 24, 30, 48, 58) ในเบื้องต้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า รัฐบาลมีแนวทางในการดูแลผู้สูงอายุซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อเตรียมความพร้อมในการตั้งรับกับปัญหาที่เกิดจากผลกระทบในการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุผ่านมาตรการเชิงนโยบาย

อย่างไรก็ตาม การย่างก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวตามเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) กำหนดแสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัดถึงการแปรผกผันของโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยสัดส่วนของผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตรงข้ามกับอัตราการเกิดซึ่งลดลงอย่างเป็นลำดับ จากข้อมูลย้อนหลัง 5 ปี ของสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เกี่ยวกับรายงานสถิติการเกิด ประกอบกับข้อมูลสถิติจำนวนผู้สูงอายุ ที่กรมกิจการผู้สูงอายุ ได้สรุปข้อมูลไว้สามารถแสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลสถิติการเกิดและจำนวนผู้สูงอายุ ระหว่างปี พ.ศ. 2558-2562

ปี พ.ศ.	สถิติข้อมูลการเกิด	จำนวนผู้สูงอายุ
2558	736,352	7,774,463
2559	704,058	8,021,853
2560	702,755	8,158,313
2561	666,357	8,380,749
2562	618,193	9,093,916

ที่มา: สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2562)

และกรมกิจการผู้สูงอายุ (2560)

จากข้อมูลดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบอย่างเป็นวงกว้างดังเช่นในมิติการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่เข้าสู่ภาวะการขาดแคลนแรงงานมนุษย์ ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างด้าวมากขึ้น และการที่สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นนั้นทำให้รายได้ประชาชาติโดยรวมลดลงเพราะไม่มีความมั่นคงทางรายได้ ในขณะเดียวกัน ภาครัฐต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพื่อจัดสรรในด้านสาธารณสุข การแพทย์ ด้านการบริการสังคมแก่ผู้สูงอายุ อีกทั้งยังต้องเพิ่มงบประมาณรายจ่ายเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุยากไร้ดังที่ปรากฏผ่านสื่อรายวัน ส่วนในด้านสังคม พบปัญหาการทอดทิ้งผู้สูงอายุ ปัญหาทางด้านสภาพจิตใจเมื่อถึงวัยเกษียณไม่ได้ทำงานทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกเหงา ขาดภาคภูมิใจที่ต้องเป็นภาระของลูกหลานซึ่งอาจรู้สึกน้อยใจ ซึมเศร้า และด้วย

ช่วงอายุที่มากขึ้นจึงตามมาด้วยปัญหาด้านสุขภาพ อันเป็นเรื่องปกติของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม ไม่แข็งแรง จึงจำเป็นต้องมีผู้คอยดูแลเอาใจใส่ในบางครั้งอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2558) ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติสำหรับครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ดี หน่วยงานที่รับผิดชอบตลอดทั้งภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักต่อปัญหาเหล่านี้และหันมาเหลียวแลในสถานการณ์ของการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างจริงจัง มีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และคาดหวังในสิทธิของการได้รับสวัสดิการจากรัฐ ดังนั้น บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งศึกษา วิเคราะห์เชิงนโยบายในความคาดหวังกับความจริงด้านการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยผู้เขียนมองว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและน่าสนใจอย่างมากท่ามกลางยุคที่มีกระแสการตื่นตัวเกี่ยวกับประเด็นสังคมผู้สูงอายุ อีกทั้ง ยังเป็นการเตรียมความพร้อมในการตั้งรับกับจำนวนของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องดังข้อมูลตามตารางข้างต้น อย่างน้อยที่สุดก็เป็นการสะท้อนข้อมูลและชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุกับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีจริงของผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การก่อสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุที่สมควรได้รับอย่างเหมาะสมตามฐานานุรูปของทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าของสังคมต่อไป

2. ส่วนเนื้อหา

นโยบายคือเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลซึ่งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่รัฐบาลตามพึงประสงค์ เห็นได้จากเมื่อมีการจัดตั้งรัฐบาลแล้ว ก่อนจะทำหน้าที่ในการบริหารประเทศรัฐบาลต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภาก่อนทุกครั้งเพื่อแสดงให้เห็นถึงกรอบทิศทางการทำงานของรัฐบาล ดังที่ จุมพล หนีพานิช (2547, น. 6-8) ให้ความหมายของนโยบายไว้ว่า นโยบายมักนิยมใช้ในการจัดทำนโยบายของรัฐบาล หรือหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานของตนเองด้วย หรือ สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และ อนรรตน์ อนันธนาธร (2555, น. 10-11) ซึ่งมองว่า นโยบายเป็นคำที่มีความหมายหลากหลาย เช่น นโยบาย ได้แก่ แผนการดำเนินงานที่กำหนดขึ้นเพื่อขึ้นการตัดสินใจและบรรลุเป้าหมายอย่างมีเหตุผล นโยบาย อาจหมายถึง กระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์การ รวมไปถึงการกำหนดทางเลือกต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน เช่น แผนงาน โครงการ หรือมาตรการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ หรือ นโยบาย อาจถูกเข้าใจว่าเป็นกลไกทางการเมือง การบริหาร การเงิน การจัดการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดขึ้น เช่นเดียวกับเรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ (2550, น. 4) โดยกล่าวว่า นโยบายสาธารณะเป็นแนวทางปฏิบัติที่รัฐบาลตั้งใจจะทำ ซึ่งต้องเลือกทางเลือกและอาจกำหนดแยกย่อยออกมาเป็นแผนงานและโครงการ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาสาธารณะหรือจัดการกับปัญหาสาธารณะ เพื่อให้บรรลุผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน ดังนั้น นโยบายผู้สูงอายุจึงเป็นการวางแนวทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุของรัฐบาล โดยนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการดูแลผู้สูงอายุตามประเด็นยุทธศาสตร์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ทว่าในความเป็นจริงแล้วแนวทางหรือระดับของการปฏิบัติการตามแผนงานดังกล่าวสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในฐานะของผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่นั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจต่อการศึกษาวิเคราะห์ โดยจะได้นำเสนอในส่วนต่อไป

2.1 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของประเทศไทย

จากการทบทวนกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการของผู้สูงอายุของไทย พบว่า มีทั้งกฎหมายและนโยบายที่มีประเด็นร่วมต่อการศึกษาไม่ว่าจะเป็น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) สิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยกรมผู้สูงอายุ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นโยบายของรัฐบาล ซึ่งพอจะสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 48 วรรคสอง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ประกอบกับหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 71 บัญญัติว่า ...พึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, 2560, น. 13, 18) จากกฎหมายแม่บทนี้ไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว โดยเฉพาะการกำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ตามมาตรา 11 ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

- 1) การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ
- 2) ด้านการศึกษา การศาสนา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต
- 3) การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม
- 4) การพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน
- 5) การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น
- 6) การช่วยเหลือค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม
- 7) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ
- 8) การช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง
- 9) การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาคriminal
- 10) การจัดที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง
- 11) การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพเป็นรายเดือนอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
- 12) การสงเคราะห์ในการจัดการศพตามประเพณี
- 13) การอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2553, 2553 : 7)

ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จึงได้กำหนดสิทธิและสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุโดยแบ่งออกเป็น 16 ข้อ ซึ่งข้อที่ 1 – 12 เป็นประเด็นที่มีเนื้อหาสาระเหมือนกับมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติผู้สูงอายุในข้างต้น ส่วนประเด็นเพิ่มเติม คือ

14) การจัดบริการสถานที่ท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมกีฬาและนันทนาการตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด

15) การจัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านพิพิธภัณฑ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุแห่งชาติ และการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ตามที่คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติประกาศกำหนด

16) ด้านการลดหย่อนภาษีเงินได้ และการลดหย่อนภาษีให้แก่ผู้บริจาคทรัพย์สิน เงินให้แก่กองทุนผู้สูงอายุ

17) ด้านกองทุนผู้สูงอายุ (กรมผู้สูงอายุ, 2563)

นอกจากกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว ในแผนพัฒนาประเทศได้ระบุถึงประเด็นเกี่ยวกับสิทธิในการคุ้มครอง การส่งเสริม และสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุ เห็นได้จาก ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ข้อ 2 การพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาคนเชิงคุณภาพในทุกช่วงวัยประกอบด้วย ... (4) ช่วงวัยผู้สูงอายุส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศ และภายใต้วิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนประเทศของรัฐบาล คือ “มุ่งมั่นให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในศตวรรษที่ 21” สำหรับในเชิงนโยบายนั้นรัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน 12 ด้าน ในด้านที่ 9 คือ การพัฒนาระบบสาธารณสุขและหลักประกันทางสังคม เพื่อพัฒนาและยกระดับความรู้ด้านสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนในทุกครัวเรือนทุกพื้นที่โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในชุมชนสามารถเข้าถึงหน่วยบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็ว และนโยบายเร่งด่วน คือ การปรับปรุงระบบสวัสดิการและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยปรับปรุงระบบบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเบี้ยยังชีพของประชาชน อาทิ ผู้สูงอายุและคนพิการที่มีได้น้อย ผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, 2562 : 24, 30, 48, 58)

ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของประเทศไทยดังกล่าวมีจุดเน้นในประเด็นเรื่องสิทธิ การคุ้มครอง การส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุซึ่งเป็นมาตรการในการให้ความช่วยเหลือและเตรียมพร้อมกับการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ดูเหมือนจะครอบคลุมอย่างรอบด้านสำหรับการดูแลผู้สูงอายุทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ว่าจะเป็นหลักประกันรายได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (เบี้ยผู้สูงอายุ) การอำนวยความสะดวกในการเข้ารับบริการสาธารณะจากหน่วยงานราชการโดยเฉพาะในด้านสาธารณสุข ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทว่า ด้วยสถานการณ์ปัจจุบันสัดส่วนผู้สูงอายุมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น การดูแลผู้สูงอายุอาจทำได้ไม่เต็มที่สำหรับครอบครัวที่คนในวัยทำงานต้องออกไปทำงานนอกบ้านซึ่งเป็นความจำเป็นในการหาเลี้ยงชีพที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ที่สำคัญคือคนกลุ่มใหญ่ในสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุต้องอาศัยอยู่เพียงลำพัง หลายครั้งที่พบเห็นว่าผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกถูก

ทอดทิ้ง เบื่อหน่าย เหนงารู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่าเป็นภาระของลูกหลาน ประเด็นที่เกิดขึ้นนี้รัฐยังไม่มีมาตรการที่เป็นรูปธรรมในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าว ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านสุขภาพจิต อย่างไรก็ตาม ในส่วนถัดไปผู้เขียนจะชี้ให้เห็นถึงสิทธิตามกฎหมายหรือนโยบายในบางประเด็นที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุซึ่งยังไม่สามารถทำให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมตามที่มีการวางมาตรการไว้

2.2 มิติเชิงนโยบายในความคาดหวังกับความจริงด้านการจัดการสวัสดิการของผู้สูงอายุ

จากกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุของประเทศไทย ทำให้เห็นว่ารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ทว่าประเด็นสำคัญคือ สิทธิด้านสวัสดิการของผู้สูงอายุตามกฎหมายรวมทั้งในระดับนโยบายข้างต้น ในขั้นตอนของการนำไปสู่การปฏิบัตินั้นมีประเด็นใดบ้างที่เป็นข้อจำกัดและทำให้ไม่เป็นไปตามคาดหวังหรือความต้องการของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ หากพิจารณาจากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) รวมทั้งสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุของกรมผู้สูงอายุ กับสถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในปัจจุบัน พบว่า มีหลากหลายประเด็นที่ยังไม่สามารถทำให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

ต้องยอมรับว่าความคาดหวังหรือความต้องการของผู้สูงอายุนั้นคงหนีไม่พ้นในเรื่องของการเข้าถึงในระบบการเข้ารับบริการทางการแพทย์ที่ดีและมีคุณภาพ เนื่องด้วยปัญหาสุขภาพด้านร่างกายซึ่งของการเกิดโรคต่าง ๆ เช่น โรคความดันโลหิตสูง การปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นต้น นับว่าเป็นเรื่องปกติสำหรับผู้สูงอายุซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหยุดยั้งไว้ได้ ดังนั้น การกำหนดสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุในด้านการบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดไว้โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ จึงเป็นมาตรการสำคัญสำหรับการดูแลผู้สูงอายุ แต่กลับพบว่าด้วยข้อจำกัดของสถานพยาบาลทำให้ผู้สูงอายุที่เข้ารับบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขไม่ได้รับความสะดวกและรวดเร็วเท่าที่ควร โดยเฉพาะในโรงพยาบาลของรัฐที่มีผู้รับบริการเป็นจำนวนมากด้วยค่ารักษาในโรงพยาบาลของรัฐนั้นถูกกว่าเอกชนหลายเท่าตัว โรงพยาบาลของรัฐจึงเป็นที่พึ่งสำหรับผู้สูงอายุมีรายได้น้อย และดังที่ทราบดีว่ามีผู้สูงอายุจำนวนไม่น้อยที่อาศัยอยู่เพียงลำพังไม่มีผู้ดูแล หรือบางครั้งครอบครัวเป็นผู้มีรายได้น้อยทำให้ไม่สามารถอุปการะหรือดูแลผู้สูงอายุได้ ทำให้ในช่วงที่มีอากาศเย็นโดยเฉพาะในช่วงฤดูปลายฝนที่เข้าสู่ต้นฤดูหนาว หรือช่วงที่เกิดโรคติดต่อ ผู้สูงอายุจะมีอาการเจ็บป่วยได้ง่ายหากไม่มีการดูแลสุขภาพให้ดี ทำให้ผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ารับการรักษาตัวในโรงพยาบาลมีจำนวนมากขึ้นตามไปด้วย หลายครั้งที่มักจะพบเห็นภาพของคนไข้ที่เป็นผู้สูงอายุนอนรักษาตัวบนเตียงเสริมที่ทางโรงพยาบาลจัดไว้ให้ซึ่งล้นออกมาถึงบริเวณทางเดินเนื่องจากเตียงและห้องผู้ป่วยเต็ม เช่น ปัญหาคนไข้ล้นโรงพยาบาล เป็นต้น จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกอย่างรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุตามที่คาดหวังหรือต้องการได้ และกลายเป็นลักษณะของการรักษาตามอาการหนักเบาของผู้ป่วยที่เข้ารับบริการโดยเฉพาะผู้ป่วยที่อยู่ภาวะฉุกเฉิน

สำหรับมาตรการในการช่วยเหลือผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งยังไม่ทั่วถึง จากข้อมูลที่มีการคาดการณ์ว่าจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ถูกทอดทิ้งปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อยกว่า 1,000,000 คน และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 (ฉบับแก้ไข พ.ศ. 2553) มาตรา 11 ข้อที่ 8 กำหนดให้มีการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

หรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งนำไปสู่การประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไข การคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรมหรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง ตามความจำเป็นและความเหมาะสม เป็นต้นว่า ค่าพาหนะเดินทาง ค่าอาหาร ค่าเครื่องนุ่งห่ม หรือค่ารักษาพยาบาล เบื้องต้นได้เท่าที่จ่ายจริงครั้งละไม่เกิน 500 บาท (ธีรพันธ์ อินตะปาน, 2562) กล่าวได้ว่า ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งที่ได้รับในข้างต้นนั้นไม่เหมาะสมเมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายจริงที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในสถานการณ์ของเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีค่าครองชีพที่สูง ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนและมีภูมิลำเนาอยู่ห่างไกลจากสถานพยาบาลนั้นไม่สามารถเข้าถึงระบบการรักษาพยาบาลที่ดีและมีคุณภาพได้ ทั้งที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 48 วรรคสอง บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีและไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ และบุคคลผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ ในขณะเดียวกัน ยังไม่พบว่ารัฐบาลได้สร้างหลักประกันที่มีความมั่นคงให้แก่ผู้สูงอายุที่ทั่วถึงและเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพียงแต่เป็นลักษณะของการให้ความช่วยเหลือเป็นรายกรณีตามสถานการณ์เท่านั้น สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายและนโยบายของรัฐยังไม่เพียงพอและเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งในปัจจุบัน

แตกต่างกับประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นประเทศอันดับต้น ๆ ในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2557 ประเทศญี่ปุ่นได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (ระดับที่ 3) โดยมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากถึงหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด (ดำรงศักดิ์ จันทิพน, 2563, น. 170) ถึงกระนั้นกลับมีระบบในการดูแลผู้สูงอายุที่ดีเยี่ยมโดยเฉพาะการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว เนื่องจากการวางมาตรการประกันสุขภาพที่ครอบคลุมและทั่วถึง (สรารุจ โพธิ์พงษ์, 2558) และรัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นให้ความสนใจอย่างมากกับการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรผู้สูงอายุ เป็นที่ประจักษ์ในนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น ที่มีการทบทวนนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุใน 3 เรื่อง คือ ระบบประกันสุขภาพ โครงการบำนาญ และการปรับปรุงสถานพยาบาลและสุขภาพอนามัย (สุทิน สายสงวน, 2552, น. 75) เห็นได้ว่าประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญอย่างมากในการวางแผนระบบประกันสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างทั่วหน้าในระยะยาวเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระการดูแลผู้ป่วยในครอบครัวที่มีรายได้น้อยและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีไม่เป็นภาระของผู้อื่นในครอบครัวหรือของสังคม นับเป็นการสงเคราะห์ในด้าน การรักษาพยาบาลแก่ผู้สูงอายุโดยรัฐ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้สูงอายุว่าจะไม่ถูกทอดทิ้งกระทั่งถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

นอกจากนั้น การให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาคครอบครัว โดยแยกการพิจารณาออกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรก สิทธิได้รับคำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีในกรณีที่ผู้สูงอายุกำลังประสบปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้สูงอายุในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งกระทรวงยุติธรรมได้มีประกาศให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา

กรณีที่สอง สิทธิได้รับคำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางการแก้ไขปัญหาคอขวด อาทิ การส่งเสริมทักษะการจัดการปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวโดยสันติวิธี การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว การให้คำปรึกษาและประสานเครือข่ายให้ความช่วยเหลือ หรือแก้ไขปัญหาคอขวด (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2551)

สิทธิผู้สูงอายุในการได้รับคำแนะนำนั้น ซึ่งเป็นการให้ความช่วยเหลือสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบกับปัญหาข้อพิพาท หรือปัญหาทางด้านครอบครัว อย่างไรก็ตาม ช่องทางที่เป็นกระบวนการในการสื่อสารเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้สิทธิของตนเองนั้นยังมีน้อยหรือแทบจะมองไม่เห็น ด้วยข้อจำกัดของการเข้าถึงข้อมูลทำให้เกิดข้อพิพาทหรือปัญหาทางด้านครอบครัว และไม่ได้รับการแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องทำให้หลักการข้างต้นไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง เนื่องจากในความเป็นจริงผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกละเมิดโดยเฉพาะการถูกฉ้อโกง จากการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ ในแง่ของการฉ้อโกงทรัพย์สินพบว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ในช่วงวัย 60 – 69 ปี มีความเสี่ยงที่สุด ด้วยเหตุผลที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ยังมีฐานะทางการเงิน ดังนั้น จึงมักจะถูกบุคคลใกล้ชิดฉ้อโกงซึ่งพหุผลประโยชน์ก็ถูกทอดทิ้งซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องตามมาส่วนประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่ถูกทำร้ายร่างกาย พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเจ็บป่วย และช่วยเหลือตัวเองไม่ได้จะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการถูกทำร้ายร่างกายเพราะไม่อยู่ในภาวะที่สามารถตอบโต้ได้ ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นโรคสมองเสื่อมบางครั้งอาจทำอะไรลงไปแล้วไม่ถูกใจลูกหลานหรือคนรอบข้างก็มีโอกาสนำไปสู่การถูกละเมิดได้อีกเช่นกัน แม้กระทั่งผู้สูงอายุทั่วไปก็มีความเสี่ยงในการถูกทำร้ายจิตใจ เช่น การที่สมาชิกในครอบครัวเพิกเฉยไม่สนใจ เป็นต้น (มติชนรายวัน, 2562, น. 18) เห็นได้ว่าสิทธิที่ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองในด้านการให้คำแนะนำ ปรีกษา ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางคดีหรือในทางการแก้ไขปัญหาคอขวดนับเป็นมาตรการที่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบันและสามารถช่วยแก้ไขปัญหาคอขวดที่เป็นข้อพิพาทหรือปัญหาคอขวดที่ผู้สูงอายุประสบพบเจอ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนกลับมองว่าเป็นมาตรการที่อยู่ในช่วงปลายทางอันเป็นกรณีที่เกิดปัญหาขึ้นแล้ว ถึงเข้าสู่กระบวนการในการให้คำปรึกษาฯ ทำให้ปัญหาผู้สูงอายุถูกละเมิดมีจำนวนเพิ่มขึ้น ดังเช่นข้อมูลจากงานวิจัยเรื่องการศึกษาปัญหาและความเสี่ยงในการถูกละเมิดสิทธิ และประเมินสถานการณ์เพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุถูกละเมิดกระทำความรุนแรงเพิ่มขึ้น (แนวนหน้า, 2561) ประกอบกับเมื่อมองย้อนกลับไปยังไม่เห็นถึงช่องทางหรือกระบวนการต้นทางที่เกี่ยวกับการเข้าถึงสิทธิในการได้รับคำปรึกษาดังที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้ นับเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่ควรหันกลับมาทบทวนหากมีวิธีการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สูงอายุในการรับรู้และเข้าถึงสิทธิฯ เป็นต้นว่าการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้สูงอายุตลอดทั้งผู้ดูแล จัดให้มีเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบในเรื่องเหล่านี้โดยตรงที่สามารถให้การช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุที่ถูกละเมิดทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจได้อย่างทันท่วงที โดยมีการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองผู้สูงอายุที่ถูกโกงทรัพย์สินซึ่งบางรายถูกหลอกให้โอนทรัพย์สินจนหมดเนื้อประดาตัว หรือถูกทำร้ายร่างกาย เรื่องเหล่านี้เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ต้องรีบเร่งดำเนินการโดยเฉพาะในสภาวะสังคมผู้สูงอายุซึ่งสัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุนั้นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การวางมาตรการในการรับมือต้องมีทั้งมาตรการที่เป็นต้นทาง กลางทาง และปลายทาง จึงจะสามารถขับเคลื่อนมาตรการทางกฎหมายหรือในระดับนโยบายให้เกิดเป็น

รูปธรรมชัดเจนในสวัสดิการที่ผู้สูงอายุจะได้รับจริง มิใช่เป็นเพียงแนวทางที่ขายฝันแต่ไม่อาจมุ่งสู่การปฏิบัติได้จริง

2.3 ความสัมพันธ์เชิงนโยบายกับสังคมผู้สูงอายุในยุคปัจจุบัน

จากประเด็นก่อนหน้านี้นี้ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็นถึงปัญหาบางประการที่สะท้อนถึงความเป็นจริงในด้านสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้สูงอายุ ที่ต้องกลับมาทบทวนเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super-aged society) ในอีกประมาณ 5 ปีข้างหน้า ซึ่งตรงกับปี พ.ศ. 2568 เป็นต้นว่า เรื่องของการกำหนดสิทธิตามกฎหมายหรือในระดับนโยบายแก่ผู้สูงอายุที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุได้จริง ดังนั้น ในประเด็นนี้จึงขอเสนอถึงแนวทางในการกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมผู้สูงอายุไทยโดยพิจารณาจากข้อมูลปรากฏการณ์ที่เป็นประเด็นปัญหาของผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นในสังคมในปัจจุบัน อันจะเป็นการกำหนดแนวทางตั้งรับและแก้ปัญหาให้ตรงจุดต่อไป โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

ประการแรก การให้ความสำคัญกับครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ ความกังวลหรือความเครียดที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ เช่น ไม่สามารถทำในสิ่งต่าง ๆ ที่เคยทำได้ เจ็บป่วย ความจำเสื่อม กลัวมีเงินไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต การจากไปของคนในครอบครัว ญาติ เพื่อน เป็นต้น เรื่องเหล่านี้มีผลอย่างมากต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุจึงนำไปสู่ความต้องการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัวหรือคนรอบข้าง หากรัฐบาลไม่มีมาตรการส่งเสริมโดยใช้สถาบันครอบครัวเป็นหลักในการดูแลผู้สูงอายุ ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งก็จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น นั้นหมายความว่ารัฐบาลมีภาระค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้น เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยากไร้หรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นทุกปีตามสัดส่วนจำนวนของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่ถูกคาดหวังให้เข้าไปมีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุ ด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีภารกิจด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิต ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ต้องเข้าไปมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนสถาบันครอบครัว เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนเองยังมีความสำคัญและมีคุณค่าในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษาหรือข้อแนะนำแก่สมาชิกในครอบครัวผ่านประสบการณ์ ตลอดทั้งสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจ ประเด็นสำคัญคือ การให้ความเคารพนับถือเชื่อฟังคำสั่งสอน พฤติกรรมการแสดงออกของคนในครอบครัวดังกล่าวจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกว่ตนเองเป็นภาระของบุตรหลาน แต่ประเด็นที่รัฐบาลสามารถเข้ามาช่วยเหลือครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุได้ คือ ค่ารักษาพยาบาลในรูปแบบของเงินกองทุนผู้สูงอายุหรือการประกันสุขภาพในระยะยาว ส่วนคนในครอบครัวก็มีบทบาทหน้าที่ในการพาไปตรวจสุขภาพ ดูแลยามเจ็บป่วย ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลบางส่วนร่วมกับภาครัฐ เป็นลักษณะของการดูแลผู้สูงอายุแบบผสมผสานร่วมกันระหว่างสถาบันครอบครัวกับรัฐบาล

ประการที่สอง การส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ ในต่างประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้น มักจะประสบปัญหาขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นวัยแรงงาน ส่งผลให้มีการขยายอายุการเกษียณของข้าราชการและพนักงานเอกชน เช่น สิงคโปร์โดยเฉพาะแรงงานกลุ่มที่มีทักษะและความเชี่ยวชาญ บางประเทศถึงขั้นที่มีการวางแผนเพื่อเปิดรับแรงงานจากต่างประเทศเข้ามาทำงาน เช่น ประเทศญี่ปุ่น สำหรับประเทศไทยก็มีการออกกฎหมายให้สามารถต่ออายุการเกษียณราชการยกตัวอย่างเช่น ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาที่มีตำแหน่งทางวิชาการระดับศาสตราจารย์หรือระดับรองศาสตราจารย์จาก 60 ปีบริบูรณ์ เป็น 65 ปีบริบูรณ์ (สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการผู้แทนราษฎร, 2559, น. 2) เป็นต้น แต่ทว่าบุคคลทั่วไปที่อายุเกิน 60 ปี หรือเรียกว่าผู้สูงอายุ จากการเกษียณอายุราชการหรือไม่ได้ทำงานก่อนหน้านี้แล้วซึ่งต้องยอมรับว่าเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศจะเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายหรือเหงาทั้งที่เป็นผู้ที่มีศักยภาพในการทำงานต่อได้ ดังนั้นภาครัฐโดยกรมส่งเสริมผู้สูงอายุ ซึ่งมีการกิจสำคัญประการหนึ่ง คือ พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและส่งเสริมการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนสังคม ต้องส่งเสริมหรือเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสมได้ ถึงจะเรียกได้ว่าเป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยขับเคลื่อนผ่านโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งมีหลายแห่งที่มีการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุที่เป็นภาคประชาชน (ชาวบ้าน) ผ่านรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุแต่ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่และมีจำนวนไม่มากที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะนำเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนเองมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่าย ดังเช่น โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ที่ดำเนินการจัดโครงการผลิตสินค้าโดยนักเรียนผู้สูงอายุขึ้น โดยรายได้จากการขายสินค้าได้นำไปสนับสนุนโครงการเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ดังเช่น การทำยาหม่องไพล ผลิตภัณฑ์จักสาน น้ำมันนวดสมุนไพร รวมไปถึงสมุนไพรลูกประคบ ซึ่งส่งออกไปจำหน่ายยังร้านนวดแผนไทยในต่างประเทศ ผลจากการดำเนินการบริหารจัดการโรงเรียนอย่างเป็นระบบส่งผลให้โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝายเป็นโรงเรียนต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน การฝึกอาชีพของผู้สูงอายุในระดับจังหวัด (ทศพล พงษ์ตะ และณัฐพงษ์ รักษาม, 2561, น. 58) นับเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุโดยการใช้ความรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ที่พื้นที่ และยังป้องกันไม่ให้ผู้สูงอายุเกิดอาการโรคซึมเศร้าเพราะอยู่ต้องอยู่ตามลำพัง

ประการที่สาม การประกันสุขภาพและจัดให้มีบำนาญแก่ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุคือวัยที่มีความสูงในการเจ็บป่วย ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการค่ารักษาพยาบาลแต่ละครั้งนั้นมีค่าใช้จ่ายที่สูง ทำให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจนไม่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณสุขที่ดีของรัฐได้ ต่างกับผู้สูงอายุที่เป็นข้าราชการซึ่งมีระบบสวัสดิการรักษายาพยาบาลข้าราชการตามกฎหมาย แต่ประเด็นที่ตั้งเป็นข้อสังเกตคือ ปัจจุบันจำนวนตำแหน่งข้าราชการลดน้อยลงเพราะถูกแทนที่ด้วยตำแหน่งพนักงานราชการ พนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานมหาวิทยาลัย เป็นต้น ซึ่งไม่ได้รับสวัสดิการรักษายาพยาบาลเช่นเดียวกับข้าราชการ มีเพียงแต่สิทธิประกันสังคมซึ่งเป็นสิทธิอันเดียวกับที่นายจ้างให้กับแรงงานต่างด้าว และสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ดังนั้น เมื่อบุคคลเหล่านี้เข้าสู่ในช่วงของการเป็นผู้สูงวัยเงินออมจากการทำงานทั้งชีวิตต้องหมดไปกับค่ารักษาพยาบาลจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสุขภาพของแต่ละบุคคล ประเด็นสำคัญกว่านั้นคือ ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้หรือมีเงินออมจะทำอย่างไรกับค่ารักษาพยาบาลอันเกินกว่าสิทธิที่เบิกได้จากรัฐ ซึ่งที่ผ่านมานำไปสู่

ปัญหาการก่อหนี้ที่เป็นภาระของลูกหลานหรือคนรอบข้าง แม้ว่าผู้สูงอายุจะได้รับเบี้ยผู้สูงอายุจากรัฐเป็นรายเดือนเริ่มตั้งแต่ 600 - 1000 บาท ตามช่วงอายุซึ่งไม่เพียงพอกับค่ารักษาพยาบาลที่ต้องจ่ายจริง ดังนั้นรัฐต้องทำการปฏิรูประบบการประกันสุขภาพระยะยาวหรือจัดให้มีบำนาญแก่ผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่น ซึ่ง เมธี วงศ์ศิริสุวรรณ (2561) ได้อธิบายถึงระบบสุขภาพและสาธารณสุขของประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือ ญี่ปุ่นให้พลเมืองทุกคนที่ทำงานและมีรายได้ต้องเข้าสู่ระบบประกันสังคมโดยร่วมจ่ายเบี้ยประกัน (คิดเป็นร้อยละ 50 ของทั้งหมด) แต่ที่น่าสนใจคือ รัฐบาลได้นำเอาเงินภาษีเข้าไปช่วยเหลือคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เพราะไม่มีรายได้ ซึ่งเป็นไปตามนโยบายที่ว่า คนญี่ปุ่นต้องมีความรับผิดชอบต่อการรักษาพยาบาลทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขณะที่รัฐบาลก็จะไม่ทอดทิ้งคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้จริง ๆ ไม่เพียงเท่านั้นรัฐยังมีมาตรการลดค่ารักษาพยาบาลด้วยการบังคับให้มีการตรวจร่างกายตามรอบที่มีจดหมายเตือนไปถึงบ้านซึ่งด้วยวิธีนี้ทำให้รัฐบาลสามารถลดภาระค่าใช้จ่ายในด้านสาธารณสุขที่ไม่จำเป็นลงได้

ประการที่สี่ การสร้างและปรับปรุงสถานพยาบาลของรัฐ ให้มีรูปแบบเป็นศูนย์ดูแลผู้สูงอายุที่อยู่ระหว่างการฟื้นฟูผู้ป่วยติดเตียง ผ่าตัดสมอง ความจำเสื่อม เป็นต้น ซึ่งเป็นโรคที่มักเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่จะเป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นและดำเนินงานโดยเอกชน ดังนั้น ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งและเจ็บป่วยด้วยอาการดังกล่าวจึงไม่มีที่พึ่งพิงและไม่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญโดยตรง สำหรับศูนย์ดูแลผู้สูงอายุของเอกชนก็มีค่าใช้จ่ายที่สูง หากรัฐมีแนวทางในการสร้างหรือปรับปรุงสถานพยาบาลที่มีลักษณะเหมือนกับศูนย์ดูแลผู้สูงอายุก็จะเป็นการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุซึ่งอยู่สภาวะการณ์ที่ต้องมีคนดูแลอย่างใกล้ชิด และคิดว่าจะเป็นสิ่งผู้สูงอายุจำนวนมากต้องการรับบริการในลักษณะนี้จากรัฐ ซึ่งสามารถขับเคลื่อนผ่านกลไกของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ

ประการที่ห้า การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยนอกสถานพยาบาล ซึ่งเป็นการช่วยดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นผู้ป่วยติดเตียง จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (2562) ระบุถึงตัวเลขประชากรที่ป่วยติดเตียงในประเทศไทย พบว่า ปี พ.ศ. 2560 ผู้ป่วยติดเตียงมีจำนวน 136,677 ราย และคาดการณ์อนาคตว่า ในปี พ.ศ. 2580 ผู้ป่วยติดเตียงจะเพิ่มเป็น 526,228 ราย ซึ่งผู้ป่วยติดเตียงเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ซึ่งอาจจะกำหนดให้เป็นหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในแต่ละหมู่บ้านที่ผ่านการอบรมในเรื่องการดูแลผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียงมาเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียงไม่ได้รับการดูแลอย่างถูกต้องย่อมส่งผลต่อร่างกายโดยตรงเช่น การเกิดแผลกดทับ เป็นต้น ดังนั้น การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยนอกสถานพยาบาล จึงเกิดประโยชน์หลายด้านทั้งในแง่ของการช่วยฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจให้กลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข หรือลดภาระค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลและค่าเดินทางยิ่งผู้สูงอายุที่พักอาศัยห่างไกลจากสถานพยาบาลเป็นการช่วยดูแลอย่างถึงที่สุดก่อนที่จะส่งตัวไปโรงพยาบาล ทำให้ไม่เกิดปัญหาเตียงผู้ป่วยเต็มและยิ่งในช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลปีใหม่ จะเห็นได้ว่ามีความพยายามระบายนผู้ป่วยที่พอเริ่มมีอาการดีออกสำหรับเตรียมความพร้อมในการรับผู้ป่วยที่ประสบอุบัติเหตุทางท้องถนน หรือการสร้างอาคารใหม่ ๆ เพื่อรองรับผู้ป่วยขึ้นในทุก ๆ ปี ทั้งนี้ ในปัจจุบันการดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยนอกสถานพยาบาลโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือกลุ่มอาสาสมัครต่าง ๆ ก็มีให้เห็นในหลายพื้นที่แต่ยังไม่

ครอบคลุมและไม่เพียงพอกับจำนวนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยซึ่งนับวันก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่ผู้ดูแลซึ่งเป็นกลุ่มอาสาสมัครนอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้และทักษะในด้านสาธารณสุขแล้ว ยังต้องเป็นผู้ที่มีจิตอาสาเสียสละทั้งเวลาและเงินทอง

ประการที่หก การพัฒนาระบบฐานข้อมูล (Big Data) ผู้สูงอายุ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบสมบูรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น จำนวนผู้สูงอายุแยกตามเพศ โรคที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ผู้สูงอายุที่ป่วยติดเตียง เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อดูแลผู้สูงอายุซึ่งจะมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของการบริหารงบประมาณและนโยบายของรัฐบาลด้านผู้สูงอายุ รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพทางการแพทย์ให้มีความเชี่ยวชาญตามสาขาที่จำเป็นตามความต้องการในการดูแลผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้สูงอายุในสังคมต่อไป

3. ส่วนสรุป

ภาครัฐได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แผนยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายของรัฐบาล ทั้งยังพบว่าระบบการดูแลผู้สูงอายุในสังคมไทยยังต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลที่ว่าสัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นทุกปี ประกอบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง โรคที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ไม่มีเงินสำหรับค่ารักษาพยาบาล ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าปัญหาเหล่านี้คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมผู้สูงอายุปัจจุบัน ดังนั้น ผู้สูงอายุหรือบุคคลทั่วไปที่ในอนาคตไม่กี่ปีข้างหน้ากำลังจะเข้าสู่กลุ่มสูงอายุมิมีความต้องการหรือคาดหวังอย่างมากต่อการบริการของรัฐในด้านสาธารณสุขและการแพทย์ที่มีคุณภาพ การจัดระบบประกันสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวจึงเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงกันอย่างมาก นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุจึงเป็นเรื่องสำคัญโดยเฉพาะการกำหนดนโยบายที่มีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งประเด็นสำคัญของบทความนี้ที่ต้องการนำเสนอ คือ เริ่มตั้งแต่การให้ความสำคัญของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อครอบครัว ประกอบกับการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุไม่ให้เกิดภาวะของโรคซึมเศร้า ซึ่งเป็นการดูแลในระดับครอบครัวและชุมชน นอกจากนั้น การประกันสุขภาพและจัดให้มีบำนาญแก่ผู้สูงอายุ การสร้างและปรับปรุงสถานพยาบาลของรัฐ การดูแลผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยนอกสถานพยาบาล และการพัฒนาระบบฐานข้อมูล (Big Data) ผู้สูงอายุ จะเป็นประเด็นเรื่องของการเตรียมความพร้อมสำหรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ซึ่งช่วยให้ภาครัฐสามารถบริหารจัดการงบประมาณด้านการแพทย์และสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพและดูแลผู้สูงอายุได้อย่างครอบคลุมและทั่วถึง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2562). สถิติผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2555–2562. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก <http://www.dop.go.th/th/know/1/274>.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546 (แก้ไขเพิ่มเติม) พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- จุมพล หินพานิช. (2547). การวิเคราะห์นโยบาย : ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชื่นฤทัย กาญจนจิตรา. (2560). สุขภาพคนไทย. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดำรงศักดิ์ จันทพิชัย. (2563). บทเรียนการจัดการสังคมผู้สูงอายุจากประเทศญี่ปุ่น. วารสารนิติ รัฐกิจ และ สังคมศาสตร์, 4(1): 159–181.
- ทศพล พงษ์ตะ และณัฐพงษ์ รักงาม. (2561). โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝายกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหัวฝาย ตำบลสันกลาง อำเภอกพาน จังหวัดเชียงราย. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ธีรพันธ์ อินตะปาน. (2563). จากสังคมผู้สูงอายุ สู่ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ข้อเสนอแนะและการจัดการปัญหา. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1418272.
- แนวหน้า. (2561). เผยสถิติผู้สูงอายุถูกละเมิดสูงขึ้น มากสุดคือทางจิตใจโดนทอดทิ้ง. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก <https://www.naewna.com/local/322482>.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2558). สังคมผู้สูงอายุ : นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. (21 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก <https://www.hsri.or.th/people/media/infographic/detail /5910>.
- _____. (2551). สถิติผู้สูงอายุ. (21 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก https://www.stou.ac.th/stoukc/elder/main2_9.html.
- มติชนรายวัน. (12 กุมภาพันธ์ 2562). ผลวิจัยเผย “สูงวัยเสี่ยงถูกละเมิด” สูง อายุ 60 – 69 ปี เสี่ยงถูกฉ้อโกงที่สุด. ผู้จัดการรายวัน, น.18.
- เมธี วงศ์ศิริสุวรรณ. (21 มกราคม 2561). ระบบยั่งยืนถ้าคนไทยมีความรับผิดชอบ. ไทยรัฐฉบับพิมพ์.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2550). นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์ จำกัด.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2557). สังคมผู้สูงอายุ. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก <https://www.hsri.or.th/people/media/infographic/detail/5910>.
- สราวุธ ไพฑูรย์พงษ์. (2558). คุณภาพดุลยพินิจ: การปฏิรูปการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ).

- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนรุจน์ อนันธนาธร. (2555). *นโยบายสาธารณะ Public Policy*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็ม.ที.เพรส.
- สุทิน สายสงวน. (2552). นโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ : บทเรียนจากประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้. *วารสารญี่ปุ่นศึกษา*, 26(2): 71-83.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2562). *รายงานสถิติข้อมูลการเกิด*. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก [http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/show ProvinceData.php](http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/views/showProvinceData.php).
- _____. (2562). *จำนวนประชากรแยกอายุทั่วประเทศ*. (20 มกราคม 2563). (Online). สืบค้นจาก [http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/ upstat_age disp.php](http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age disp.php).
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2562). *คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการผู้แทนราษฎร. (2559). *การขยายอายุเกษียณราชการกับระบบราชการไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิชาการ สำนักเลขาธิการผู้แทนราษฎร.

**ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่
และความรับผิดชอบต่อสังคมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่**
**Economic Loss of Non-Breastfeeding and Social Responsibility
to Breastfeeding Promotion**

(วันรับบทความ: 19 กรกฎาคม 2564; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 29 สิงหาคม 2564; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 5 กันยายน 2564)

ฮันน่าน กาหลง*
Hannan Kalong*

บทคัดย่อ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ถือเป็นรากฐานที่สำคัญต่อ[การพัฒนาเศรษฐกิจของ]ประเทศชาติ นมแม่สร้างสายใยความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแม่และลูก เกิดความรักความผูกพันที่แน่นแฟ้น นมแม่มีประโยชน์ทั้งต่อตัวลูกและต่อตัวผู้เป็นแม่ทั้งทางด้านสุขภาพ สติปัญญา สายสัมพันธ์ที่ดีงาม แต่ถึงกระนั้นหากไม่การตระหนักหรือเล็งเห็นความถึงความสำคัญของนมแม่ก็ย่อมนำมาซึ่งความสูญเสียทางเศรษฐกิจไม่น้อย ผลของความไม่เล็งเห็นถึงคุณค่าของนมแม่ย่อมนำมาซึ่งการสูญเสียดังต่อไปนี้ (1) การเสียโอกาสจากการพัฒนาด้านสติปัญญา (2) ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาค่าพยาบาล (3) ประสิทธิภาพในการทำงานของมารดาลูกอ่อน (4) การเสียค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงลูกด้วยนมผง (5) ผลต่อดุลการค้าและการไหลออกของเงินตรา ฉะนั้น เพื่อป้องกันความสูญเสียต่อเศรษฐกิจ จึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ อาทิเช่น (1) ความร่วมมือของภาครัฐกับหน่วยงานต่างๆ (2) การออกนโยบายสวัสดิการ และสิทธิประโยชน์สำหรับแม่ (3) การออกกฎหมายข้อจำกัดในการทำตลาดของนมผง (4) การประยุกต์เครื่องมือสื่อสารการตลาดแบบผสมผสานมาใช้กับนมแม่ (5) การสร้างวัฒนธรรมนมแม่ (6) การให้ความร่วมมือของบุคคลรอบข้าง และสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนม เพื่อให้มารดาบุคคลรอบข้างที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนภาครัฐและองค์กรต่างๆ หันมาให้ความสำคัญและช่วยกันเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนผ่านนมแม่ต่อไป

คำสำคัญ: ความสูญเสียทางเศรษฐกิจ, ความรับผิดชอบต่อสังคม, การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

Abstract

Breastfeeding is considered to be importantly fundamental to the national economic development. It is inextricably woven into not only strengthening a close bond between a mother and an infant but also developing a deep emotional intimacy between them. [Exclusive] breastfeeding is profoundly beneficial for both the infant and the mother to

* อาจารย์ประจำ, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร คณะศิลปศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี,
E-mail: hkalong909@hotmail.com

improve both the maternal bond and infant intelligence as well as their physical and mental health. But if the importance of the maternal breastmilk is not emphasized or devalued, this will possibly result in economic loss as follows: (1) opportunity loss of infant intelligence development, (2) medical expenses, (3) work efficiency of a mother caring for her neonate (or newborn infant), (4) an increase in family's expenditure on infant formulas, and (5) the effects of trade balance and cash outflow issues. To prevent economic loss possibly caused by non-breastfeeding, thus all parties involved should take social responsibilities for promoting [exclusive] breastfeeding, namely: (1) cooperation between public agencies and all relevant sectors, (2) formulation of welfare policy and benefit entitlement for breastfeeding mothers, (3) enactment of laws to restrict the marketing of infant formula productions, (4) application of Integrated Marketing Communication to breastfeeding promotion, (5) creation of breastfeeding culture, and (6) cooperation from peers and family members to promote breastfeeding mothers. These will encourage mothers, peers, family members, public sectors, and other organizations to become aware of the importance of [exclusive] breastfeeding and collaborate on the breastfeeding promotion, which might lead to being part of sustainable economic development.

Keywords: Economic Loss, Social Responsibility, Breastfeeding

1. บทนำ

การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นไม่ได้สำคัญกับเพียงแค่ประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น หากแต่มีความสำคัญต่อทุกคน ทุกประเทศ ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน นมแม่ทำให้คนในโลกมีสุขภาพดีขึ้น ฉลาดขึ้น มีส่วนสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีหลักฐาน และงานวิจัยต่าง ๆ มากมายที่ได้กล่าวถึงตลอดจนความสำคัญและประโยชน์ของนมแม่ เช่น ผลงานวิจัยจาก The Lancet Breastfeeding Series 2016 เรื่องผลของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อสุขภาพและพัฒนาการเด็กและการพัฒนาประเทศ นมแม่สร้างสติปัญญาที่ดีต่อลูกมีผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต และผลการสำรวจจาก UNICEF 2020 องค์การระดับชาติก็ได้ยืนยันถึงความสำคัญของนมแม่ว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นหนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด ที่แสดงให้เห็นถึงการที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงแรกของชีวิตนมแม่เป็นอาหารที่ดีที่สุดสำหรับทารก ส่งผลต่อการรอดชีวิต สุขภาพ โภชนาการและการเจริญเติบโตของเด็กทั้งระยะสั้นและระยะยาว นมแม่เปรียบเหมือนวัคซีนแรกของลูก ที่จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโรค ทำให้ลูกแข็งแรง ไม่เจ็บป่วยบ่อย ที่สำคัญงานวิจัยชี้ว่าเด็กที่กินนมแม่สามารถมีไอคิวดีกว่าเด็กที่ไม่ได้กินถึง 3 จุด การศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่าเด็กที่กินนมแม่มีผลทดสอบทั้งทางด้านสติปัญญาดีกว่าเด็กที่กินนมผง และได้กล่าวถึงคุณประโยชน์ของนมแม่ไว้ว่า นมแม่ คือ Super food มีสารอาหารมากกว่า 200 ชนิด นมแม่ช่วยลดความเสี่ยงจากการติดเชื้อ โรคต่างๆ นมแม่มีกรดไขมันและสารอาหารอื่นๆ ที่ช่วยพัฒนาสมอง การสร้างความอบอุ่นระหว่างแม่และลูก ช่วย

ในเรื่องสุขภาพของแม่ และลูก และนมแม่ยังช่วยประหยัด เพราะไม่ต้องซื้อนมผง รวมถึงครอบครัวสามารถประหยัดเงินเพราะลูกมีโอกาสเจ็บป่วยน้อยลง

นอกเหนือจากนี้ในศาสนาอิสลามก็ยังได้กล่าวถึงในเรื่องของนมแม่ ดังโองการในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานซูเราะห์อัลลูกมาน อายัตที่ 14 ได้กล่าวไว้ว่า

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي
(وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ) (14)

ความว่า : “ และเราได้สั่งการแก่มนุษย์เกี่ยวกับบิดามารดาของเขา โดยที่มารดาของเขาได้อุ้มครรภ์เขาอ่อนเพลียงครั้งแล้วครั้งเล่า และการหย่านมของเขาในระยะเวลาสองปี เจ้าจงขอบคุณข้า และบิดามารดาของเจ้า ยังเรานั้นคือการกลับไป ”

ท่านศาสตตามูฮัมหมัด(ศล.) ได้กล่าวว่า แท้จริงอัลลอฮ์(ซบ.)ได้ประทานปัจจัยยังชีพ ริสกีแก่ทารกน้อยจากน้ำนมทั้งสองข้างของมารดา ข้างหนึ่งเป็นน้ำ อีกข้างหนึ่งเป็นอาหาร และอิมามอาลี (อ) ได้กล่าวว่า “ไม่มีน้ำนมใดที่ทารกดื่มแล้วอุดมด้วยคุณค่าเท่ากับน้ำนมมารดา เหตุผลที่อิสลามสนับสนุนให้ลูกเริ่มดื่มนมแม่ในครั้งถึงหนึ่งชั่วโมงแรกเมื่อเกิดมา ก็เพราะว่าการดื่มนมแม่ กระตุ้นสัญชาตญาณของมนุษย์และความเป็นแม่ กระตุ้นความผูกพันทางจิตใจของแม่และลูก ทำให้ลูกเติบโตมาพร้อมกับความรักและคุณลักษณะที่ดีงามทุกประการ (อะฮ์ลุลบัยต์คิดีส์, 2557)

จึงกล่าวได้ว่านมแม่มีคุณประโยชน์อย่างมากมาย ทั้งต่อตัวแม่และลูก ประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ ครอบครัว สิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ทรัพยากรมนุษย์มีคุณภาพอันเป็นผลดีต่อประเทศชาติในอนาคต ซึ่งจะกล่าวในประเด็นอื่นๆ ต่อไปหลังจากนี้

2. สถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทย

ประเทศไทยได้มีการตั้งเป้าหมายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 โดยตั้งเป้าหมายของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน ให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 30 ปัจจุบันประเทศไทยมีอัตราทารกกินนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนเพียงร้อยละ 23 ซึ่งถือว่าต่ำที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งทุกประเทศอัตราทารกกินนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน เกินกว่าร้อยละ 50 ทั้งสิ้น และร้อยละ 46 พบว่าแม่ชาวไทยมีอัตราเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่ำในอาเซียนประเทศไทยมีทารกเพียงร้อยละ 46 ที่ได้รับนมแม่ตั้งแต่ชั่วโมงแรกของชีวิต ทารกเพียงร้อยละ 12 ได้รับนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน และเด็กเพียงร้อยละ 18 ได้รับนมแม่จนอายุ 2 ปี และจากวิจัยและข้อมูลทางการแพทย์ก็ได้พบว่าครอบครัวไทยที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีไม่มากนัก มีเด็กเพียง 5.4 เปอร์เซ็นต์หรือประมาณ 43,000 คนจากจำนวนเด็กแรกเกิดทั้งหมดประมาณ 800,000 คนซึ่งถือว่านอกจากจะต่ำสุดในทวีปเอเชียแต่ยังเป็นอัตราที่ต่ำที่สุดแห่งหนึ่งในโลก (มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2555) จากรายงานการสำรวจสถานการณ์เด็กทั่วโลกปี 2549 โดยเฉพาะกรุงเทพฯ อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวลดลงเหลือเพียง 1.1 เปอร์เซ็นต์ซึ่งต่ำที่สุดในประเทศ อุปสรรคต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ที่พบได้เสมอ คือ การไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเพียงพอจากบุคลากรสาธารณสุข การขาดข้อมูลที่ถูกต้อง การทำงานในสถานประกอบการที่ไม่เอื้อต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการส่งเสริมการตลาดที่ดุเดือดของ

อุตสาหกรรมนมผง แพทย์หญิงยุพียง แห่งเชาวนิช กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในประเทศไทยลดลง นอกจากสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจแล้ว ยังมีการละเมิดหลักเกณฑ์ว่าด้วยการตลาดผลิตภัณฑ์อาหารทารกและเด็กเล็ก (International Code of Breast – milk substitutes) หรือ CODE ด้วยอิทธิพลของการโฆษณา ประชาสัมพันธ์นมผงผ่านสื่อต่างๆ ส่งผลให้แม่หลงเชื่อและหันไปใช้นมผงมากขึ้น อาทิ สื่อโฆษณาที่แสดงภาพเด็กที่แข็งแรง น่ารัก และใช้สื่อภาษาอังกฤษบอกส่วนประกอบของนมผงที่มีอยู่ในนมแม่ ออกสื่อวันละหลายรอบ ทำให้แม่เข้าใจผิดคิดว่านมผงมีคุณค่าตามโฆษณาดังกล่าว (พรนภา ตั้งสุขสันต์, 2560)

3. ผลประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

จากผลงานวิจัยจาก The Lancet Breastfeeding Series 2016 เรื่องผลของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต่อสุขภาพและการพัฒนาการเด็กและการพัฒนาประเทศ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า เด็กที่มีพัฒนาการสมองที่ดีจะได้รับค่าตอบแทนที่มากขึ้นเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ผลวิจัยชี้การเพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ช่วยชีวิตเด็กและเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจไทยมหาศาล หลังไทยมีทารก 1 ใน 8 เท่านั้น ที่ดื่มนมแม่อย่างเดียว 6 เดือนแรก กุมารแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และกรรมการมูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย เปิดเผยถึงงานวิจัยว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะช่วยพัฒนาไอคิวเพิ่มขึ้นเกือบ 3-8 จุด เมื่อโตขึ้นจะได้รับค่าตอบแทนมาก เนื่องจากสติปัญญาที่ดี สืบเนื่องจากรายงานข่าวผลการสำรวจสถานการณ์ระดับสติปัญญา (ไอคิว : IQ) เด็กนักเรียนไทยทั่วประเทศ เมื่อปี 2554 พบว่า ค่าเฉลี่ยระดับสติปัญญาของเด็กไทยในระดับประเทศยังอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างต่ำ (98.59) โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับระดับสติปัญญาเด็กในประเทศอาเซียน เด็กไทยตกอยู่ที่อันดับที่ 8 ระยะเวลาในการดื่มนมแม่มีผลต่อระดับคะแนนไอคิวที่สูงขึ้น โดยเฉพาะการดื่มนมแม่นาน 6 เดือน มีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเด็กที่ไม่ได้ดื่มนมแม่เลยประมาณ 3 จุด (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2554) และจากผลศึกษาวิจัยหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นไปในทางเดียวกันว่า การให้นมแม่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาสมองของทารก เพราะสารอาหารต่างๆในนมแม่ คือ แหล่งรวมสารส่งเสริมพัฒนาการของสมอง จากงานวิจัย Brown University เปิดเผยว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เสริมสร้างการพัฒนาของสมองได้ 20-30% ภูมิคุ้มกัน ฮอโมน อนุโมลอิสระที่จำเป็นสำหรับทารก ช่วยป้องกันความเจ็บป่วยและทำให้ทารกเจริญเติบโตอย่างแข็งแรงสมบูรณ์ ส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของเด็ก เสริมสร้างระดับสติปัญญาในเด็กให้เพิ่มขึ้นได้ (ยุพียง แห่งเชาวนิช, 2557) นอกจากนี้ยังลดความเสี่ยงต่อภาวะน้ำหนักเกินหรือโรคอ้วนในเด็กได้ 26%

สำหรับผลประโยชน์ต่อตัวแม่ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ไม่เพียงแต่มีประโยชน์ต่อตัวเด็กเท่านั้น แต่ตัวผู้แม่ที่เป็นผู้ให้นมลูกเองก็ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน ทุก 1 ปีที่แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นานขึ้น จะช่วยลดความเสี่ยงต่อมะเร็งเต้านม 6% (สำนักข่าวอิสรา, 2559) และยังช่วยลดความเสี่ยงต่อโรคมะเร็งรังไข่อีกด้วย (พรนภา ตั้งสุขสันต์, 2554) ซึ่งปัจจุบัน การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่สามารถป้องกันการเสียชีวิตจากโรคมะเร็งเต้านมได้เกือบ 20,000 คนต่อปี และหากทุกประเทศสามารถเพิ่มการให้นมแม่ให้มากขึ้นอีก จะสามารถป้องกันการเสียชีวิตจากโรคมะเร็งเต้านมได้มากขึ้นอีกกว่า 20,000 คนต่อปี ตลอดจนช่วยในเรื่องของการวางแผนครอบครัวเพราะการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยคุมกำเนิดตัวคุณแม่ด้วย

4. ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่

และด้วยความที่การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีประโยชน์ต่อทั้งตัวเด็กที่เป็นอนาคตของชาติและต่อตัวคุณแม่อีก การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงมีประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์ต่อระบบเศรษฐกิจ แต่ทว่าหากมารดาไม่ใส่ใจและละเลยในการตระหนักถึงความสำคัญของนมแม่ก็ย่อมส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจอย่างมากมาย ผลของความไม่เล็งเห็นถึงคุณค่าของนมแม่ย่อมนำมาซึ่งการสูญเสีย ดังต่อไปนี้

4.1 การเสียโอกาสการพัฒนาด้านสติปัญญา

การคำนวณความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการเสียโอกาสการพัฒนาสติปัญญาอย่างเต็มที่ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการไม่ได้รับนมแม่ของเด็กทั่วโลก คิดเป็นมูลค่าถึง 3 แสนล้านเหรียญสหรัฐ สำหรับในประเทศไทย มีการวิเคราะห์ว่าหากเด็กทุกคนได้รับนมแม่อย่างเต็มที่ประเทศไทยจะสามารถป้องกันการสูญเสียรายได้ถึง 192 ล้านเหรียญสหรัฐต่อปี (คิดเป็น 6.7 พันล้านบาทต่อปี) จากความสามารถของสมองที่เพิ่มขึ้น (ประชาไทย, 2559) และผลจากการที่เด็ก ๆ ที่กินนมแม่มีไอคิวที่สูงขึ้น ก็จะมีรายได้ที่สูงเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่และมีส่วนช่วยเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งผลจากการเสีย 0.49% ของรายได้ประชาชาติ (Global Gross National Income หรือ GNI) หรือคิดเป็นมูลค่าประมาณสามแสนล้านเหรียญสหรัฐจากการที่เด็กไม่ได้มีไอคิวที่สูงขึ้นเพราะไม่ได้ทานนมแม่ (องค์การยูนิเซฟประเทศไทย, 2560) นอกจากนี้ความสัมพันธ์สายใยระหว่างแม่ลูกในขณะให้นมลูกก็ย่อมสร้างความรักความผูกพันซึ่งกันและกัน ช่วยให้ทารกได้รับความอบอุ่นทางด้านจิตใจ อันเป็นรากต่อสุขภาพจิต และส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านสมองและมีผลต่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพดีในอนาคต จึงกล่าวได้ว่าหากเด็กไม่ได้รับนมแม่แล้ว จะส่งผลต่อการพัฒนาด้านสติปัญญาและส่งผลต่อรายได้ในอนาคต

4.2 ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาค่าพยาบาล

ผลการศึกษาของ The Lancet ชี้ว่า การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยประหยัดค่ารักษาพยาบาลสำหรับเด็กที่เจ็บป่วยถึงปีละ 312 ล้านเหรียญสหรัฐในสหรัฐอเมริกา 48 ล้านเหรียญสหรัฐในอังกฤษ และ 30 ล้านเหรียญสหรัฐในเขตชุมชนเมืองของจีนและจากผลงานวิจัยล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2554 พบว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ช่วยให้สหรัฐฯ ประหยัดงบประมาณด้านสาธารณสุขที่ต้องใช้เพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยของเด็กในแต่ละปีได้ถึง 3.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ (1.1 แสนล้านบาท) ลดความสูญเสียจากการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรของเด็กเป็นมูลค่า 10.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ (30.3 พันล้านบาท) สำหรับไทยเราการเลี้ยงลูกสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลเด็กที่ป่วยด้วยโรคอุจจาระร่วงและปอดบวมถึง 7.6 ล้านเหรียญสหรัฐ (อมรินทร์, 2559) การลดอัตราความเสี่ยงของการเป็นโรคอ้วน โดยพบว่าทารกที่ไม่ได้เลี้ยงด้วยนมแม่จะมีอัตราของการเป็นโรคอ้วนสูงกว่าทารกที่กินนมแม่ถึง 5 เท่า (องค์การยูนิเซฟ, 2552) จากผลการวิจัยของสหรัฐพบว่างบประมาณเพื่อดูแลสุขภาพเมืองที่เจ็บป่วยจากโรคอ้วนสูงถึง 147 พันล้านเหรียญสหรัฐ (4.4 ล้านล้านบาท) ต่อปี (มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2558) หากทารกไม่ได้รับนมแม่ก็จะถูกเลี้ยงดูด้วยนมผง ซึ่งก็เสี่ยงที่ทารกจะมีโอกาสป่วยได้บ่อย พบว่าทารกที่กินนมผสมมีโอกาสติดเชื้อในระบบทางเดินหายใจส่วนล่าง 3.6 เท่าของทารกที่กินนมแม่อย่างน้อย 4 เดือน (พรนภา ตั้งสุขสันต์, 2554) หรืออาจได้รับสารปนเปื้อนในระหว่างขั้นตอนการผลิต ซึ่งเป็นอันตรายต่อร่างกายทารกได้ เช่น สารตะกั่ว หรือเมลามีน การได้รับสารดังกล่าวก็ทำให้ร่างกายได้รับเจ็บป่วยทำให้เกิดค่าใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาลตามมา ในส่วนของมารดาที่ให้นมบุตรนั้นสามารถลดความเสี่ยงของการเป็น

โรคมะเร็งเต้านม และมะเร็งปากมดลูก ซึ่งสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลในส่วนนี้ ดังนั้นหากสังคมไม่ตระหนักในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ก็ย่อมทำให้ภาครัฐต้องสูญเสียงบประมาณค่าใช้จ่ายค่ารักษาพยาบาลทั้งโรคที่เกิดจากแม่และเด็กในอัตราที่เพิ่มขึ้น ในแง่เศรษฐศาสตร์แล้วเมื่อเปรียบเทียบตัวเลขงบประมาณที่ต้องเสียไปเพราะการไม่ได้รับนมแม่อย่างเหมาะสม การลงทุนเพื่อสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงเป็นสิ่งที่คุ้มค่าอย่างมหาศาล

4.3 ประสิทธิภาพในการทำงานของมารดาลูกอ่อน

การให้สิทธิแก่มารดาหลังคลอดลางานเป็นระยะเวลา 180 วัน จากข้อมูลมูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทยพบว่าแรงงานสตรีที่อยู่ในระบบมีทั้งหมดจำนวน 6 ล้านคน และนอกระบบจำนวน 11 ล้านคน ซึ่งแรงงานสตรีถือว่าอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 50 ของจำนวนแรงงานโดยรวมในอุตสาหกรรมหลักของประเทศ ทำให้แรงงานสตรีสามารถเลี้ยงลูกได้ระหว่างทำงานอย่างมีความสุขส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงที่สุดในการทำงาน นอกจากนี้นมแม่ยังช่วยลดความเจ็บป่วยจากโรคต่างๆ ส่งผลให้แม่ลาหยุดงานน้อยลงและแม่จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และที่สำคัญมารดาที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังจะสามารถป้องกันการตั้งครรภ์ได้ถึงร้อยละ 98 ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางครอบครัว และไม่กระทบการทำงาน (มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2556) การมองข้ามสิทธิของมารดาหลังคลอดย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานที่ลดลง ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อสุขภาพทั้งตัวลูกและแม่ ทำให้แม่ต้องหยุดหรือลาพักงานบ่อย เกิดผลเสียต่อต่อสถานประกอบการ และนำมาซึ่งความสูญเสียต่อประเทศชาติ

4.4 การเสียค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงลูกด้วยนมผง

ในด้านเศรษฐกิจการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ทำให้ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายลดลง เด็ก 1 คนจะมีค่าใช้จ่ายในการกินนมผงอยู่ที่ 4,000 บาทต่อเดือน แต่หากเด็กเปลี่ยนมากินนมแม่ แต่ละครอบครัวจะประหยัดได้ถึง 24,000 บาท ภายในเวลา 6 เดือน ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อผลิตภัณฑ์อาหารทดแทนนมแม่ ค่าอุปกรณ์ในการให้อาหารทารก ค่าวัสดุเชื้อเพลิง ไม่สูญเสียเวลาในการเตรียมนมผสม และทำความสะอาดอุปกรณ์ (สถาบันราชานุกูล.2557) นอกจากนี้ผลการวิจัยอื่นยังพบว่าการการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพียงอย่างเดียวเป็นเวลา 6 เดือน ช่วยให้ครัวเรือนประหยัดรายจ่ายสูงถึงกว่า 1.8 พันล้านบาท ต่อปี ทั้งค่านมผง อุปกรณ์ชงนม อาหารเสริม และค่ารักษาพยาบาลเด็กป่วย ผลการวิจัยของสหรัฐด้านค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงลูกด้วยนมผงสามารถลดค่าใช้จ่ายเพื่อการซื้อผลิตภัณฑ์นมผงราว 3.9 ล้านเหรียญสหรัฐ (1.17 แสนล้านบาท) รวมทั้งค่าใช้จ่ายด้านอาหารเสริมสำหรับหญิงหลังคลอด 1.6 -2.1 พันล้านเหรียญสหรัฐ (4.8-6.3 หมื่นล้านบาท) ปี ส่วนในออสเตรเลียพบว่าประเทศสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้ถึง 2.2 พันล้านเหรียญออสเตรเลีย (6.6 หมื่นล้านบาท) สำหรับการสำรวจสถานการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของไทย พบว่าร้อยละ 71 ของเด็กทารกเกิดใหม่ได้รับนมแม่อย่างเดียวเป็นระยะเวลา 3 เดือน และร้อยละ 38 ของเด็กทารกได้รับนมแม่อย่างเดียวจนถึง 6 เดือน เท่ากับว่า ครัวเรือนไทยจะสามารถประหยัดรายจ่ายได้มากกว่า 1.8 พันล้านบาทต่อปีตามที่ได้กล่าวข้างต้น และถ้าหากทารกร้อยละ 50 ได้รับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จนครบ 6 เดือน ครัวเรือนไทยจะสามารถประหยัดรายจ่ายได้ประมาณ 472 ล้านบาทต่อ (ศูนย์มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2556)

4.5 ผลต่อดุลการค้าและการไหลออกของเงินตรา

การให้นมแม่เป็นกิจกรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยรักษาดุลการค้า เพราะไม่ต้องนำเข้าเครื่องผลิตนมผง อาจมีแนวโน้มในการใช้เครื่องจักรผลิตนมน้อยลง ช่วยลดโลกร้อน ลดการใช้พลังงานโดยไม่จำเป็น ฉะนั้นหากไม่ให้ความสำคัญกับนมแม่แล้ว ก็ย่อมส่งต่อเศรษฐกิจของประเทศจากการนำเข้านมผง ซึ่งประเทศสามารถประหยัดเงินในการสั่งซื้อนมผสมจากต่างประเทศปีละหลายพันล้านบาท ตลอดจนเครื่องจักรในการผลิตนมผงอันมีผลที่ไม่ดีต่อดุลการค้าของประเทศ ทำให้เงินตราไหลออกสู่ต่างประเทศ (พรนภา ตั้งสุขสันต์, 2554)

5. ความรับผิดชอบต่องสังคมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

จากความเสี่ยงทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้นอันเนื่องจากการไม่เห็นความสำคัญของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งกล่าวได้ว่านมแม่สามารถสร้างมูลค่าให้กับเศรษฐกิจของประเทศชาติ ทุกฝ่ายควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมในการส่งเสริมการให้นมแม่ โดยมีแนวทาง ดังต่อไปนี้

5.1 ความร่วมมือของภาครัฐกับหน่วยงานต่างๆในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

โดยภาคีรัฐบาลควรร่วมมือและสนับสนุนบุคลากรสาธารณสุข สถานประกอบการ และชุมชน ช่วยกันสร้างสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุน ปกป้อง และส่งเสริมนมแม่ การจัดอบรมหลักสูตรนมแม่ให้พยาบาลทั่วประเทศ การให้บุคลากรสาธารณสุขให้การอบรม การสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่อาสาที่มีความเข้าใจการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มาดำเนินการให้คำปรึกษาตอบปัญหาด้านต่าง ๆ ให้กับคุณแม่มือใหม่ที่มีความต้องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ว่าจะผ่านโซเชียล หรือช่องทางอื่น ๆ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2559)

5.2 การออกนโยบายสวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับแม่

การออกนโยบายสวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับแม่ ตลอดจนการผลักดันให้บริษัทต่างๆ สถานประกอบการต่างๆส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทว่าในหลายๆประเทศนั้น ยังไม่ได้มีการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเพียงพอ ฉะนั้นการออกนโยบายต่างๆที่จะสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่คือ นโยบายที่ปกป้องสิทธิของแม่ที่ทำงาน การมุ่งเน้นเพื่อให้เกิดการปกป้องสิทธิของแม่ในสถานที่ทำงานมากขึ้น เช่น การมีมุมนมแม่ นพ.ปิยะสกล สกลสัตยาทร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ระบุว่า อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน มีเพียง 20% ทางกระทรวงฯ ตั้งเป้าหมายรณรงค์อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน มุมนมแม่ CSR สร้างชาติ thaihealth จะต้องเพิ่มขึ้นเป็น 30% ให้ได้ หนทางสำคัญที่จะช่วยให้อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เพิ่มมากขึ้น ก็คือการมีมุมนมแม่ในสถานประกอบกิจการ หรือในที่ทำงานนั่นเองการอนุญาตให้พักปั๊มนมได้ และการมีสิทธิในการลาคลอดในเวลาเพียงพอการหนุนให้สามารถลาคลอดได้ 180 วัน และได้พักให้นมลูกระหว่างชั่วโมงทำงานด้วย สวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับแม่ลาคลอด นอกจากนี้การส่งเสริมการรับรู้สิทธิพอลาคลอดในกลุ่มข้าราชการชายที่สามารถใช้สิทธิลาคลอดเพื่อช่วยดูแลภรรยาที่คลอดบุตรติดต่อกันได้ ครั้งละ 15 วัน ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากยิ่งขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2559)

5.3 การออกกฎหมายข้อจำกัดในการทำตลาดของนมผง

การออกกฎหมายข้อจำกัดในการทำตลาดของนมผง เช่น การแจกตัวอย่างฟรี บันทวนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และทำให้แม่ใช้นมผงมากขึ้น ในแถบเอเชียแปซิฟิกคาดว่า การใช้นมผงจะขยายเพิ่มอีก 11% จึงควรควบคุมการส่งเสริมการตลาดนมผง ตลอดจนมีกฎหมายว่าด้วยการตลาดอาหารทดแทนนมแม่ การผลักดันร่างกฎหมายหรือ พ.ร.บ. หลักเกณฑ์สากลว่าด้วยการตลาดอาหารทดแทนนมแม่ กฎหมายบังคับใช้เพื่อเป็นเครื่องมือป้องปรามการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดที่ขาดจริยธรรม และการให้ข้อมูลต่อแม่ที่ไม่ครบถ้วนและแอบแฝงประโยชน์ทางการค้า ซึ่งบันทึกการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งขณะนี้การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ และการตลาดผลิตภัณฑ์นมผงได้สร้างมายาคติว่า นมผงดีเทียบเท่านมแม่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นให้มีการผลักดันให้ CODE เป็นกฎหมายมีผลบังคับใช้ได้จริง ซึ่งกรมอนามัย มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย องค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ ประเทศไทย (UNICEF) และแผนงานคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คคส.) ประเทศไทยเองก็กำลังอยู่ระหว่างกระบวนการเสนอกฎหมายเพื่อควบคุมการส่งเสริมการตลาดนมผงเพื่อให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์สากล (มูลนิธิศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2559)

5.4 การประยุกต์เครื่องมือสื่อสารการตลาดแบบผสมผสานมาใช้กับนมแม่ในกลุ่มธุรกิจนมผง โดยได้นำประเด็นสำคัญจากบทความของโรสนา รัฐการ์นต์ (2559) ในประเด็นต่อไปนี้

5.4.1 โฆษณา (Advertisements) การโฆษณาโทรทัศน์ ในช่วงรายการเกี่ยวกับแม่และเด็ก โดยทำเป็นภาพยนตร์ชุด จัดเสียงตามสายกระจายเสียงในชุมชน โฆษณาในหนังสือพิมพ์สำหรับแจกฟรีตามเมืองใหญ่

5.4.2 การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) การจัดจัดประชุมสัมมนาความสำเร็จการเลี้ยงลูกทุกปี จัดการแข่งขันลูกสุขภาพดีด้วยนมแม่ จัดทำคู่มือ, แผ่นพับการดูนมที่ถูกวิธี อาหารเพิ่มน้ำนม การปั๊มนม วิธีการเก็บน้ำนม

5.4.3 การส่งเสริมการตลาด (Promotions) โดยการมอบบัตรลดราคาเครื่องปั๊มนม แจกตัวอย่างถุงเก็บน้ำนม เพื่อเป็นการกระตุ้นความต้องการอยากเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

5.4.4 การตลาดโดยใช้พนักงาน (Personal Selling) การประชาสัมพันธ์ที่ดีกับพนักงานในเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมสินค้า พนักงานหรือบุคลากรทางการแพทย์จะเป็นผู้ติดต่อสื่อสาร เพื่อกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจ และตัดสินใจ สร้างพี่เลี้ยงประจำหมู่บ้าน เพื่อสอนเทคนิคในการให้นมลูก

5.4.5 การตลาดทางตรง (Direct Marketing) การสร้างระบบการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive) สร้างเบอร์โทรศัพท์สายด่วนตลอด 24 ชั่วโมง โดยมีบุคลากรทางการแพทย์คอยให้คำปรึกษาเรื่องการให้นมลูก และจะทำให้มีฐานข้อมูลเพื่อทำการสื่อสารในรูปแบบอื่นๆให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

5.4.6 กิจกรรม (Activities) การถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์หรือวิทยุ การจัดกิจกรรมที่มีกลุ่มแม่บ้านเป็นกลุ่มเป้าหมาย เช่น กิจกรรมอบรมทำอาหาร สอดแทรกนมแม่ในกิจกรรม จัดงานประจำปีขายสินค้าที่ใช้ควบคู่กับการให้นมลูก เช่น ชุดให้นม ถุงเก็บน้ำนม ที่ปั๊มนม เพื่อให้เกิดเป็นกระแส talk of the town

5.4.7 สังคมออนไลน์ (Social Media) การจัดทำE-card อวยพรสำหรับมอบให้คุณแม่ตั้งครรภ์ และในวันที่คลอดทารก ภาพในcardจะเป็นการสื่อสารของขวัญพิเศษที่สุด คือการลูกได้รับน้ำนมจากอกแม่ ชวนให้สมาชิกกด like page ใน Facebook นมแม่,แพทย์ที่สนับสนุนการให้นมแม่ เพื่อการแชร์ประสบการณ์ นอกจากนี้ยังสามารถหาความรู้การให้นมแม่ ความรู้เกี่ยวกับนมแม่ผ่านคลิปวิดีโอ ใน Youtube ออกแบบสติ๊กเกอร์ Line นมแม่ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดการรับรู้รณรงค์การติดhash tag นมแม่ในการโพสต์ภาพ ข้อความที่เกี่ยวข้อง ทำBannerในเว็บไซต์นมแม่เพื่อสร้างการจดจำ

5.5 การสร้างวัฒนธรรมนมแม่

การเอาแบบอย่างที่ดีในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ดังปรากฏประโยคหนึ่งในพระมหาคัมภีร์อัลกรุอันที่ให้ส่งเสริมให้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จนกระทั่งอายุ 2 ขวบ และหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นชัดเจนมาก นางนิมิต อาจิบอย ได้กล่าวว่า สิ่งที่ต้องการคือความตระหนักว่าการสร้างวัฒนธรรมนมแม่เป็นสิ่งที่จำเป็นเร่งด่วน เพื่อให้แม่และครอบครัวสามารถเลือกสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับลูกได้ (สำนักข่าวอิศรา, 2559)

5.6 การให้ความร่วมมือของบุคคลรอบข้าง

การให้ความร่วมมือของบุคคลรอบข้าง และสนับสนุนการเลี้ยงดูลูกด้วยนม แรงสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน ต่างก็เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของคุณแม่ในการเลือกที่จะเลี้ยงดูลูกด้วยนมแม่ (นันทิยา วัฒนายุ, 2554) แต่ด้วยประโยชน์ของการเลี้ยงดูลูกด้วยนมแม่ที่มีต่อทั้งตัวเด็ก ตัวแม่ และเศรษฐกิจของประเทศ เราจึงต้องร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กลับมาเป็น สิ่งที่ทุกคนทำ หรือเป็นบรรทัดฐานของสังคม เพื่อสนับสนุนให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทั้งที่บ้าน ที่ทำงาน และในชุมชน

6. บทสรุป

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นำมาซึ่งการสูญเสียต่อประเทศไม่ว่าจะเป็นการเสียโอกาสการพัฒนาด้านสติปัญญา โอกาสที่เด็กโตขึ้นได้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นซึ่งมีส่วนในการช่วยเศรษฐกิจของประเทศ ค่าใช้จ่ายด้านการรักษาค่าพยาบาล ทั้งของแม่และลูก การไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่จะทำให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพตามมา ทำให้รัฐบาลต้องเสียงบค่าใช้จ่ายในด้านนี้เพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพในการทำงานของมารดาถูกอ่อน การที่แม่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นอกจากจะส่งผลเสียต่อลูกแล้วยังผลต่อสุขภาพของแม่ด้วย สุดท้ายก็ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงานตามมา กล่าวคือประสิทธิภาพในการทำงานแย่ง อันเนื่องจากการต้องหยุด ลา พักงาน การเสียค่าใช้จ่ายจากการเลี้ยงลูกด้วยนมผง เมื่อเด็กไม่ได้รับการเลี้ยงดูด้วยนมแม่ก็ถูกแทนที่ด้วยนมผง ซึ่งการเลี้ยงลูกด้วยนมผงนำมาซึ่งค่าใช้จ่ายจีปาละ และความสูญเสียตามมาคือผลต่อดุลการค้าและการไหลออกของเงินตรา เนื่องด้วยส่วนใหญ่นมผงมาจากการนำเข้า หรือถ้าผลิตในประเทศก็ต้องพึ่งเครื่องจักรในการผลิตจากต่างประเทศ ล้วนส่งผลต่อดุลการค้าของประเทศและการไหลออกของเงินตรา

เพื่อป้องกันการสูญเสียของประเทศชาติจึงเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายในการมีส่วนต่อการรับผิดชอบต่อสังคม โดยหันมาหาแนวทางส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เช่น การสร้างความร่วมมือของภาครัฐกับหน่วยงานต่างๆในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การออกนโยบายสวัสดิการและสิทธิประโยชน์สำหรับแม่ เพื่อสนับสนุนให้แม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การออกกฎหมายข้อจำกัดในการทำตลาดของนมผง อันเนื่องจากการโฆษณาในตลาดนมผงที่รุนแรงสร้างความเข้าใจผิดให้กับแม่ การประยุกต์เครื่องมือสื่อสารการตลาดแบบผสมผสานมาใช้กับนมแม่ในกลุ่มธุรกิจนมผง ไม่ว่าในเรื่องของการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมการตลาด การตลาดโดยใช้พนักงาน การตลาดทางตรง กิจกรรมและสังคมออนไลน์ นอกจากนี้การสร้างวัฒนธรรมนมแม่ ที่ควรส่งเสริมให้เป็นวัฒนธรรม การปลูกฝังว่าการเลี้ยงลูกนมแม่เป็นสิ่งจำเป็นไม่ควรมองข้าม ท้ายสุดการให้ความร่วมมือของบุคคลรอบข้างแรงสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน เพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กับแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เกิดแรงใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ต่อกันมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กุรอ่าน. (ม.ป.ป.). *โองการในพระมหาคัมภีร์อัลกรุอันซูเราะห์อัลลูกมาน* आयत्त 14.

อมรินทร์. (2559). *ประโยชน์ของนมแม่. (ปอแก้ว)*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<https://www.amarinbabyandkids.com/parenting/baby/breastfeeding-for-better/>

สำนักงานข่าวอิสรา. (2560). *ผลวิจัยชี้เพิ่มอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ช่วยชีวิตเด็กทั่วโลก 8.2 แสนคนต่อปี*.

[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : http://www.isranews.org/thaireform/thaireform-news/item/45760-mom_45760.html

นันทิยา วัฒนาย. (2554). *การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของครอบครัวและสังคม. ศูนย์อบรมนมแม่และโภชนาการในเด็กเล็ก. คณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยมหิดล*.

โรสนา รัฐการณ์. (2559). *การสื่อสารการตลาดแบบผสมผสานเพื่อการสร้างทัศนคติใหม่ให้กับบุคคลในครอบครัวในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*.

พรณา ตั้งสุขสันต์. (2558). *การประชาสัมพันธ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในหญิงตั้งครรภ์. วารสารพยาบาลสาธารณสุข*. 25(3), 107[ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://phpn.ph.mahidol.ac.th/Journal/Full%20text/2554/no3_54/pornnapa.pdf

ประเทศไทย. (2560). *มูลค่าของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://prachatai.com/journal/2016/03/64835>

ศูนย์มูลนิธินมแม่แห่งประเทศไทย. (2557). *นมแม่ช่วยครัวเรือนไทยประหยัดรายจ่ายมากกว่า 1.8 พันล้านบาทต่อปี หากทารกทุกคนได้รับนมแม่อย่างเดียวเป็นเวลามากกว่า 6 เดือน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://www.thaibreastfeeding.org/page.php?id=31>

ศูนย์มูลนิธินมแม่แห่งประเทศไทย. (2556). *สถานการณ์ทั่วโลกในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้

จาก : <http://www.ped.si.mahidol.ac.th/vdo/breastfeeding/set-breastfeeding/6.situationOfBF.pdf>

สถาบันราชานุกูล. (2556). *การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

http://iqeq.rajanukul.go.th/index.php?mode=nutrition&group_id=0&id=143

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2559). *มุนนมแม่ CSR สร้างชาติ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก : <https://www.thaihealth.or.th/Content/33228->

สำนักข่าวอิสรา. (2559). *การส่งเสริมวัฒนธรรมนมแม่*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

https://www.isranews.org/thaireform-news-health/45760-mom_45760.html

องค์การยูนิเซฟประเทศไทย. (2560). *ประโยชน์ของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก :

<http://thailandunicef.blogspot.com/2016/01/blog-post.html?m=1>

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern political philosophy)

(วันรับบทความ: 9 สิงหาคม 2564; วันแก้ไขบทความล่าสุด: 25 กันยายน 2564; วันตอบรับการตีพิมพ์บทความ: 1 ตุลาคม 2564)

วชิรวิชญ์ วรชิตนุพงศ์*

Wachirawit Worachitsanuphong*

บทวิจารณ์หนังสือชื่อเรื่อง “ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern political philosophy)” ผู้เขียนหนังสือ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ประโยชน์ สังกสิน

กล่าวได้ว่า ในวรรณกรรมที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองตะวันตกส่วนใหญ่จะแบ่งปรัชญาการเมืองออกเป็น 3 ยุค คือ (1) ปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิก (classical political philosophy) หมายถึงปรัชญาการเมืองในยุคคลีก โดยมีโสเครตีสเป็นผู้ให้กำเนิด สืบทอดและพัฒนาต่อมาโดยเพลโต และเจริญถึงขีดสูงสุดในสมัยของอริสโตเติล นักปรัชญาทั้งสามท่านนี้ถือเป็นเสาหลักของปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิก (2) ปรัชญาการเมืองยุคกลาง (middle ages political philosophy) หมายถึงปรัชญาการเมืองที่มีการพัฒนาขึ้นมาในยุโรปนับตั้งแต่ศตวรรษที่ 5-15 โดยเริ่มตั้งแต่การล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก จนถึงการเริ่มต้นของสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา ซึ่งเป็นการก้าวเข้าสู่ยุคใหม่ นักปรัชญาการเมืองที่สำคัญในยุคนี้ ได้แก่ เซนต์ออกัสติน (St. Augustine) และเซนต์อาควินัส (St. Thomas Aquinas) และ (3) ปรัชญาการเมืองยุคสมัยใหม่ (modern political philosophy) หมายถึงปรัชญาการเมืองที่มีการพัฒนาขึ้นมาในช่วงศตวรรษที่ 16-19 เพื่อเป็นการต่อต้านปรัชญาการเมืองยุคกลางซึ่งมีรากฐานอยู่บนปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิกอีกทีหนึ่ง นักปรัชญาการเมืองยุคใหม่ แม้จะมีแนวคิดที่ต่างกันในเรื่องละเอียด แต่มีความเห็นที่สอดคล้องต้องกันในเรื่องของการปฏิเสธแนวคิดของปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิกว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ซึ่งนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญในยุคนี้ ได้แก่ แมคเคียเวลลี (Machiavelli) โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) เบอร์ก (Edmund Burke) และมาร์กซ์ (Karl Marx) เป็นต้น

จากการที่ได้เป็นอาจารย์ประจำวิชาปรัชญาการเมืองมาเป็นเวลาหลายปี และได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่มาเป็นเวลายาวนาน ทำให้ผู้เขียนพบว่าการแบ่งยุคปรัชญาการเมืองแบบเดิมนั้นไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงอีกต่อไป เนื่องจากในปัจจุบันมีปรัชญาการเมืองแบบใหม่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไปจากยุคก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน นั่นก็คือ “ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่” (postmodern political philosophy) ซึ่งถือได้ว่าเป็นปรัชญาการเมืองยุคที่ 4 ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern political philosophy) หมายถึงปรัชญาการเมืองที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้แนวคิดทฤษฎียุคหลังสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ในฐานะที่เป็นผลมาจากการวิพากษ์ความรู้แบบสมัยใหม่ (modern) ในสังคมตะวันตก นักปรัชญาที่สำคัญที่เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดในยุคนี้ ได้แก่ พูโก (Michel

* อาจารย์ประจำ, สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, E-mail: wawit999@hotmail.com

Foucault) แดร์ริดา (Jacques Derrida) ลีโยตาร์ด (Jean Francois Lyotard) เดอเลซ (Gilles Deleuze) และร็องซีแยร์ (Jacques Ranciere) เป็นต้น นักปรัชญาเหล่านี้แม้จะไม่ได้อธิบายในเรื่องของการเมืองการปกครองไว้โดยตรง แต่ผลงานของนักปรัชญากลุ่มนี้ก็มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อแนวคิดทางการเมืองการปกครองในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และช่วงต้นศตวรรษที่ 21 อย่างชัดเจน

ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดต่อวงวิชาการรัฐศาสตร์ในประเทศไทยว่า ควรจะมีการปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับยุคของปรัชญาการเมืองในเอกสารและตำราต่าง ๆ จาก 3 ยุค เป็น 4 ยุค ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันมากขึ้น โดยในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้มุ่งศึกษาใน 2 ประเด็นหลัก คือ (1) แนวคิดและทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ และ (2) สภาพการณ์ทางการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการนำเอาแนวคิดทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ไปปฏิบัติพร้อมทั้งการวิเคราะห์ลักษณะสำคัญของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่อีกด้วย

แนวคิดและทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่

ในบทนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งเริ่มมีอิทธิพลขึ้นมาในช่วงประมาณครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 แม้นักปรัชญายุคหลังสมัยใหม่หลายคนอาจจะไม่ใช่ นักปรัชญาการเมืองโดยตรง แต่แนวคิดของนักปรัชญาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติในทางรัฐศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม โดยในบทนี้ผู้เขียนจะได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน คือ (1) ความหมายของยุคหลังสมัยใหม่ (2) ความเป็นมาของยุคหลังสมัยใหม่ (3) ชีวิตและผลงานของนักปรัชญาที่เลือกมาศึกษา และ (4) ปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาที่เลือกมาศึกษา สำหรับเนื้อหาที่เป็นรายละเอียดในแต่ละส่วนมีดังต่อไปนี้

ความหมายของยุคหลังสมัยใหม่

การให้นิยามคำว่า “หลังสมัยใหม่” (postmodern) เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการว่าคำนี้มีความหมายว่าอะไรแน่ คำนิยามที่อธิบายโดยนักวิชาการแต่ละคนนั้นมีความแตกต่างหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาในแง่ของช่วงเวลา นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าสังคมยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern society) เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองในประเทศทุนนิยมก้าวหน้า แม้ว่านักวิชาการเหล่านี้จะมีความเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับความต่อเนื่องหรือการแยกขาดตัดตอนระหว่างยุคสมัยใหม่และยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งผู้เขียนได้ยกตัวอย่างความคิดเห็นของนักวิชาการ/นักปรัชญาบางส่วนเกี่ยวกับช่วงเวลาการเกิดขึ้นของยุคหลังสมัยใหม่ อาทิ

เจมสัน (Fredric Jameson) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “หลังสมัยใหม่นิยม” ในฐานะที่เป็นแนวโน้มของโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่บริสุทธิ์กว่าและเป็นนามธรรมมากกว่าของระบอบทุนนิยมที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 1960 (อ้างใน Dickens and Fontana, 1994, p. 4)

ฟูโก (Michel Foucault) ถึงแม้ว่าจะไม่ยอมรับว่าตนเองเป็นนักปรัชญายุคหลังสมัยใหม่ (postmodernist) แต่ในการศึกษาเกี่ยวกับโบราณคดี (archaeological) ยุคแรก เขาได้อธิบายเกี่ยวกับยุคสมัยใหม่ (modern) ในฐานะที่เป็นการขยายต่อเนื่องมาจากทศวรรษที่ 1800 ถึง 1950 และชี้ให้เห็นว่าในปัจจุบันนี้กำลังมีสิ่งใหม่เกิดขึ้น (อ้างใน Dickens and Fontana, 1994, p. 4)

ลีโยตาร์ด (Jean-Francois Lyotard) ได้ปฏิเสธแนวคิดเกี่ยวกับสมัยใหม่-หลังสมัยใหม่ (modern-postmodern) ทั้งหมด โดยเห็นว่า “หลังสมัยใหม่นิยม” (postmodernism) เป็นแนวคิดแบบสมัยใหม่นิยม (modernism) ซึ่งสื่อนัยว่าความพยายามในการแบ่งเป็นยุคต่าง ๆ นั้นเป็นแนวคิดที่ผิดพลาดของนักปรัชญายุคสมัยใหม่ (อ้างใน Dickens and Fontana, 1994, p. 4)

จากแนวคิดเกี่ยวกับช่วงเวลาการเกิดขึ้นของยุคหลังสมัยใหม่หรือยุคหลังสมัยใหม่นิยมที่หลากหลายได้นำไปสู่คำอธิบายเชิงทฤษฎีเกี่ยวสังคมและวัฒนธรรมแบบหลังสมัยใหม่ที่แตกต่างกันหลากหลายตามไปด้วย ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างคำนิยามของนักวิชาการ/นักปรัชญาบางส่วนที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมแบบหลังสมัยใหม่ อาทิ

โบดริยาร์ (Jean Baurillard) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “ความเป็นสมัยใหม่” (modernity) ในฐานะที่เป็นยุคของการถูกรวบงำโดยการผลิตและทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการใช้เครื่องจักรกล (mechanization) การทำให้เป็นสินค้า (commodification) และการแลกเปลี่ยนสากล (universal exchange) ในทางตรงกันข้าม สังคมยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern society) เป็นสังคมแบบหลังอุตสาหกรรม (postindustrial) ที่หมายถึงการใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ที่มีความสามารถในการผลิตซ้ำวัตถุและภาพลักษณ์อย่างไม่จำกัด ผลที่ตามมาคือสภาพสังคมแบบ “ล้ำความจริง” (hyper-real) ซึ่งความแตกต่างระหว่างของจริงและของที่ไม่จริงถูกลบล้างออกไปและดูประหนึ่งว่าจมอยู่ในกระแสของสัญญาณ (signs) และการจำลอง (simulations) อย่างไม่มีที่สิ้นสุด (อ้างใน Dickens and Fontana, 1994, p. 4)

ฟาร์เมอร์ (Farmer) ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อมองในแง่ของปรัชญาคำว่า “หลังสมัยใหม่นิยม” (postmodernism) เป็นการแสดงความสงสัยหรือความไม่เชื่อถือเกี่ยวกับศักยภาพของมนุษย์ในการที่จะเข้าใจหรือสามารถนิยามสิ่งซึ่งเป็นความจริงสูงสุดหรือความจริงรวบยอด และการอธิบายลักษณะต่าง ๆ ของยุคหลังสมัยใหม่ในแง่มุมต่าง ๆ เป็นเรื่องของความพยายามที่จะสำรวจผลที่ตามมาและนัยที่เกี่ยวข้องกับความไม่เชื่อถือเหล่านี้ และเมื่อพิจารณาในแง่ของแนวคิดทางการเมืองและสังคม คำว่า หลังสมัยใหม่นิยมประกอบด้วยแนวคิดของความแตกต่าง การลดสิทธิพิเศษของคนชายขอบ และเสียงที่ถูกเก็บกดปิดกั้น โดยตัวอย่างของเสียงเหล่านี้ได้แก่ ชนกลุ่มน้อย ผู้หญิง ผู้ที่ถูกกดขี่ทางเพศ และการตกเป็นอาณานิคมในเชิงการเมืองและสังคม เป็นต้น (Farmer, 1997, p. 13)

โบกาสัน (Bogason) ได้อธิบายไว้ว่า เมื่อพิจารณาตามตัวอักษร คำว่า “หลังสมัยใหม่” (postmodern) หมายถึงการสิ้นสุดของยุคสมัยใหม่ และมีสิ่งใหม่เข้ามาแทนที่ซึ่งได้แก่ยุคหลังสมัยใหม่ ซึ่งคำนี้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเพราะยังมีสถานการณ์ที่หลายแง่มุมของชีวิตของคนเรายังอยู่ในยุคสมัยใหม่ แต่มีตัวบ่งชี้บางอย่างที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่แตกต่างออกไป ซึ่งเมื่อพิจารณาจากแนวโน้มดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสังคมกำลังดำเนินไปสู่รูปแบบใหม่ในเชิงคุณภาพ โดยความเป็นสมัยใหม่และหลังสมัยใหม่ปรากฏอยู่คู่กันภายใต้การต่อสู้และขัดแย้งซึ่งกันและกัน (Bogason, 2004, pp. 3-4)

ซึ่งผู้เขียนได้สรุปแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern) หมายถึงแนวคิดที่เป็นการตั้งข้อสงสัยต่อความเชื่อของยุคสมัยใหม่นิยม (modernism) การลดลงของความน่าเชื่อถือหรืออำนาจอันชอบธรรมของอภิธานาน (grand narratives) ที่เคยถูกใช้เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับสังคม การเมืองและวิทยาศาสตร์ในยุคแห่งความรู้แจ้ง (enlightenment) การแสดงความสงสัยหรือความไม่เชื่อถือเกี่ยวกับศักยภาพของมนุษย์ในการที่จะเข้าใจหรือสามารถนิยามสิ่งซึ่งเป็นความจริงสูงสุดหรือความจริงรวบยอด การปฏิเสธแนวคิดของความเป็นไปได้ในการเป็นตัวแทนอย่างเป็นวัตถุวิสัย การปฏิเสธความเชื่อที่ว่าประวัติศาสตร์กำลังดำเนินไปสู่ความก้าวหน้า และปฏิเสธความเชื่อที่ว่าสามัญสำนึกของมนุษย์สามารถกำหนดและอธิบายสิ่งที่เป็นความดี (Good) สากัล ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตทางสังคมที่เป็นอุดมคติได้ในที่สุด ในขณะที่สังคมยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern society) เป็นสังคมแบบหลังอุตสาหกรรม (postindustrial) ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีแบบใหม่ที่มีความสามารถในการผลิตซ้ำวัตถุและภาพลักษณ์อย่างไม่จำกัด ผลที่ตามมาก็คือสภาพสังคมแบบ “ล้ำความจริง” (hyper-real) ซึ่งความแตกต่างระหว่างของจริงและของที่ไม่จริงถูกลบล้างออกไป และเป็นสังคมที่จมอยู่ในกระแสของสัญญาณ (signs) และการจำลอง (simulations) อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ความเป็นมาของยุคหลังสมัยใหม่

แนวคิดแบบยุคหลังสมัยใหม่ถือกำเนิดขึ้นมาครั้งแรกในช่วงทศวรรษที่ 1960 ในสาขาจิตรกรรม สถาปัตยกรรมและวรรณกรรมวิจารณ์ (literary criticism) โดยเป็นการท้าทายศิลปะในยุคสมัยใหม่ด้วยรูปแบบและสาระของศิลปะที่แสดงถึงชีวิตประจำวัน (everyday life) การคิดนอกกรอบ (radical eclecticism) วัฒนธรรมกระแสรอง (subcultures) สื่อสารมวลชน (mass media) และบริโภคนิยม (consumerism) โดยแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่เป็นการพัฒนาต่อเนื่องมาจากสำนักปรัชญา 2 สำนัก คือ (1) สำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) และ (2) สำนักหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) (ดูรายละเอียดใน Gabardi, 2001, pp. 3-5)

สำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) มีรากฐานมาจากทฤษฎีภาษาของโซซูร์ (Ferdinand de Saussure) โดยโซซูร์ได้ชี้ให้เห็นว่าคนเรารู้จักโลกโดยผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นภาษา (linguistic signs) หรือคำ (words) ซึ่งการที่จะเข้าใจความหมายได้จะต้องเข้าใจสถานภาพความสัมพันธ์ภายในระบบภาษา และจากรากฐานดังกล่าวนักวิชาการสำนักโครงสร้างนิยมได้สร้างระเบียบวิธีที่ใช้สำหรับวิเคราะห์สภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นผลผลิตของรหัส (codes) หรือระเบียบของภาษาที่เป็นฐานรองรับในระดับลึก (deep-seated linguistic orders) ทั้งชีวิตส่วนตัวของแต่ละคนและชีวิตในสังคมควรถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ภาษา เลวี-สเตรา (Claude Levi-Strauss) นักวิชาการในสาขามานุษยวิทยา ลากอง (Jacques Lacan) นักวิชาการในสาขาจิตวิเคราะห์ และอัลธุสแซร์ (Louis Althusser) นักวิชาการสายมาร์กซิสต์ได้มีส่วนในการพัฒนาวิธีการเชิงโครงสร้างขึ้นมา โดยโครงสร้างทางสังคมได้รับการตีความใหม่ในฐานะที่เป็นระบบของสัญลักษณ์ และตัวแทนที่เป็นมนุษย์ซึ่งเคยถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการอธิบายหรือทำความเข้าใจการทำงานของวัฒนธรรมและสังคมไม่ได้รับการให้ความสำคัญอีกต่อไป (ดูรายละเอียดใน Gabardi, 2001, pp. 3-5)

ประเด็นสำคัญที่สำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) ต้องการชี้ให้เห็นก็คือ ภาษาไม่ใช่เครื่องมือสื่อสารที่ไร้เดียงสา แต่ภาษาเป็นเรื่องของระบบกฎเกณฑ์ที่ทำให้การสื่อสารเป็นไปได้ ความหมายเกิดขึ้นจากสิ่งที่ไม่มีความหมาย ซึ่งได้แก่ รหัส กฎเกณฑ์ กติกาหรือโครงสร้าง ดังนั้น เมื่อมองจากทัศนะของนักปรัชญาสำนักโครงสร้างนิยม สรรพสิ่งไม่มีความหมายในตัวเอง แต่รหัสกฎเกณฑ์ กติกาหรือโครงสร้างต่างหากที่กำหนดความหมายให้กับสรรพสิ่ง (ดูรายละเอียดใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554ค, น. 214)

ต่อมาสำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) ได้ถูกโต้แย้งและหักล้างจากสำนักหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ โดยนักวิชาการที่สำคัญในสำนักนี้ได้แก่ นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) และไฮเด็กเกอร์ (Martin Heidegger) นักปรัชญาสำนักอัตถิภาวนิยม (existentialism) ชาวยูเออร์มัน และวิทท์เกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) นักปรัชญาชาวอังกฤษซึ่งวิเคราะห์โดยใช้ทฤษฎีภาษา โดยนักปรัชญาสำนักหลังโครงสร้างนิยมปฏิเสธแนวคิดที่เชื่อว่ามีโครงสร้างของจิตใจหรือสังคมอยู่ตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งเป็นระบบและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเป็นสากล นักปรัชญาในสำนักนี้ยืนยันว่าเครือข่ายทางภาษาเชิงสังคม (social linguistic networks) ซึ่งเรียกว่า “วาทกรรม” (discourse) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประวัติศาสตร์ และขึ้นอยู่กับบริบทหรือสิ่งแวดล้อม ในขณะที่สำนักโครงสร้างนิยมเห็นว่ามีโครงสร้างอยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคลและสังคมที่เราสามารถค้นพบหรือถอดรหัสออกมาได้ แต่สำนักหลังโครงสร้างนิยมเห็นตรงกันข้าม เพราะเมื่อวาทกรรมคือระบบของภาษาที่ถูกจัดการซึ่งควบคุมประสบการณ์ ภาษาโดยตัวของมันเองจึงเป็นการสร้างที่ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน (contingent construct) เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด (ดูรายละเอียดใน Gabardi, 2001, pp. 3-5)

แนวคิดที่เป็นแกนหลักของสำนักหลังโครงสร้างนิยมคือ (1) การไม่เชื่อในการมีอยู่ การดำรงอยู่ของรากฐาน ศูนย์กลาง องค์กรรวมหรือจุดกำเนิด โดยเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงการคิดแบบหยุดนิ่ง แน่นนอนและตายตัวที่เชื่อในเรื่องของจุดคงที่ (fixed point) (2) การไม่เชื่อในสิ่งที่เรียกว่า “การปรากฏที่สมบูรณ์” (full presence) เพราะไม่มีสิ่งเหล่านี้ จะมีก็แต่การปรากฏที่ไม่ปรากฏ (the lost presence) ของสรรพสิ่ง และ (3) การไม่เชื่อเกี่ยวกับความเป็นศูนย์กลางของมนุษย์ในฐานะที่เป็นองค์ประธาน ความไม่เชื่อในความเป็นอิสระหรืออำนาจอธิปไตยของมนุษย์ในสังคม โดยเห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า “มนุษย์” นั้นเป็นเพียงผลลัพธ์ของระบบสังคม (ดูรายละเอียดใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554ค, น. 216-7) และจากแนวคิดของสำนักโครงสร้างนิยม (structuralism) และหลังโครงสร้างนิยม (poststructuralism) ดังกล่าวข้างต้นนี้เองที่เป็นรากฐานซึ่งก่อให้เกิดสำนักปรัชญาแบบหลังสมัยใหม่นิยม (postmodernism) ในเวลาต่อมา

ดังนั้น แนวคิดแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern) จึงก่อตัวขึ้นมาเพื่อมุ่งวิพากษ์ปัญหาและความย้อนแย้งดังกล่าว โดยเปิดเผยให้เห็นถึงด้านตรงข้ามของสิ่งที่ยุคสมัยใหม่สร้างขึ้นหรือต้องการให้เป็น นำเสนอมุมมองและแง่คิดที่ยุคสมัยใหม่ละเลย เช่น ถ้ายุคสมัยใหม่เน้นในเรื่องของความเป็นศูนย์กลาง แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ก็จะเปิดเผยให้เห็นถึงส่วนที่อยู่ชายขอบ เป็นต้น นอกจากนี้แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ยังพัฒนาข้อวิพากษ์เพื่อโต้แย้งและหักล้างสิ่งที่ยุคสมัยใหม่ให้ความสำคัญ เช่น ในขณะที่แนวคิดยุคสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับ “การปรากฏอยู่” “ความหมายของภาษา” และ “การคัดสรร” แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่กลับสนใจในสิ่งที่ “ไม่ปรากฏ” “การใช้วรรณศิลป์” และ “การผสมผสาน” เป็นต้น ถ้าจะกล่าวโดยสรุปก็คือแนวคิดแบบหลัง

สมัยใหม่ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงรอยแยกของความเป็นจริงทางสังคม นัยทางสังคม วัฒนธรรม และความเป็นการเมืองที่ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ร่วมสมัย ซึ่งก่อตัวขึ้นภายใต้ข้อคำถามเรื่องความแตกต่าง ความเป็นอื่นและความเป็นพหุนิยม โดยมีเป้าหมายหลักคือการท้าทายและหักล้างแนวคิดทุกอย่างของยุคสมัยใหม่ (ดูรายละเอียดในเกษม เพ็ญภินันท์, 2554, น. 285-7)

ผลงานของนักปรัชญาที่เลือกมาศึกษา

ผู้เขียนได้นำเสนอเกี่ยวกับปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ โดยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของนักปรัชญา ยุคหลังสมัยใหม่จำนวน 5 คน ได้แก่ ฟูโก (Michel Foucault) แดร์ริดา Jacques Derrida) ลีโยตาร์ด (Jean-Francois Lyotard) เดอเลซ (Gilles Deleuze) และร็องซีแยร์ (Jacques Ranciere) ซึ่งการที่ผู้เขียนเลือก ศึกษาปรัชญาการเมืองจากนักปรัชญา 5 คนนี้เนื่องจากนักปรัชญาเหล่านี้ได้อธิบายถึงประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่สอดคล้องกับนิยามของคำว่า “หลังสมัยใหม่” หรือ “หลังสมัยใหม่นิยม” ไว้อย่าง ชัดเจน ดังนี้

ปรัชญาการเมืองของฟูโก (Michel Foucault) ปรัชญาการเมืองของฟูโกตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด ที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจชีวะ ปรัชญาการเมืองของฟูโกมุ่งเน้นในเรื่องของอำนาจ แต่ อำนาจตามทัศนะของฟูโกมีลักษณะที่แตกต่างจากแนวคิดของนักวิชาการและคนโดยทั่วไป นั่นคือ ในขณะที่ คนโดยทั่วไปมักจะนึกถึงอำนาจในฐานะเป็นสิ่งที่ผูกติดอยู่กับผู้มีอำนาจหรือผูกติดอยู่กับตัวบุคคล อำนาจที่เป็น ทางการ เช่น ถ้าตำรวจใส่เครื่องแบบก็จะมีอำนาจและความชอบธรรม ถ้าตำรวจถอดเครื่องแบบออกก็เป็น สามัญชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการมองว่าอำนาจไปผูกติดอยู่กับสถานภาพและตัวบุคคล แต่สำหรับฟูโก นั้น อำนาจเป็นสิ่งที่มีชีวิตในตัวเอง สามารถเคลื่อนย้ายไปมา และฟุ้งกระจายอยู่ทุกหนทุกแห่ง คล้ายกับ จุลินทรีย์ในอากาศที่ฟุ้งกระจายอยู่ทั่วไป ตามทัศนะของ ฟูโกอำนาจไม่จำเป็นต้องมาจากความสัมพันธ์จากบน ลงล่างหรือจากล่างขึ้นบน แต่ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นคนไปหยิบมาใช้ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นตำรวจจึงจะมีอำนาจนี้ได้ แม้จะเป็นคนธรรมดาไม่มียศตำแหน่งอะไร ถ้ารู้จักวิธีการก็สามารถมีอำนาจได้ เช่น ถ้าหากถูกตำรวจจับอย่าง ไม่เป็นธรรม เราก็สามารถไประดมสมัคร พรรคพวกมาประท้วงได้ เป็นต้น นอกจากนี้ ตามทัศนะของฟูโก อำนาจไม่จำเป็นต้องได้มาอย่างชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม แต่ขึ้นอยู่กับว่าสามารถที่จะสร้างความเข้าใจต่อ สาธารณชนจนทำให้รู้สึกว่ามีอำนาจได้หรือไม่ เช่น การที่ชาวบ้านรวมตัวกันปิดถนนประท้วงเนื่องจากได้รับความเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็สามารถมีอำนาจได้ ไม่เกี่ยวกับการใส่เครื่องแบบและไม่เกี่ยวข้องกับความชอบธรรมหรือความไม่ชอบธรรม โดยนัยนี้อำนาจจึงเป็นสิ่งที่มีชีวิต สิ้นไหลไปมาได้และไม่ได้ยึดโยงอยู่กับ ตัวคนหรือศูนย์กลาง ซึ่งฟูโกเรียกอำนาจในลักษณะดังกล่าวนี้ว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) และ (2) แนวคิด เกี่ยวกับการปกครองจิตวิญญาณ ฟูโกมีแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองแตกต่างไปจากนักปรัชญาการเมืองกระแส หลักที่มักจะมองรัฐเฉพาะในแง่ของอำนาจอธิปไตยและสถาบันของอำนาจเท่านั้น แต่ฟูโกหันไปให้ความสนใจ กับการทำงานของอำนาจการปกครองเองมากกว่า โดยฟูโกได้ตั้งข้อสังเกตว่าในศตวรรษที่ 18 ระบอบการ ปกครองของยุโรปได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการที่เคยถูกครอบงำด้วยโครงสร้างของอำนาจอธิปไตย (structures of sovereignty) มาสู่การปกครองด้วยเทคนิควิธีการของการปกครอง (techniques of government) มากขึ้น เพื่อจัดการกับปัญหาของประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งฟูโกได้บัญญัติศัพท์ขึ้นมาเพื่อเรียก

เทคนิควิธีการปกครองแบบใหม่นี้ว่า “การปกครองจิตวิญญาณ” (governmentality) ซึ่งสื่อถึงการที่รัฐในยุคหลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง “อำนาจอธิปไตย” และ “สถาบันของอำนาจ” น้อยลง และหันไปให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง “การปกครองจิตวิญญาณ” มากขึ้น การปกครองจิตวิญญาณจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการปกครองด้วยการใช้อำนาจรัฐโดยตรง เนื่องจากรัฐเป็นสถาบันที่มีอำนาจอยู่นอกตัวบุคคล ในขณะที่การปกครองจิตวิญญาณเป็นการปกครองที่มีพลังอำนาจบังคับอยู่ภายในตัวบุคคล เป็นการปกครองที่ทำงานได้ด้วยตัวเองโดยไม่จำเป็นต้องผูกติดอยู่กับสถาบัน ซึ่งการปกครองแบบใหม่นี้เป็นผลมาจากการที่คนเราไปยอมรับความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นความจริง และนำเอาความจริงที่เรายอมรับนั้นมาใช้ปกครองหรือควบคุมตัวของเราเอง การปกครองแบบนี้จึงไม่มีสถาบันที่มีอำนาจมาปกครองในฐานะที่เป็น องค์อธิปัตย์ แต่เป็นลักษณะของการปกครองตัวเองด้วยจิตสำนึก

ปรัชญาการเมืองของแดร์ริดา Jacques Derrida) ปรัชญาการเมืองของแดร์ริดาตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่สำคัญคือ แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองของการรื้อสร้าง ปรัชญาการเมืองของแดร์ริดาไม่ได้เริ่มต้นจากการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของระบบการเมืองและสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ อย่างที่นักรัฐศาสตร์กระแสหลักนิยมศึกษากัน แต่แดร์ริดาให้ความสนใจต่อปัญหาความไม่เป็นกลางของการจัดวางความสัมพันธ์แบบคู่ตรงข้ามของคุณค่าต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยการเข้าไปแทรกแซงความสัมพันธ์ดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันท่ามกลางความไม่เท่าเทียมระหว่างสิ่งที่เป็คู่ตรงข้าม ซึ่งแดร์ริดาเรียกวิธีการของการเข้าไปแทรกแซงเพื่อสร้างความเท่าเทียมให้เกิดขึ้นนี้ว่า “การรื้อสร้าง” (deconstruction) และเมื่อนำวิธีการดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจึงเกิดแนวคิดที่เรียกว่า “การเมืองของการรื้อสร้าง” (the politics of deconstruction) ขึ้นมา

“การเมืองของการรื้อสร้าง” เป็นการนำเสนอปัญหา และปฏิบัติการถอดถอนเพื่อเปิดปมหรือประเด็นปัญหาที่ถูกกลบเกล็น ปิดกั้นหรือซ่อนทับไว้ให้ปรากฏขึ้นมา สลายความย้อนแย้งภายในปมปัญหาที่กลั่นตอกัน เพื่อคลี่คลายความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรม สร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมีเป้าหมายหลักคือการรักษาระยะความสัมพันธ์ระหว่างข้อตรงข้ามไว้ โดยมีให้ข้อใดข้อหนึ่งมากำกับหรือกำหนดอีกข้อหนึ่งได้ การรื้อสร้างเป็นระเบียบวิธีในแก้ไขปัญหามีอยู่ในระบบเหตุผล โดยการเปิดทางให้ข้อต่าง ๆ ที่เป็นคู่ตรงข้ามในระบบเหตุผลให้มีตำแหน่งแห่งที่เท่าเทียมกับอีกข้อหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าเหนือกว่า สำคัญกว่าหรือได้เปรียบกว่า การรื้อสร้างเป็นการถอดถอนกรอบความคิดที่ทำให้เราเชื่อว่าระบบคุณค่าดังกล่าวได้จัดวางคุณค่าต่าง ๆ ภายใต้อำนาจที่กำกับอยู่ ชี้ให้เห็นถึงความย้อนแย้งของระบบการอ้างเหตุผลและความสัมพันธ์ภายในคู่ ตรงข้าม และในขณะเดียวกันก็ได้ “แทนที่” (displacement) ความไม่เท่าเทียมกันของคุณค่าเหล่านั้น โดยการจัดวางรูปแบบของความสัมพันธ์เสียใหม่ให้เกิดความเสมอภาคทางคุณค่า ความหมายและการรับรู้

ปรัชญาการเมืองของฌ็อง-ฟร็องซัวส์ ลียอตาร์ด (Jean-Francois Lyotard ปรัชญาการเมืองของลียอตาร์ดตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองเชิงสุนทรียศาสตร์ ปรัชญาการเมืองของลียอตาร์ดไม่ได้เริ่มต้นจากคำถามเชิงปรัชญาเหมือนกับนักปรัชญาการเมืองกระแสหลักที่มักจะพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับชีวิตที่ดีหรือสังคมที่ดี และในขณะเดียวกันปรัชญาการเมืองของลียอตาร์ดก็ไม่มีเนื้อหาสาระใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเชิงสถาบันตามที่สาขาวิชาปรัชญาการเมืองมักจะมุ่งเน้น แต่ปรัชญาการเมืองของลียอตาร์ดกลับเน้นในเรื่องการตัดสินใจเชิงคุณค่า การตั้งคำถามเกี่ยวกับความชอบธรรม ความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของการตัดสินใจทางการเมืองเป็นหลัก ทักษะทางการเมืองของลียอตาร์ดมีลักษณะเป็นการเมืองเชิงสุนทรียศาสตร์(aesthetics politics) นั่นคือ การเมืองคือความแตกต่างของทักษะที่ทุกคนสามารถมีความคิดเห็น และการตัดสินด้วยตนเองตามแนวคิด เหตุผลหรือความเข้าใจที่เป็นฐานรองรับทักษะทางการเมืองของแต่ละบุคคล ความแตกต่างทางความคิดเห็น (differend) คือสาระของการเมือง ในบรรดาทักษะ ความคิดเห็นและการตัดสินเชิงการเมืองที่หลากหลายเหล่านี้ไม่มีมาตรวัดความถูกต้องและความชอบธรรมได้ (incommensurability)

ตามทักษะของลียอตาร์ด การเมืองเกิดขึ้นในกระบวนการของการนำเสนอการตัดสินใจเชิงคุณค่า โดยที่ “การนำเสนอ” (representation) หมายถึงสถานะที่ทำให้ความเป็นการเมืองของแต่ละการตัดสินใจเชิงคุณค่าปรากฏขึ้น ส่วนผลที่ตามมาคือทักษะที่เป็นจริงตามการตัดสินใจเชิงคุณค่าในขอบเขตของการเมืองที่เป็นอยู่หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการแสดงออกทางการเมืองคือ “การตัดสินเชิงการเมือง” (political judgment) ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจในเหตุการณ์ตามทักษะของแต่ละบุคคล โดยทักษะที่แสดงออกมาจะมีความแตกต่างหลากหลาย และไม่มีมาตรวัดใดมาเป็นตัวตัดสินความถูก-ผิดได้ เนื่องจากทักษะและการตัดสินเชิงการเมืองเกิดขึ้นจากการรับรู้และความเข้าใจจากมุมมองของแต่ละคน ด้วยเหตุนี้ ลียอตาร์ด จึงถือว่าการตัดสินเชิงการเมืองเป็นเรื่องของการเปิดประเด็นเพื่อถกเถียงหรือโต้แย้งทางความคิด (dispute) ในลักษณะปลายเปิด ไม่ได้นำมาซึ่งข้อสรุปหรือสามารถนำไปสู่การหาฉันทามติร่วมกัน แต่เป็นการทำให้ทักษะปรากฏขึ้นและดำรงอยู่ในขอบเขตของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง ลียอตาร์ดให้ความสนใจกับปัญหาเรื่องการตัดสินเชิงการเมือง (political judgment) แต่ในแง่มุมที่แตกต่างจากนักปรัชญาการเมืองโดยทั่วไป นั่นคือ ในขณะที่นักปรัชญาการเมืองกระแสหลักมักจะให้ความสนใจหรือต้องการสร้างแนวทางที่นำไปสู่ความสมเหตุสมผลของการตัดสินใจ ส่วนลียอตาร์ดไม่ต้องการค้นหาความสมเหตุสมผลดังกล่าว ในทางตรงข้าม เขาต้องการให้การตัดสินใจเชิงการเมืองที่แต่ละฝ่ายเห็นชอบปรากฏขึ้น และสามารถสื่อความระหว่างกันภายใต้การโต้เถียงแบบปลายเปิด เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับความหลากหลายของทักษะอย่างไม่มีข้อจำกัดและ (2) แนวคิดเกี่ยวกับการโต้เถียง ปรัชญาการเมืองของลียอตาร์ดให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง “การโต้เถียง” (dispute) เป็นอย่างมาก เนื่องจากการโต้เถียงเป็นสิ่งที่ทำให้การตัดสินทางการเมืองไม่มีที่สิ้นสุด และทำให้ความแตกต่างทางความคิดเห็นเป็นการเมืองที่ไร้ขีดจำกัด (the sublime politics) ซึ่งหมายถึงการที่ความแตกต่างทางความคิดเห็นจะทำให้เกิดทักษะ ความคิดเห็นและการโต้เถียงต่อกันโดยไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ฉันทามติหรือข้อสรุปรวม นอกจากนี้ การโต้เถียงยังเป็นทางออกทางการเมืองอีกด้วย โดยที่การโต้เถียงจะก่อให้เกิดการจำแนก แจกแจงและสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้รับทราบ ความรู้สึก รวมทั้งอคติต่าง ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในทักษะและความคิดเห็นให้ปรากฏ

ขึ้นมา ซึ่งจะทำให้สามารถมองเห็นถึงความไม่สามารถหามาตรวัด (incommensurability) มาประเมินทัศนะ และความคิดเห็นนั้น ๆ ได้ นอกจากสิ่งที่เข้าใจจากการรับรู้รับทราบที่มีอยู่ในแต่ละทัศนะและความคิดเห็น ซึ่งจะทำให้ทุกคนตระหนักถึงสิ่งที่จริงได้อย่างถูกต้อง โดยไม่จำเป็นต้องมีข้อสรุปหรือฉันทามติ

ปรัชญาการเมืองของซีลส์ เดอเลซ (Gilles Deleuze) ปรัชญาการเมืองของเดอเลซ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็น แนวคิดสำคัญในปรัชญาการเมืองของเดอเลซ คือเรื่อง “การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็น” (becoming) ซึ่งหมายถึงการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (movement) ระหว่างสรรพสิ่ง เป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างกลาง (in-between) เป็นพื้นที่ของความเชื่อมต่อ (connections) ใน 2 ระดับ ที่แต่ละส่วนของการกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นต่างเปลี่ยนแปลงซึ่งกันและกัน ซึ่งเดอเลซเรียกการเชื่อมต่อนี้ว่า “เสียงส่วนน้อย” (minoritarian) เนื่องจากการกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นเป็นสภาวะที่จะเป็นอย่างอื่นที่แตกต่างไปจากระบบการจัดประเภทที่ดำรงอยู่ เป็นการหนีห่างไปจากสิ่งที่ดำรงอยู่สู่สิ่งอื่นที่สังคมไม่ยอมรับหรือยังรับรู้ไม่ได้ การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นตามทัศนะของเดอเลซจึงเป็นเสียงส่วนน้อยเสมอ การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสลายเอกลักษณ์หรือสลายสังกัด เป็นพื้นที่ของการสลายเส้นแบ่งแบบต่าง ๆ มารวมกันจนเกิดเป็นและพื้นที่ใหม่ เป็นพื้นที่ของการสลายเส้นแบ่งใหม่ (deterritorialization) มารวมกัน การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นไม่มีประวัติศาสตร์แบบเส้นตรง แต่เป็นกระบวนการของการแปรเปลี่ยนไปเป็นสิ่งอื่นตลอดเวลาเพื่อต่อต้านขัดขืนรูปแบบการคิดแบบการเป็นตัวแทนที่ดำรงอยู่ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นพื้นฐานของแนวคิดเรื่อง “การเมืองของการเป็น-เสียงส่วนน้อย (a politics of becoming-minoritarian) ของเดอเลซ (2) แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองของการเป็น-เสียงส่วนน้อย ถ้าเราเทียบเคียงอุปมานี้กับเรื่อง “ประชาธิปไตย” เราก็คงจะเริ่มเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เบี่ยงเบนไปจากระบอบประชาธิปไตย “มาตรฐาน” ของอังกฤษหรืออเมริกา แต่จะทำให้ประชาธิปไตยมาตรฐานในประเทศต้นแบบเหล่านี้ “กำลังจะกลายเป็น-ประชาธิปไตยเสียงส่วนน้อย” ไป ตามทัศนะของเดอเลซ “เสียงส่วนใหญ่” (majoritarian) เป็นผลลัพธ์ของอำนาจและการครอบงำของพลังต่าง ๆ ที่ตกผลึกเป็น “มาตรฐาน” ในสังคม ดังนั้น เสียงส่วนใหญ่จึงไม่ใช่เรื่องของการเป็นตัวแทนอย่างที่มีมักจะเข้าใจกัน เพราะไม่ได้เป็นตัวแทนของใครหรืออะไรทั้งสิ้น เสียงส่วนใหญ่ถูกสร้างขึ้นมาจากกลไกของอำนาจ กลไกอำนาจของเสียงส่วนใหญ่คือลักษณะแบบฉบับต่าง ๆ ที่สังคมสร้างขึ้นในทางกลับกัน “เสียงส่วนน้อย” (minoritarian) คือการกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นสำหรับทุกคน เนื่องจากทุกคนมีโอกาสเบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานหลักได้เสมอ โดยนัยนี้เสียงส่วนน้อยจึงมีศักยภาพในการสร้างสิ่งที่กำลังจะเกิด/สิ่งที่กำลังจะเป็น ความสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่เสียงส่วนใหญ่ เนื่องจากไม่มีสิ่งที่เรียกว่า “การกำลังจะเป็น-เสียงส่วนใหญ่” (becoming-majoritarian) จะมีก็แต่กระบวนการ “กำลังจะเป็น-เสียงส่วนน้อย” (becoming-minoritarian) การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็นทุกชนิดจึงเป็นเรื่องของเสียงส่วนน้อย

ปรัชญาการเมืองของฌาคส์ ร็องซีแยร์ (Jacques Ranciere) ปรัชญาการเมืองของร็องซีแยร์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่ไม่มีส่วนทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับ “การมีส่วนของภาคส่วนที่ไม่มีส่วนทางการเมือง” (the part of those who have no part) หรือ “ส่วนที่ถูกนับเพื่อที่จะไม่นับรวมให้เป็นส่วน” (the uncounted in a space where they are countable as uncounted) ของร็องซีแยร์ ถือเป็นการเปิดพรมแดนใหม่ให้กับวิชารัฐศาสตร์โดยการเพิ่มหน่วยในการวิเคราะห์ทางการเมืองให้กับวิชารัฐศาสตร์ โดยที่ผ่านมาวิชารัฐศาสตร์มักจะพูดกันอยู่แต่เรื่องของรัฐชาติ อำนาจอธิปไตย กฎหมาย รัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง อันมีผลทำให้การศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมืองและสังคมเกิดการบิดเบี้ยว เบี่ยงเบน และไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ตามทัศนะของร็องซีแยร์ สิ่งที่เราเรียกว่า “การเมือง” ไม่ใช่เรื่องของการใช้อำนาจหรือเรื่องของความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์อย่างที่เราจะเข้าใจกันในแวดวงการเมืองการปกครอง แต่การเมืองคือรูปแบบของการกระทำที่มีตัวแสดงเฉพาะและมีตรรกะ/เหตุผลเฉพาะ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ “การเมือง” อยู่ที่มีการมีตัวตนเฉพาะที่สร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองเฉพาะแบบหนึ่งขึ้นมา ดังนั้น การเมืองจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดหรือนิยามไว้ล่วงหน้า เช่น ประชาธิปไตยหรือการเลือกตั้ง แต่การเมืองเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ที่เกิดจากการมีส่วน (part-taking) ของภาคส่วนที่ถูกนับเพื่อที่จะไม่นับรวมให้เป็นส่วน ในรูปของการกระทำทางการเมืองแบบต่าง ๆ โดยนัยนี้ “การเมือง” จึงถือกำเนิดหรือเริ่มต้นเมื่อมีการสร้าง ตัวแสดงหรือตัวกระทำทางการเมือง (political subject) เฉพาะชนิดหนึ่งขึ้นมา นั่นคือ “ภาคส่วนที่ถูกนับเพื่อที่จะไม่นับรวมให้เป็นส่วน” ต้องการเข้ามามีส่วนในกระบวนการปกครองและถูกปกครอง เปลี่ยนฐานะของตัวเองจากการถูกจัดประเภทแยกแยะของสังคม (social categories) สู่การเป็นตัวแสดงทางการเมืองเอง การเมืองสำหรับร็องซีแยร์จึงเป็นการแสดง “ความไม่เห็นด้วย/เห็นไม่ตรงกัน” (disagreement) กับสิ่งที่ดำรงอยู่ พร้อมกับทำให้สิ่งที่ไม่เห็นด้วย/เห็นไม่ตรงกันเหล่านั้นปรากฏเด่นชัดขึ้นมา

ดังนั้น การเมืองจึงทำให้เราเห็นในสิ่งที่ไม่เคยเห็นมาก่อน และคิดในสิ่งที่ไม่เคยคิดมาก่อน คิดไม่ได้ คิดไม่ถึง หรือไม่เคยคิดว่าจะคิด ซึ่งเป็นผลมาจากระบบการแบ่งแยกการรับรู้ที่เรามีอยู่ไม่อนุญาตหรือไม่เปิดโอกาสให้เราคิดหรือให้เราลอง (2) แนวคิดเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ของการเมือง (aesthetics of politics) ของร็องซีแยร์ ถือเป็นการเปิดพื้นที่แบบอื่นให้กับการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ โดยที่ผ่านมาการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์มักจะวนเวียนอยู่แต่เรื่องของศีลธรรมและจริยธรรมของผู้ปกครอง โดยไม่ได้ตระหนักว่าศีลธรรมที่ดีจริยธรรมที่ดีต่างก็เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบสังคม ร็องซีแยร์ได้ชี้ให้เห็นว่าทั้งศีลธรรมและจริยธรรมต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของสุนทรียศาสตร์ในความหมายที่เป็นระบบของการแบ่งแยกการรับรู้ชนิดหนึ่งของคนในสังคม ความเป็นการเมืองจึงไม่ได้เกิดแบบทันทีทันใด แต่เกิดจากสถานการณ์ของการโต้แย้งถกเถียงที่หลากหลายและทำให้สิ่งที่ปรากฏกลายเป็นปัญหาขึ้นมา ความเป็นการเมืองจึงเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ (Aesthetics) เนื่องจากนำไปสู่การจัดและการแบ่งแยกความเป็นจริงทางสังคมใหม่ ด้วยการสร้างการรับรู้แบบใหม่ขึ้นมา เพื่อทำให้เสียงและตัวตนที่ไม่เคยมีเสียงและไม่เคยมีพื้นที่ได้กลับเข้ามามีเสียงและมีพื้นที่ในระบบการสื่อสารของสังคม ความเป็นการเมืองจึงเป็นการสร้างฉากหรือเวทีสำหรับการสนทนาที่ไม่เคยมีมาก่อน ด้วยการสลายสันคลอนระบบระเบียบที่ดำรงอยู่ ส่วนตัวแสดงทางการเมืองก็สร้างขึ้นมาจากสถานการณ์ที่ผิดพลาดและบิดเบี้ยวของ

ระบบ ถ้าหากไม่มีการต่อสู้เคลื่อนไหวก็จะมีตัวแสดงทางการเมืองเกิดขึ้น และเมื่อการเมืองคือการปรับเปลี่ยนการรับรู้ของคนในสังคม ดังนั้น การเมืองสำหรับร้องซีแยร์จึงมีลักษณะคล้ายกับการเขียนบทวีที่จะต้องจินตนาการเกี่ยวกับสิ่งที่นำเสนอไม่ได้หรือสิ่งที่พูดไม่ได้และ (3) แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยของผู้ที่ไม่มีส่วน ตามทัศนะของ ร้องซีแยร์ ประชาธิปไตยไม่ใช่การเลือกตั้งที่เสรีและยุติธรรม ไม่ใช่การแบ่งแยกอำนาจ และไม่ใช่วิธีของสถาบันต่าง ๆ ที่อ้างว่าเป็นส่วนของประชาธิปไตย แต่สาระสำคัญของประชาธิปไตยคือ อำนาจของคนที่ไม่สมควรจะมีอำนาจ และการปกครองโดยคนที่ไม่สมควรจะมาเป็นผู้ปกครอง นั่นคือ เป็นอำนาจและการปกครองของส่วนที่ถูกละทิ้งเพื่อที่จะไม่นับรวมให้เป็นส่วน ประชาธิปไตยคือการเกิดขึ้นของตัวแสดงทางการเมืองแบบใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ผ่านการสร้างพื้นที่เฉพาะ การรับรู้เฉพาะ เพื่อเรียกร้องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน สำหรับร้องซีแยร์ การเมืองกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ถ้าไม่มีประชาธิปไตยก็จะเป็นการเมือง แต่ประชาธิปไตยในแบบของร้องซีแยร์เป็นประชาธิปไตยในความหมายของการปกครองโดยคนที่ไม่เสมอภาคและเท่าเทียมกัน เป็นการปกครองของประชาชนที่ไม่มีอำนาจ ไม่มีชื่อ ไม่มีเสียง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเป็น “ประชาธิปไตยของผู้ที่ไม่มีส่วน” (democracy of who have no part) ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งตัวแทนอย่างที่เราเข้าใจกันในปัจจุบัน

จากแนวคิดและทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ จากทรรศนะของนักปรัชญาทั้ง 5 คน ที่นำเสนอมาทั้งหมดข้างต้น ผู้เขียนได้วิเคราะห์เพื่อหาหลักสำคัญหรือลักษณะรวมอย่างกว้าง ๆ ของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ และพบว่าลักษณะสำคัญของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่มีดังต่อไปนี้

(1) ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่มีทรรศนะเกี่ยวกับอำนาจว่าอำนาจมีลักษณะฟุ้งกระจาย ไม่ยึดโยงอยู่กับตัวบุคคล สถานภาพหรือสถาบัน แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของความสัมพันธ์และปฏิบัติการของความสัมพันธ์นั้น การใช้อำนาจจะเป็นไปในลักษณะของอำนาจอ่อน (soft power) โดยการปกครองจิตวิญญาณของประชาชน มากกว่าการใช้อาวุธและกำลังทหารซึ่งถือว่าเป็นอำนาจแข็ง (hard power)

(2) ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่จะมุ่งเน้นในเรื่องของการเสนอหรือเปิดปมปัญหาที่ถูกกลบเกลียดปิดบังหรือทับซ้อนไว้ในสังคมให้ปรากฏขึ้นมา สลายความย้อนแย้งภายในปมปัญหาที่ลึกล้ำต่อกัน เพื่อแก้ไขความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรม และสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม

(3) ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์ (aesthetics) ไม่สามารถหาหลักเกณฑ์ใด ๆ มาวัดความถูกต้องและชอบธรรมได้ เครื่องมือที่จะนำไปสู่ทางออกทางการเมืองก็คือการโต้เถียง (dispute) ความยุติธรรมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้ เมื่อระบบการเมืองที่เป็นอยู่ นำเราไปสู่การโต้เถียงอันไม่มีที่สิ้นสุด

(4) ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่จะมุ่งเน้นในเรื่องของการกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็น (becoming) ไม่เชื่อในเรื่องของเอกลักษณ์และระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว การเมืองเป็นเรื่องของเสียงส่วนน้อย (minoritarian) ที่พยายามต่อต้านขัดขืนอำนาจกระแสหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ ก่อให้เกิดการสลายเส้นแบ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ และนำไปสู่การลากเส้นแบ่งใหม่อยู่ตลอดเวลา

(5) ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่จะให้ความสำคัญกับภาคส่วนที่ถูกเก็บกด ปิดกั้น ไม่มีสิทธิ ไม่มีเสียง โดยพยายามหาวิธีสลายระเบียบกฎเกณฑ์และเส้นแบ่งต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับภาคส่วนที่ไม่มีส่วนทางการเมืองให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองและถูกปกครอง

(6) ประชาธิปไตยแบบหลังสมัยใหม่เป็นระบบทางการเมืองซึ่งมีที่ว่างให้กับความเห็นแย้งหรือการไม่เห็นด้วย (disagreement) และภาคส่วนที่ไม่เคยมีสิทธิมีเสียงมาก่อน เป็นประชาธิปไตยของคนที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งตัวแทน

สภาวะการณ์ทางการเมืองยุคหลังสมัยใหม่

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ผู้เขียนพบว่ามีสภาวะการณ์ทางการเมืองที่สำคัญอย่างน้อย 5 ประการ เกิดขึ้นในการเมืองโลกยุคหลังสมัยใหม่ คือ (1) การพร่าเลือนของแนวคิดเรื่องรัฐชาติ (2) อำนาจอธิปไตยแบบจักรวรรดิ (3) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (4) ประชาธิปไตยแบบเข้มข้น และ (5) การเมืองโลก สภาวะการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ หรือมีวิธีคิดที่คล้ายคลึงหรือสอดคล้องกับปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ทั้งสิ้น ซึ่งสาระสำคัญของสภาวะการณ์ทางการเมืองยุคหลังสมัยใหม่แต่ละประการมีดังต่อไปนี้

การพร่าเลือนของแนวคิดเรื่องรัฐชาติ(Blurred Nation-State Concept) ในโลกยุคไร้พรมแดนที่การคมนาคมติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็วและตัดข้ามอาณาเขตของรัฐ ความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของรัฐที่มีเหนืออาณาเขตประเทศต้องได้รับการทบทวน การเคลื่อนย้ายไหลเวียนที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและอย่างฉับพลันในทุกด้านของชีวิตมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบัน นอกจากจะทำให้อาณาเขตของรัฐชาติมีลักษณะลื่นไหลไม่มั่นคงแล้ว ยังทำให้การห้ามการแทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน (non-intervention) ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของความคิดเรื่อง “อำนาจอธิปไตยแห่งชาติ” (national sovereignty) หรือ “อำนาจอธิปไตยของรัฐ” (state sovereignty) ในแบบของสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในโลกปัจจุบัน เมื่อโลกมีการเชื่อมโยงกระชับแน่นมากขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในโลก เช่น ปัญหาความมั่นคงและสันติภาพโลก ได้กลายเป็นปัญหาร่วมกันของประชาคมโลก และไม่อาจปล่อยให้เกิดขึ้นกับความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยที่คับแคบ เด็ดขาดและตัดตอนได้อีกต่อไป เนื่องจากเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในโลก ปัญหาต่าง ๆ จะส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ในระดับและในอัตราส่วนที่แตกต่างกันไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือในโลกยุคหลังสมัยใหม่มีประเด็นปัญหาที่กว้างไกลไปกว่าอาณาเขตของรัฐ และมีตัวแสดงอื่น ๆ บนเวทีการเมืองที่ไม่ใช่รัฐ (non-state actors) เพิ่มมากขึ้น เช่น องค์การโลกบาลทางด้านเศรษฐกิจและการค้า องค์การพัฒนาเอกชนที่ทำงานตัดข้ามพรมแดนรัฐชาติ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ และบริษัทธุรกิจข้ามชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ สภาพความสัมพันธ์ระหว่างรัฐก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากเช่นเดียวกัน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือแม้ว่ารัฐยังคงมีบทบาทอยู่ต่อไปในโลกยุคหลังสมัยใหม่ แต่ลักษณะการแข่งขันระหว่างรัฐได้เปลี่ยนไปอย่างมาก การแข่งขันเพื่อแย่งชิงดินแดนและทรัพยากรที่เคยเป็นลักษณะสำคัญของการแข่งขันทางอำนาจในอดีตคงอยากที่จะหวนกลับมาในยุคนี้ การแข่งขันในยุคหลังสมัยใหม่อยู่ที่การแข่งขันกันแสวงหาตลาดที่กลายมา มีสภาพข้ามชาติอย่างแท้จริง การค้าและช่องทางเข้าสู่ตลาดโลกมีอาจจะดำเนินไปในรูปแบบที่เรียกว่าลัทธิพาณิชย์นิยม (mercantilism) ที่เคยเป็นลักษณะหนึ่งของการแข่งขันเพื่อผูกขาดอำนาจและผลประโยชน์ใน

อดีต แต่การดำเนินกิจกรรมทางการค้าในยุคหลังสมัยใหม่ มีกลไกและวิธีการที่หลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้น

อำนาจอธิปไตยแบบจักรวรรดิ (Imperial Sovereignty) ในโลกยุคหลังสมัยใหม่รัฐชาติมีบทบาทน้อยลง แต่องค์กรเหนือชาติหรือองค์กรโลกบาลจะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะบทบาทหลักของจักรวรรดิคือผู้ไกล่เกลี่ยและผู้ดูแลระบบ ส่วนอำนาจของจักรวรรดิเป็นอำนาจแบบตำรวจ คือทำหน้าที่ตรวจสอบตราสอดส่องให้เป็นไปตามระเบียบโลกชุดใหม่ที่กำหนดขึ้น อำนาจแบบตำรวจของจักรวรรดิจะใช้ทั้งอำนาจอ่อนและอำนาจแข็งควบคู่กันไป อำนาจอ่อนใช้สำหรับความเห็นพ้องต้องกันเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประเทศสมาชิกของจักรวรรดิ ส่วนอำนาจแข็งโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจทางทหารจะใช้ในฐานะที่เป็นกำลังสำรอง พร้อมนำมาใช้ได้ทุกเมื่อหากจำเป็น อำนาจแบบตำรวจทำให้จักรวรรดิต้องหันมาให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบการรับรู้ของคนในโลก ผ่านสื่อสมัยใหม่ต่าง ๆ เป็นการใช้อำนาจแบบที่ฟูโก (Foucault) เรียกว่า “อำนาจชีวะ” (bio-power) ซึ่งหมายถึงเทคนิควิทยาการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การผลิต การวิเคราะห์ และการจัดการกับตัวตนของมนุษย์เพื่อผลในการสยบยอมและง่ายแก่การควบคุมปกครอง อำนาจชีวะเป็นอำนาจในการจัดระเบียบ ควบคุม อธิบาย นิยามตัวตนของมนุษย์ เป็นกรอบในการตีความการดำเนินชีวิต และตอกย้ำรูปแบบชีวิตประจำวันของประชาชน อำนาจอธิปไตยแบบจักรวรรดิจึงเป็นอำนาจชีวะในความหมายที่ฟูโกพูดถึง ส่วนการเมืองของจักรวรรดิจะเป็นการเมืองชีวะ (bio-politics) ซึ่งหมายถึงการบริหารจัดการและควบคุมชีวิตมนุษย์ถ้าหากอำนาจอธิปไตยของรัฐเป็นอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแล้ว อำนาจอธิปไตยแบบจักรวรรดิก็จะเป็นอำนาจอธิปไตยเหนือชีวิต โดยนัยนี้ การเมืองแบบจักรวรรดิจึงเป็นเรื่องของการปกครองจิตวิญญาณ (governmentality) มากกว่าการปกครองอาณาเขตหรือประชากรอย่างการเมืองแบบรัฐชาติ และอำนาจอธิปไตยแบบจักรวรรดิจะเป็นอำนาจในเชิงรุกที่ทะลุทะลวงแทรกแซงเข้าไปทุกที่เพื่อผลในการควบคุมชีวิตจิตใจของคนโดยไม่คำนึงถึงอาณาเขตของรัฐชาติอีกต่อไป

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ (New Social Movement) ความขัดแย้งแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ได้แก่ ความขัดแย้งบนฐานของเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม ความขัดแย้งบนฐานของเพศ และความขัดแย้งในเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ความขัดแย้งแบบใหม่เหล่านี้แสดงออกมาในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่” (new social movement) เช่น ขบวนการสตรี ขบวนการศาสนายุคใหม่ ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขบวนการเรียกร้องสิทธิของคนพื้นเมืองดั้งเดิมในประเทศต่าง ๆ เป็นต้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่ต้องการเสนอทางเลือกใหม่ในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในระดับโลก ที่การเมืองแบบตัวแทนหรือการเมืองในระบบพรรคที่ดำรงอยู่ไม่อยู่ในฐานะที่จะกระทำได้ เนื่องจากเป้าหมายหลักของการเมืองดังกล่าวอยู่ที่การหวังผลในการชนะการเลือกตั้งมากกว่าสนใจแก้ปัญหาในระดับโลก ประกอบกับแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของรัฐที่เด็ดขาดและขาดตอนทำให้รัฐชาติไม่อยู่ในฐานะที่จะแก้ปัญหาในระดับโลกได้เพราะจะติดขัดในเรื่องของการแทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ แสดงให้เห็นว่าขบวนการภาคประชาชนสามารถทำอะไรได้บ้างในระดับของการเมืองโลกและทำอย่างไร โดยผ่านการรณรงค์เพื่อลดความน่าเชื่อถือของวาทกรรมหลักในเรื่อง

นั้น ๆ และเสนอวาทกรรมทางเลือกของตน เมื่อเป็นเช่นนี้อาวุธที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ จึงมิใช่การแย่งชิงอำนาจรัฐอย่างขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ในอดีต แต่เป็นการท้าทายในเชิงวาทกรรม (discursive challenges) มากกว่า การช่วงชิงอำนาจรัฐ ถือเป็นลักษณะสำคัญของการเมืองแบบสมัยใหม่ (modern politics) ส่วนการเมืองแบบที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่พยายามต่อสู้เรียกร้องมีลักษณะที่เรียกว่า “การเมืองแบบหลังสมัยใหม่” (postmodern politics) ที่มีประชาชนธรรมดา รวมตัวกันในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่เป็นตัวแสดงหลัก ไม่ใช่รัฐชาติหรือพรรคการเมืองอย่างการเมืองแบบสมัยใหม่

ประชาธิปไตยแบบเข้มข้น (Radical Democracy) ในโลกยุคหลังสมัยใหม่จึงมีการหันกลับมาขบคิด ทบทวนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “ประชาธิปไตย” (democracy) กันใหม่ ในโลกยุคหลังสงครามเย็นที่ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ได้กลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยไปแล้ว ปรากฏว่ามีประชาธิปไตย 2 แบบที่มีอิทธิพลและแข่งขันกันอยู่ในสังคม คือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) และประชาธิปไตยแบบเข้มข้น (radical democracy)⁶ ประชาธิปไตยแบบตัวแทนจะเน้นในเรื่องของวิธีการในการทำให้ผลประโยชน์ของคนในสังคมได้รับการตอบสนองจากรัฐ ในขณะที่ประชาธิปไตยแบบเข้มข้นจะเน้นในเรื่องของการเปิดพื้นที่สาธารณะในสังคมให้มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง เพื่อสร้างบทสนทนาสาธารณะอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาาร่วมกัน มากกว่าการแก้ปัญหาผ่านระบบที่ดำรงอยู่ ประชาธิปไตยแบบเข้มข้นไม่ใช่เรื่องของ การช่วงชิงอำนาจรัฐ หรือการล้มล้างรัฐบาลผ่านการหย่อนบัตรเลือกตั้ง แต่เป็นเรื่องของการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยม หรือการสร้างความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้หรือเรียกร้องเพื่อให้มีฐานะเป็นค่านิยมหลักในสังคมมากกว่า ดังนั้น การเมืองของประชาธิปไตยแบบเข้มข้นจึงเป็นการเมืองแบบที่ต้องการแยกย่อยหรือสลายระบบที่ดำรงอยู่ เพื่อผลในการปรับเปลี่ยนทิศทาง หรือเพื่อกำหนดและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเสียใหม่ อันจะนำไปสู่การสร้างวาทกรรมชุดเรื่องนั้น ๆ ขึ้นมาในสังคม

ประชาธิปไตยแบบเข้มข้น (radical democracy) มีความแตกต่างจากประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) และประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) ตามแนวคิดของฝ่ายเสรีนิยม เนื่องจากประชาธิปไตยสองแบบหลังมีความหมายเพียงแคบ ๆ เฉพาะในแง่ที่หมายถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัว และการเมืองก็มีความหมายเพียงแคบ ๆ เฉพาะในแง่ที่หมายถึงการเลือกตั้งหรือการเลือกตัวแทน จึงมองไม่เห็นหรือก้าวไม่ทันความขัดแย้งแบบใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนประชาธิปไตยแบบเข้มข้นนั้นจะเน้นบทบาทที่ขยันขันแข็งของพลเมืองในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปมีบทบาทในประชาสังคม และเน้นในเรื่องของความหลากหลายโดยการขยายฐานของประชาธิปไตยให้กว้างออกไป ประชาธิปไตยแบบเข้มข้นจึงไม่ใช่เรื่องของปัจเจกบุคคลล้วน ๆ อย่างประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม แต่รวมเอาเรื่องของชุมชน (community) ความเป็นพลเมือง (citizenship) อัตลักษณ์ (identity) และบรรดาสรรพสิ่งที่ทั้งหลายที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ในระบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมเข้าไว้ด้วย

การเมืองโลก (Global Politics) ในโลกยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern) การรับรู้เรื่องพื้นที่ของยุคสมัยใหม่ที่แบบเบบหนึ่ง แข็งทื่อและตายตัวผ่านการผนวกรวมอำนาจอธิปไตยทุกชนิดไว้ภายใต้อำนาจอธิปไตยแบบเดียว นั่นคืออำนาจอธิปไตยเหนือเขตแดน ไม่สามารถอธิบายและทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ได้อีกต่อไป ดังนั้น จึงทำให้เกิดแนวคิดที่เรียกว่า “การเมืองโลก” (global politics) ขึ้นมา ซึ่ง “การเมืองโลก” นี้จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจาก “การเมืองระหว่างประเทศ” (international politics) ในแง่ของการมีเครือข่ายและกิจกรรมทางการเมืองที่กว้างขวาง ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะบทบาทของรัฐบาลต่อการเมืองระหว่างประเทศ โดยนัยนี้ แนวคิดเรื่องการเมืองโลกจึงเป็นการท้าทายวิธีคิดแบบอำนาจอธิปไตยของรัฐที่แยกเด็ดขาดระหว่างภายใน/ภายนอกประเทศ ขณะเดียวกันก็ช่วยให้มองเห็นถึงความสลับซับซ้อนของการเชื่อมต่อแบบต่าง ๆ ที่ตัดข้ามอาณาเขตของรัฐชาติ และช่วยให้มองเห็นถึงประเด็นปัญหาใหม่ๆ ที่ตัดข้ามอาณาเขตของรัฐ เช่น ปัญหาการก่อการร้ายสากล ยาเสพติด มลภาวะ และสิทธิมนุษยชน เป็นต้น รวมทั้งการร่วมมือประสานงานในระดับข้ามชาติเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ร่วมกันในรูปของ “การบริหารจัดการระดับโลก” แนวคิดเรื่อง “การเมืองโลก” เป็นการเคลื่อนย้าย ถ่ายโอน และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจทางการเมืองจากรัฐชาติสู่องค์กร สถาบันที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการเมืองการปกครองในยุโรปยุคกลางที่อำนาจแบบต่าง ๆ ซ้อนทับกันหลายระดับและขัดแย้งกัน แต่ดำรงอยู่ด้วยกันภายใต้อาณาเขตที่ไม่แน่นอนตายตัว นั่นคือ แนวคิดเรื่องการเมืองโลกในสังคมโลกยุคหลังสมัยใหม่มีขอบเขตที่หลากหลายและทับซ้อนกันหลายระดับชั้น นับตั้งแต่ระดับรัฐ ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับโลก และทำให้แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือเขตแดนที่เคยยึดถือกันมาในยุคก่อนหน้านี้กลายเป็นสิ่งที่ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอนและไม่ตายตัวอีกต่อไป

จากข้อสรุปแนวคิดและทฤษฎีของปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ และสรุปสภาพการณ์ทางการเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาทั้งหมดตั้งแต่ต้นนั้น ชี้ให้เห็นว่าในการที่วรรณกรรมที่เกี่ยวกับปรัชญาการเมืองตะวันตกส่วนใหญ่มักจะแบ่งปรัชญาการเมืองออกเป็น 3 ยุค คือ (1) ปรัชญาการเมืองยุคคลาสสิก (classical political philosophy) (2) ปรัชญาการเมืองยุคกลาง (middle ages political philosophy) และ (3) ปรัชญาการเมืองยุคสมัยใหม่ (modern political philosophy) นั้น ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงอีกต่อไป เนื่องจากในปัจจุบันมีปรัชญาการเมืองแบบใหม่ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไปจากยุคก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน นั่นก็คือ “ปรัชญาการเมืองยุคหลังสมัยใหม่” (postmodern political philosophy) ซึ่งถือได้ว่าเป็นปรัชญาการเมืองยุคที่ 4

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวคิดต่อวงวิชาการรัฐศาสตร์ในประเทศไทยว่า ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขข้อมูลเกี่ยวกับยุคของปรัชญาการเมืองในเอกสารและตำราต่าง ๆ จาก 3 ยุค เป็น 4 ยุค ดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันและที่สำคัญก็คือวงการรัฐศาสตร์จะได้มีการรอบแนวคิดชุดใหม่ในการมองหรือการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างลุ่มลึกและรอบด้าน อันจะทำให้การกำหนดนโยบายและการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

เลขที่ 80 หมู่ 9 ตำบลบ้านดู่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 57100

โทร/โทรสาร 053776131 E-Mail : public_ad_crru@hotmail.co.th